

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

İMAM ŞERNÛBÎ'NİN TABAKÂTÜ'L-EVLİYÂ ADLI ESERİNDE
KERÂMET VE SÛFÎLER

KAMRAN ABDULLAYEV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HÜLYA KÜÇÜK

KONYA-2011

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	4
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	5
ÖNSÖZ	6
ÖZET.....	8
SUMMARY	9
KISALTMALAR	10
GİRİŞ	11
I. KAYNAKLAR HAKKINDA BİLGİ	11
II. AHMED ŞERNÛBÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	13
A. DOĞUM TARİHİ VE NESEBİ	13
B. İLMÎ ve TASAVVUFÎ EĞİTİMİ.....	14
1. Hocaları ve Şeyhleri	15
2. Talebeleri.....	17
C. VEFATI.....	18
D. ESERLERİ.....	18
1. <i>Akâidu'ş-Şernûbî</i>	18
2. <i>Fethu'l-mevâhib ve menhecü't-tâlibi'r-râğib</i>	19
3. <i>Tâiyyetü's-sülûk ilâ meliki'l-mulûk</i>	19
4. <i>Tabakâtü'l-Evliyâ</i>	20
E. TASAVVUFÎ EKOLÜ	20
F. TESİRLERİ	21
BİRİNCİ BÖLÜM; TABAKÂTÜ'L-EVLIYÂ VE TASAVVUF.....	22
I. ESERLE İLGİLİ BİLGİLER.....	22
A. YAZILIŞ SEBEBİ.....	22
B. NÜSHALARI, BASKILARI VE TERCÜMELERİ.....	23
1. Yazma nüshaları	23
2. Baskıları.....	23
3. Tercümeleri.....	24
C. ÜSLUBU ve KAYNAKLARI.....	24

D. ESERİN MUHTEVASI.....	25
II. ESERDE KULLANILAN TERİMLER VE DEĞİNİLEN KONULAR.....	27
A. VELÎ ve VELÂYET	27
1. Velâyet makamı.....	31
2. Velâyet sırrı	32
B. RİCALÜ'L-GAYB	34
1. Ebdâl.....	34
2. Evtâd.....	37
3. Kutb	38
4. Gavs.....	41
C. ŞATAHÂT.....	42
1. Cem' ve İttihad Halini Çağrıştıran İfadeler.....	47
2. Peygamberlik ve Hz. Peygamber'den üstün olduğunu ima eden ifadeler ...	48
3. Diğer Şatahât İfadeleri.....	49
D. KERAMET.....	50
1. Zâhirî ve Hissî Kerâmetler	56
2. Manevî ve Bâtınî Kerâmetler	56
E. KEŞF ve İLHAM	57
III. TABAKÂTÜ'L-EVLİYÂ'DA BEYT-İ HARAM VE MİRAC'LA İLGİLİ BİLGİLER.....	67
A. BEYT-İ HARAM İLE İLGİLİ BİLGİLER	67
B. MİRACLA İLGİLİ BİLGİLER.....	70
İKİNCİ BÖLÜM; ESERDE ADI GEÇEN SÛFÎLER.....	71
I. DÖRT KUTUP	71
A. ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ.....	71
B. AHMED RİFÂÎ	73
C. AHMED BEDEVÎ.....	75
D. İBRAHİM DESÛKÎ	78
1. Desûkî'nin Kerâmetleri	79
2. Desûkî Tarîkatı ile İlgili Bilgiler	82
II. ŞERNÛBÎ'NİN KERÂMETLERİNİ VE SÖZÜNÜ ETTİĞİ SÛFÎLER	83
A. GELECEKLERİNİ KEŞFEN HABER VERDİĞİ SÛFÎLER.....	84

1. HAKKINDA BİLGİ BULUNABİLENLER	84
2. HAKKINDA KISMEN BİLGİ BULUNABİLENLER.....	89
3. HAKKINDA HİÇ BİLGİ BULUNAMAYANLAR.....	93
B. MÜELLİFİN KENDİ NESLİNDEN GELECEĞİNİ HABER VERDİĞİ VELİLER	106
C. MÜRİDLERİNE TAVSİYELER	108
D. ARA DEĞERLENDİRME.....	108
SONUÇ	110
EK: TABAKÂTÜ'L-EVLİYÂ'DAN SAYFALAR	113
KAYNAKLAR	116

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kamran ABDULLAYEV		
	Numarası	084244061001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tasavvuf		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☐
	Tezin Adı	İmam Şernûbî'nin Tabakâtü'l-evliyâ adlı eserinde kerâmet ve sûfler		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

	Adı Soyadı	Kamran ABDULLAYEV		
	Numarası	084244061001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tasavvuf		
Öğrencinin	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Hülya KÜÇÜK		
	Tezin Adı	İmam Şernûbî'nin Tabakâtü'l-evliyâ adlı eserinde kerâmet ve sûfler		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İmam Şernûbî'nin Tabakâtü'l-evliyâ adlı eserinde kerâmet ve sûfler başlıklı bu çalışma 10/08/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı
Soyadı

Danışman ve
Üyeler

İmza

ÖNSÖZ

Tasavvuf ile ilgili eserlerin çokluğuna rağmen, alan olarak çok geniş bir yelpazeyi kapsadığı için, henüz çalışılacak çok konunun olduğu bakir bir alan sayılabilir. Bu sebeple konu ararken “çoklar arasından birisini seçmek” güçlüğü ile karşılaştık. Azari bir öğrenci olarak Azerbaycanlı bir yazarın tasavvufi görüşlerini de çalışabilirdim ama yüksek lisans ders dönemi sırasında, Tasavvuf literatürünün tanıtıldığı derslerde kendisine değinilen İmam Şernûbî'nin *Tabakâtü'l-evliyâ* adlı eserinin, “henüz doğmamış” velilerden söz ettiği, bunun da bu satırların yazarına çok ilginç geldiği ve hiç kimsenin “acaba bu veliler dünyaya gelmiş midir?” sorusuna cevap aramadığını gördüğü için bu konuyu çalışmaya karar verdi.

Tezimizin konusu İmam Şernûbî'nin tasavvuf anlayışının, tasavvufi terimlere yaklaşımının ve tasavvufta önemli bir yeri olan keşf konusunun değerlendirilmesi ve yorumlanmasından oluşmaktadır. Çalışmamızda İmam Şernûbî'nin bu husustaki anlayışının, İslam düşüncesindeki diğer yaklaşımlara göre önemi, farklılığı ve getirdiği yeni boyut gösterilmeye çalışılacaktır. Tasavvufun en önemli konularından birisi keşftir. Bu konu her zaman için tartışma konusu olma özelliğini ve ilginçliğini korumuştur. Ahmed Şernubi'nin *Tabakâtü'l-evliya* eserinde de en belirgin fikir budur. Desûkî tarikatının şeyhi olan Şernûbî'nin bu eserini müridi Muhammed Bulkînî (v.994/1585'ten sonra) kaleme almıştır. Kitabdaki bilgileri imla ettiren Şernûbî, müstensihisi ise Bulkînî olduğundan dolayı kitap Ahmed Şernûbî'ye ait kabul edilmiştir.

İmam Şernûbî'nin *Tabakâtü'l-Evliyâ* adlı eseri hacimce pek büyük olmasa da, bu yönüyle büyük bir önemi haiz bulunmaktadır. İmam Şernûbî, kendisine kadar zenginleşerek gelen keşf konusunu daha da genişletmiş ve bu konuda örneği olmayan bir eser yazmıştır. Bu eserin incelenmesi neticesinde yüzde yüz olmazsa bile, en azından keşfi bilginin ne kadar doğruluk ve yanlışlık payının olduğunu öğrenmeğe çalışacağız. Elimizdeki bu eser bu konuda bizim için önemli bir kaynaktır. Eser tasavvufi tecrübenin bir sūfideki somut/mücerred neticesini ortaya koymasından dolayı büyük bir ehemmiyet taşımaktadır.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Şernûbî'nin hayatından, eğitiminden ve eserlerinden kısaca bahsedilmiştir. Birinci bölümde tasavvufta problemleri konular hesap edilen velî-velâyet, ricâlû'l-gayb, kerâmet, şatahat ve keşfi bilgi konuları hakkında tasavvuf teorisyenlerinin görüşlerine ve bu görüşler ışığında Şernûbî'nin bu konulara bakışı açıklanmağa çalışılmıştır. İkinci bölümdeyse İmam Şernûbî'nin menkıbelerini anlattığı dört Kutb ve geleceklerini haber verdiği veliler hakkında bulunabilen bilgiler yer almıştır.

Bu çalışma boyunca bana yol gösteren, her türlü yardımlarını esirgemeyerek destek olan danışman hocam Doç. Dr. Hülya Küçük'e teşekkür etmeği bir borç bilirim. Aynı şekilde tedrisâtım boyunca bilgilerinden istifâde ettiğim ve görüşleriye tezin gelişmesine yardımcı olan değerli hocalarım Prof. Dr. Dilaver Gürer ve Prof. Dr. Orhan Çeker'e minnettarlığımı sunarım.

Başarı yalnız Allah'tandır.

Kamran ABDULLAYEV

KONYA, 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kamran ABDULLAYEV	Numarası 084244061001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tasavvuf	
	Danışmanı	Doç. Dr. Hülya KÜÇÜK	
Tezin Adı		İmam Şernûbî'nin Tabakâtü'l-evliya Adlı Eserinde Kerâmet ve Sûfler	

ÖZET

Tezimizin konusu İmam Şernûbî'nin tasavvuf anlayışının, tasavvufî terimlere yaklaşımının ve tasavvufta önemli bir yeri olan keşf konusunun değerlendirilmesi ve yorumlanmasından oluşmaktadır. Çalışmamızda İmam Şernûbî'nin bu husustaki anlayışının, İslam düşüncesindeki diğer yaklaşımlara göre önemi, farklılığı ve getirdiği yeni boyut gösterilmeye çalışılacaktır. Tasavvufun en önemli konularından birisi keşftir. Bu konu her zaman için tartışma konusu olma özelliğini ve ilginçliğini korumuştur. Ahmed eş-Şernubi'nin Tabakatü'l-evliya eserinde de en belirgin fikir budur. Desûkî tarikatının şeyhi olan eş-Şernûbî'nin bu eserini müridi Muhammed el-Bulkînî (v. 994/1585'ten sonra) kaleme almıştır. Kitabdaki bilgileri imla ettiren eş-Şernûbî, müstensihisi ise el-Bulkînî olduğundan dolayı kitap Ahmed eş-Şernûbî'ye ait kabul edilmiştir.

İmam Şernûbî'nin Tabakâtü'l-Evliyâ adlı eseri hacimce pek büyük olmasa da, bu yönüyle büyük bir önemi haiz bulunmaktadır. İmam Şernûbî, kendisine kadar zenginleşerek gelen keşf konusunu daha da genişletmiş ve bu konuda örneği olmayan bir eser yazmıştır. Bu eserin incelenmesi neticesinde yüzde yüz olmazsa bile, en azından keşfi bilginin ne kadar doğruluk ve yanlışlık payının olduğunu öğrenmeğe çalışacağız. Elimizdeki bu eser bu konuda bizim için önemli bir kaynaktır. Eser tasavvufî tecrübenin bir sûfideki somut/mücerred neticesini ortaya koyması yönünden de büyük bir ehemmiyet taşımaktadır.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kamran ABDULLAYEV	Numarası 084244061001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tasavvuf	
	Danışmanı	Doç. Dr. Hülya KÜÇÜK	
Tezin İngilizce Adı		Miracle of the saints and sufis in his book Tabakatu'l-evliya of the forward Shernubi	

SUMMARY

Sufi Ahmed Shernubi's our thesis that the concept, approach, and the mysticism of Sufi terminology, which is important in the evaluation and interpretation of the issue consists of scouting. The forward Shernubi's study approach in this respect, the importance of Islamic thought based on other approaches, and brought a new dimension to show the difference will be studied invention. One of the most important issues of Sufism. The distinction of being the subject of debate this issue and always has interesting maintained. The Ahmed Shernubi's Tabakatu'l-evliya of the book is the most obvious idea. Improved interface, which is co-sect sheikh Muhammad al-Bulkini Shernubi's disciple of this work (after v. 994/1585) was written. In the book profile spelling may elect to Shernubi, written bay Bulkini because the book is has been adopted by the Ahmad Shernubi. The forward Shernubi's Tabakatul-evliya work by evliya, but not very large, this aspect is having a great importance. The forward Shernubi he broadened the subject of scouting from the enriched sample and non-wrote a work on this issue. Result of the examination of this work, even without a hundred percent, at least until the discovery of how the information is accurate and error hi study try to share. We have in this regard, this work is an important source for us. Work experience of a Sufi concrete would demonstrate the respect of the conclusion is of great importance.

KISALTMALAR

age; adı geçen eser.

agm; adı geçen makale.

b; ibn.

bkz; bakınız.

c; cilt.

çev; çeviren.

DİA; Diyânet İslam Ansiklopedisi.

ed; editör.

haz. hazırlayan.

hz; hazreti.

s.a.v; sallallahu aleyhi ve selem.

s; sayfa.

tah; tahkîk.

ts; tarihsiz.

v; vefâtı.

vr. varak.

yy; yayın yeri yok.

GİRİŞ

I. KAYNAKLAR HAKKINDA BİLGİ

Ahmed Şernûbî'nin *Tabakâtü'l-evliyâ* adlı eserini tahlil ederken öncelikle tabakât menâkıb ve tasavvufî terimleri konu alan kitaplara bakmak lazım gelmektedir. Evliyâ menkıbeleriyle başlayan eser, daha sonra gelecekte yaşayacak velîlerden ve bunların kerâmetlerinden bahsetmektedir. Bu bilgileri verirken İmam Şernûbî tasavvufî bakış açısını da ortaya koymaktadır.

İmam Şernûbî'nin *Tabakâtü'l-evliyâ* adlı eserini incelerken esas aldığımız kitapları dört başlık altında toplayabiliriz. Birinci kısım, evliyâ menkıbelerini anlatan kitaplardır. Burada esas aldığımız kitaplar Abdülvahhâb Şârânî'nin (v.973/1565) sahâbeden kendisine kadarki velîlerin hayatlarını ve menkıbelerini anlattığı *et-Tabakâtü'l-kübrâ*'sı, Yusuf en-Nebhânî'nin (1350/1931) aynı şekilde sahâbeden kendi dönemine kadar olan velîlerin kerâmetlerini anlattığı ve bir çeşit evliyâ kerâmetlerini müdâfaa şeklinde kaleme aldığı *Câmiu kerâmâti'l-evliyâ* adlı eseri ve çağdaş yazarlardan Cevdet Muhammed Ebu'l-Yezîd'in hicrî II. asırdan günümüze kadar elli meşhur sûfi hakkında yazdığı ve bu velîlerin hem hayatlarına hem de menkıbelerine yer verdiği *Bihâru'l-velâye fî menâkıbı â'lâmi's-sûfiyye*¹ isimli eseridir.²

İkinci kısım kitaplar, eserde geçen tasavvufî terimlerin açıklanmasında istifade edilen tasavvuf terimlerini esas alan kitaplardır. Bu kitaplardan en çok istifade ettiğimiz bir tasavvuf sözlüğü aynı zamanda tasavvufî gelişmeler zamanı terimlerdeki değişimleri de ele alan Abdürrezzâk Kâşânî'nin (v.730/1329) *Mu'cemu istilâhâti's-sûfiyye* isimli eseri, Seyyid Şerîf Cürçânî'nin (v.816/1413) tasavvufî

¹ Cevdet Muhammed Ebu'l-Yezîd Mehdî, *Bihâru'l-velâye fî menâkıbı â'lâmi's-sûfiyye*, Dâru Garîb, Kahire, 1418/1998.

² Temel unsuru kerâmet ve onu gösteren velîlerin yüceltilmesi olan menâkıb kitaplarında, aynı zamanda bazı tarihi olaylar ve şahsiyetler hakkında diğer kaynaklarda rastlanmayan bilgilere ulaşmak mümkündür. Menâkıbnâmeler ayrıca dönemin ekonomik, sosyal, kültürel ve dini özelliklerine dair çok zengin malzeme ihtivâ etmektedir. Çalışmamızda bu kitaplardan daha çok *Tabakâtü'l-Evliyâ'da* anlatılan kerâmetleri karşılaştırmak şeklinde istifade ettik. (Haşim Şahin, "Menâkıbnâme", *DİA*, c. 29, Ankara, 2004, s. 112-114.)

olduğu kadar luğavî, fikhî ve felsefî sözlük mahiyetini taşıyan *Kitâbu't-târifât* eseri ve Süleyman Uludağ'ın *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* bizim için bu konuda birinci el kaynaklar durumundadır. Ansiklopedik bir sözlük durumunda olan Muhammed Ali et-Tehânevî'nin *Mevsûatu keşşâfi istilâhâtî'l-fünûn ve'l-ulûm* adlı eserinden de çalışmamız boyunca büyük ölçüde yararlandık. Bundan başka tasavvufî terimler konusunda İbn Arabî'nin *Futuhâtü'l-mekkiyye*'sinin iki baskısından da yararlandık. Baskı farklılığını yılları belirterek gösterdik.

Üçüncü kısım kitaplar tabakât/biyografi eserleridir. *Tabakâtü'l-evliyâ* tam olarak olmasa da kısmî olarak biyografi kitabı olması hasebiyle tabakât kitapları bizim için ayrı bir önem taşımaktadır. Bu konuda en çok kullandığımız kitapların başında Hayruddîn ez-Ziriklî'nin (v.1395/1976) *Âlâm* ve Ömer Rızâ Kehhâle'nin (v.1408/1987), eser sahibi olan herkesi topladığı *Mucemu'l-müellifin* eseri gelmektedir. Bunlardan başka İmam Şernûbî'den sonra yazılan tabakât kitaplarından Necmuddîn Ğazzî'nin (v.1061/1650) X/XVI asırda yaşamış meşhur şahısları topladığı *Kevâkibu's-sâira*, Muhammed Muhibbî'nin (v.1111/1699) XI/XVII asırda yaşamış şahıslardan bahsettiği *Hülâsatü'l-eser*, edip ve tarihçi Muhammed Murâdî'nin (v.1206/1791) XII/XVIII asırda yaşayanlar hakkında yazdığı *Silku'd-dürer* ve Abdürrezzâk Baytâr'ın (v.1335/1916) XIII/XIX asır sûfleri hakkında yazdığı *Hilyetü'l-beşer* eserleri tezimiz için birinci el kaynaklar durumundadır.

Dördüncü kısım ise eserde geçen yer isimleri hakkında kullandığımız kitap, İslam coğrafyasındaki ülke ve şehirleri tanıtan Yakut Hamevî'nin (v.626/1228) *Mucemu'l-Büldân* isimli eseridir. Bununla beraber bazı yer isimlerini bulmada *Âlâm* eserinden de yararlandık.

Yine Şernûbî'nin hayatını konu alan bir yüksek lisans tezi (Süleyman Yüksel, *Ahmed Şernûbî ve Tabakâtı*, Uludağ Üniversitesi SBE, 1999, Bursa) bulunmasına rağmen çalışmaya ulaşma imkanımız olmadı. Bu tez YÖK'ün resmi sitesinde bulunmasına rağmen indirilmesine izin verilmemekte, yazarı Süleyman Yüksel hakkında ise herhangi bir bilgimiz bulunmamaktadır.

Burada, kullanılan bu temel kaynaklar dışında konuları incelerken gerek duyulan bütün tasavvuf klasikleri ve günümüz kaynakları kullanıldığını izah etmeye gerek yoktur sanırım.

II. AHMED ŞERNÛBÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A. DOĞUM TARİHİ VE NESEBİ

Ahmed Şernûbî, 931/1525 senesinde Mısır'ın Demenhûr şehrine bağlı Şernûb kasabasında dünyaya geldi. Babasının ismi Osman, annesinin ismiyse Âbide'dir. Soy bakımından seyyid olan Ahmed Şernûbî'nin neseb şeceresi şu şekildedir; Ahmed Arabî b. Osman b. Ali b. Nureddin b. Ahmed Ebi'l-Abbas b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Ali Bürhânî b. Hıdır b. Ali b. Muhammed b. Yusuf b. Süleyman b. Abdü'l-Müheymin b. AbdülHâlık b. Salâhuddîn b. Muhammed Kameru'd-devle b. Hasan b. Hasan es-Sayyad b. İbrahim Gâlibî b. Ömer b. Muhammed b. Abdü's-selam b. İbrahim Rızâ³ b. Musa Kâzım b. es-Sâdık (v.128-183/745-799) b. Cafer es-Sadık (v.80-148/699-765) b. Muhammed Bâkir (113/731) b. Ali Zeynelâbidîn (v.57-114/676-732) b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib (v.60/680).⁴

İmam Şernûbî'nin çocukluğu hakkında elimizde fazla bir bilgi yoktur. Tek bilinen Şernûbî'nin daha çocuk yaşta tasavvufî hayatın içinde olduğunu anlatan şu menkıbedir; Koyun otlatmaya giderken annesi Ahmed'e çantasındaki ekmeklere dikkat etmesini söylemiş. Çünkü kendisi istiğrak halindeyken diğer çocuklar gelip ekmeğini alıp, yerine taş dolduruyorlarmış. Ancak bu istiğrak halinden ayıldıktan sonra çantasını açan Ahmed, ekmeklerini olduğu gibi yerinde bulmuş. Bu hali sıklaştığı için Şernûbî, Mekke'ye giderek yedi sene boyunca burada mücâvir olma ihtiyacı duymuştur. Kemâleddîn Harîrî'nin verdiği bu bilgilere dayanarak İmam Şernûbî'nin tasavvufî hayatının daha çocuk yaşlarında başladığını söyleyebiliriz.

³ Buraya kadar zikredilen kişilerin vefat tarihleri bulunamadı.

⁴ Kemâleddin Harîrî, *Tibyânü vesâilî'l-hakâik*, İbrahim Ef. (Fatih Kütüphanesi) 431, c. 2, vr. 182a.

İmam Şernûbî 945/1538 senesinde tekrar Şernûb'a dönmüş ve Şernûb kasabasının bağlı olduğu Demenhûr'da bir zâviyede zahidane bir hayat geçirmiştir.⁵

Ahmed Şernûbî, Anadolu'ya iki defa sefer etmiştir. Bunlardan ilki Hz. Peygamber'in Şernûbî'ye rüyada işareti üzere 975/1567 senesinde olmuştur. Bu sefer zamanı Şernûbî, İstanbul'a gelerek burada Sofyalı Bali Efendinin halifesi olan Nüreddînzâde Muslihuddîn Mustafa Efendi'nin öğrencisi olmuştur. Ahmed Şernûbî İstanbulda kaldığı müddet zarfında Sultan Selim'le beraber Kıbrıs fethine katılmış ve bu seferden döndükten sonra Sultan Selim'in emriyle Şernûb halkından vergilerin düşürülmesi için bir karar çıkarılmıştır. Ancak Şernûb halkı Şernûbî'nin getirdiği bu kararı istememiş, tam tersine hâkime giderek onun ve müritlerinin Şernûb'dan nefyedilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine Şernûbî Mısır/Yukarı Saîd bölgesine göçerek orada ikâmet etmiştir.⁶

Abdülmeccid Şernûbî, Ahmed Şernûbî'nin çocuklarından bahsederken onların daha Şernûbî hayattayken vefat ettiklerini ve kendi zaviyesinde defnedildiklerini haber vermektedir. Şernûbî vefat ettiği zaman yalnız üç oğlu hayattaydı. Bunlardan Ali babası vefat ederken dokuz yaşında, Muhammed ve Yusuf ise daha küçük yaşlardaydılar. Abdülmeccid Şernûbî bunlardan Ali'nin babasının kerâmetleri hakkında bir kitap yazdığını söylemekteyse de her hangi bir kitap isminden bahsetmemektedir.⁷ Kemâleddîn Harîrî bu kitabın isminin *Futuhâtü'l-gaybiyye fî beyâni't-tarîkati's-Şernûbiyye* olduğunu söylemektedir. Eserde İmam Şernûbî'nin kendisinden önceki ve sonraki tarikat silsilesine ve kerâmetlerine yer verilmiştir.⁸

B. İLMÎ ve TASAVVUFÎ EĞİTİMİ

İmam Şernûbî'nin oldukça renkli bir tasavvufî hayatı vardır. O hem Şâzelî, hem de Desûkî tarikatına mensup olmuş, ancak daha sonra kendi ismiyle Desûkiyye'nin bir kolu olan Şernûbiyye ortaya çıkmıştır. Kendisi İbrahim Desûkî'nin (v.676/1277) halifesi olarak bilirse de, aslında Şernûbî, İbrahim Desûkî

⁵ Harîrî, *age*, c. 2, s. 184a: Abdüllatif Uyan, *Menkıbelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, Berekat Yayınevi, İstanbul, 1983, c. 1, s. 241.

⁶ Harîrî, *age*, c. 2, vr. 182a.

⁷ Abdülmeccid Şernûbî, *Şerhu tâiyyeti's-sülûk ilâ meliki'l-mulûk*, Matbaatü'l-İlmiyye, Mısır, 1310, s. 101.

⁸ Harîrî, *age*, c. 2, vr. 184a.

ile maddi âlemde görüşmemiştir. Yalnız onun meşrebinden olduğu için bu şekilde bilinmektedir.⁹ *Tabakâü'l-evliyâ*'da Şernûbî, İbrahim Desûkî ile manevi âlemde görüştüğünü kendisi ifade etmektedir.¹⁰ Yani onun asıl şeyhi aşağıda adı geçecek olan Seyyid Muhammed Şehâvî'dir (v.875/949).

1. Hocaları ve Şeyhleri

Kaynaklarda Ahmed Şernûbî'nin tanıdığımız veya tanımadığımız birçok şeyhinin ismi geçmektedir. Bunların arasında fakih, müfessir, hadisçi ve mutasavvıf olanları vardır. Bütün bunlara dayanarak diyebiliriz ki İmam Şernûbî, sadece tasavvuf ilminde değil diğer islamî ilimlerde de söz sahibi olmuştur. Burada İmam Şernûbî'nin kaynaklarda hakkında bilgi bulabildiğimiz bazı hocaları ve şeyhleri hakkında bilgi vermeğe çalışacağız.¹¹

a. Seyyid Muhammed Şehâvî (v.875/949)

Mısır/Mahalle bölgesinde Nemiratü'l-besal köyünde doğdu. Çok sayıda talebesi olmuştur. Kendi köyünde mescidi ve zaviyesi olmuş, orada da defnedilmiştir. Desukiyye tarikatının bir kolu olan Şehâviyye tarikatı kendisine nispet edilmektedir. İmam Şernûbî, Desûkî tarikatına bu şeyhi vasıtasıyla sülûk etmiştir.¹²

b. Ali Müttakî (885-975/1480-1567)

Tam ismi Ali b. Hüsâmuddîn b. Abdülmelik Cunbûrî'dir. Hint asıllıdır. Uzun müddet Mekke ve Medine'de yaşamış ve burada vefat etmiştir. Fakih, muhaddis ve vâiz olan Müttakî birçok islamî ilimde de söz sahibi olmuştur. *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, *İrşâdü'l-irfân* ve *İbâratü'l-imân* gibi birçok eserlerin müellifidir.¹³ Ali Müttakî'nin Mısır'a gittiğine dair elimizde bir bilgi olmadığına göre İmam Şernûbî'nin, Mekke'de kaldığı yedi sene zarfında bu hocasından ders aldığını söyleyebiliriz.

⁹ Ahmed İzzeddin Abdullah Halefullah, *İbrahim Desûkî*, Metâbiu'l-Ehrâm et-Ticâriyye, Mısır, 1413/1996, s. 290.

¹⁰ Ahmed Şernûbî, *Tabakâü'l-Evliyâ*, Matbaatü'l-Mütevekkil alâ Rabbih, Kahire, 1281/1864, s. 3.

¹¹ Ahmed Şernûbî'nin hocalarının ve öğrencilerinin isimlerini anlatırken Kemâleddîn Harîrî'nin *Tibyânü'l-vesâil* ve Abdülmecîd Şernûbî'nin *Şerhu tâiyyeti's-sülûk* kitabına istinad ettik.

¹² Halefullah, *age*, s. 289.

¹³ Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemu'l-müellifîn terâcimu musannifi'l-Kutbi'l-arabiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, tarihsiz, c. 2, s. 420.

c. Ebu'l-Hasan Bekrî (899-952/1493-1545)

Tam ismi Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İvad b. Abdülhâlik Ebi'l-Hasan Bekrî es-Sıddîkî'dir. Kahire'de yaşamış ve burada vefat etmiştir. Şâfiî âlimlerinden olan Bekrî aynı zamanda müfessir ve mutasavvıftır. Bir sene Mısır'da, bir sene Mekke'de kaldığı söylenmektedir. *Tefsîru'l-Bekrî, Şerhu minhâci'n-Nevevî, İrşâdu'z-zâirîn li habîbi rabbi'l-âlemîn* gibi eserlerin müellifidir.¹⁴

d. Süleyman Hudayrî (v.961/1553'ten sonra)

İmam Şernûbî'nin bu şeyhi Mısırlı ve şâfiî mezhebine mensuptur. Celâleddîn es-Süyûtî (v.911/1505) ve Kutbuddîn Ocâkî'nin (v.?) öğrencisi olmuştur. Tasavvufta hocası Şihâbuddîn Mehdî'dir (v.?). Birçok hocadan ders almış, kendisinin de çok sayıda talebesi olmuştur. Ömrünün sonuna uzlette yaşamıştır. Sayısız mükâşefe ve kerâmetleri olduğu iddia edilir.¹⁵

e. Zeyneddîn Mersafî (v.966/1559)

Tam ismi Muhammed b. Muhammed Zeyn Âbidîn Eş'ari Ğumrî sıbtu'l-Mersafî'dir. Mısırlı mutasavvıflardan ve Şâfiî fakihlerindedir. *ez-Zücâcetü'l-billûriyye, Şerhun li kasîdeti İbni'l-Fâriz hamriyye* gibi eserlerin müellifidir.¹⁶

f. Nureddinzade Muslihuddin Efendi (908/1502-981/1574)

Filibeli ve 908/1502 doğumludur. Bâli Efendinin¹⁷ mürîdi olmuştur. Ebu's-Suûd (v.982/1574) tarafından Ayasofya şeyhliğine tâyin edilmiş ve Kanuni Sultan Süleymanın maiyetinde Zigetvar seferinde bulunmuştur. Zilkâde 981/Mart 1574 senesinde vefat etmiştir. Kabri İstanbul'da Edirnekapı dışında Sırt tekkesindedir. Zâhid ve keşf ehlinden olduğu rivayet edilmektedir. Tevhîd ilmine dair bir kitabı ve Sadreddîn Konevî'nin (v.673/1274) *Nusûs*'una şerhleri vardır. Yine *Tercüme-i menâzili's-sâirîn, Risâle-i mirac* ve *Fatiha tefsiri* gibi eserleri vardır. İmam Şernûbî,

¹⁴ Ziriklî, *age*, c. 7, s. 57.

¹⁵ Necmuddîn Muhammed b. Muhammed Ğazzî, *Kevâkibu's-sâira bi a'yâni'l-mieti'l-âşira*, Dâru'l-Kutbi'l-ilmîyye, Beyrut, 1418/1997, c. 2, s. 148.

¹⁶ Ziriklî, *age*, c. 7, s. 58.

¹⁷ Bâli Efendi, Kasım Efendi'nin mürîdi (kâdirî şeyhi), Kanuni Sultan Süleyman'la bazı seferlere katılıp ordusuna dua ederdi. 960/1553'te vefat etti. (Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, c. 2, s. 356-357).

Anadolu'ya ilk seferi zamanı bu şeyhine mürîd olmuş ve kendisinden icâzet ve hilâfet alarak Mısır'a geri dönmüştür.¹⁸

İmam Şernûbî'nin burada zikrettiklerimizden başka hakkında bilgi bulamadığımız başka şeyhleri de vardır. İbrahim ez-Zâkir, Muhammed İtrîs, Abdurrahman et-Tâcûrî, Ali es-Sükkerî, Bedreddîn Âdilî, Abdurrahîm Beyrûtî, Abdüsselâm Mağribî Şernûbî'nin hakkında bilgi bulamadığımız hocalarıdır.

2. Talebeleri

İmam Şernûbî daha hayattayken etrafına çok sayıda talebe toplandığını söyleyebiliriz. Hatta bu sebepten olacak ki Desûkiyye/Şehâviyye'nin bir şubesi olan Şernûbiyye kolu ortaya çıkmıştır. Şernûbî'nin farklı İslamî ilimlerde söz sahibi olan öğrencileri de azımsanmayacak derecededir. İmam Şernûbî'nin talebelerinden bilinenler şunlardır;

a. İbrahim Lukânî (v.1041/1631)

Tam ismi İbrahim b. İbrahim b. Hasan b. Ali Lukânî'dir. Kendisi Mısır/Buheyra bölgesinden ve Malikî fakihidir. Aynı zamanda Hadis ve Kelam âlimidir. Kendisinden birçok keramet zahir olduğu kaydedilmektedir. Hacc ziyaretinden dönerken vefat etmiştir. *Cevheratu't-tevhîd*, *Haşiye alâ muhtasari Halîl*, *Tavzîhu elfâzi'l-ecrûmiyye* gibi birçok eserin müellifidir. Akâid konusunda yazdığı *Cevheratu't-tevhîd* eserini şeyhi İmam Şernûbî'nin işareti ile bir gecede yazmış, daha sonra şeyhine arz ederek onun duasını almıştır.¹⁹ Hocası hakkında şöyle yazmaktadır; “Halimin başlangıcında Ahmed Arab Şernûbiyle, Derbu'l-ahmer'de kendi zaviyesinde karşılaştım. Kendisinden birçok kerâmetler müşâhede ettim. Onu ve müritlerini zaviyelerinde Kur'an ve sünnete sınımsız bağlı ve ilim öğrenmekle meşgul olduklarını gördüm. Kendisinden hiç kimseden duymadığım ilimler öğrendim.”²⁰

¹⁸ Mehmet Süreyya, *age*, c. 4, s. 1127: Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral yayınevi, İstanbul, ty, c. 1, s. 160.

¹⁹ Kehhâle, *age*, c. 1, s. 8: Ziriklî, *age*, c.1, s. 28: Halefullah, *age*, s. 290: Muhammed Emin Muhibbî Hamevî Dîmaşkî, *Hülâsatü'l-eser fi â'yânî'l-karnî'l-hâdî aşer*, Matbaatü'l-Vehbiyye, Mısır, 1284/1867, c. 1, s. 6.

²⁰ Halefullah, *age*, s. 290.

b. Muhammed Bulkînî (v.994/1585'ten sonra)

İmam Şernûbî'nin bu talebesi hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Hakkında tek bilinen fazıl ve sûfî olduğu, şeyhinden imlâen *Keşfu'l-guyûbî fi tabakâti's-Şernûbî* eserini yazdığıdır²¹ ki bu şu an bizim çalışmamıza konu olan eserdir.

Ahmed Şernûbî'nin talebesi olarak gösterilen onlarla isim olsa da maalesef yalnız şu ikisi hakkında bilgi bulunabildi. Ebu'n-Nasr Desûkî, Abdurabbih İbşîdî, Süleyman Bürhâmi, İbrahim Şeberhîfî, Süleyman Alkamî, İbrahim es-Semdîsî, Şerefuddîn Mürşîdî, Muhammed Desûkî, Hasan Münzelâvî ve diğerleri Şernûbî'nin hakkında bir şey bilinmeyen talebelerindedir.

C. VEFATI

Ahmed Şernûbî müritleriye beraber 994/1585 senesinde deniz yoluyla önce Suriye'ye, daha sonra Suriye üzerinden ikinci Anadolu seferinde çıkmıştır. Şernûbî'nin bu seferden maksadı Kanuni Sultan Süleyman'a (926-1520/974-1566) müritlerinin bazı ihtiyaçlarının olduğunu iletmektir. Bu seferi esnasında hastalanan Şernûbî, Antalya'ya gelerek burada on üç gün kaldıktan sonra vefat etmiş ve Antalya'da Ercalı isimli bir yerde camiin yakınında defnedilmiştir.²²

D. ESERLERİ

Ahmed Şernûbî'ye ait olduğu bilinen dört eser vardır. Bunlardan ikisi basılı, diğerleri ise yazma halindedir. Kaynaklarda Şernûbî'ye nispet edilen kitaplar şunlardır;

1. *Akâidu's-Şernûbî*

İtikadî mezhebi Eşarî olan Şernûbî'nin akîde konusunda yazdığı eseridir. Akâid ve Kitâbu't-tevhîd isimleriyle de bilinmektedir. Almanya Gotha (686), Hindistan Rampur (I, 318) ve ABD Garret (1564) kütüphanelerinde yazma halinde

²¹ Kehhâle, *age*, c. 3, s. 174.

²² Harîrî, *age*, c. 2, vr. 183b: Abdülmecîd Şernûbî, *age*, s. 100.

bulunmaktadır.²³ Yine Ezher kütüphanesinde *Akîdetu'ş-Şernûbî* (314641) ismiyle bulunmakta ve altmış dört varaktan oluşmaktadır.²⁴

2. *Fethu'l-mevâhib ve menhecü't-tâlibi'r-râğib*

Şernûbî'nin müridlere tavsiyelerini ihtiva eden eseridir. Kahire (I, 336) ve İskenderiyye (tasavvuf, 26) kütüphanelerinde yazmaları mevcuttur.²⁵

3. *Tâiyyetü's-sülûk ilâ meliki'l-mulûk*

Şernûbî'nin tasavvufî şiirlerinin yer aldığı eseridir. *Tâiyyetü'ş-Şernûbî* ismiyle de bilinmektedir. Abdülmecid Şernûbî (v.1349/1930) tarafından şerhedilerek Kahire'de 1310/1891 senesinde basılmıştır. Ahmed Şernûbî'nin bu eserindeki görüşleri ile *Tabakâtü'l-Evliyâ'daki* görüşleri genel olarak uyumluluk içerisindedir. *Tabakâtü'l-evliyâ'da* en belirgin fikir olan keşfî haberler konusunu Şernûbî bu eserinde şöyle dile getirmektedir;

ويخبر بالأشياء قبل وقوعها
من اللوح يقرأها بعين البصيرة

(Levh-i Mahfûz'dan²⁶ basîret gözüyle okuyarak, vukû bulmadan önce olaylar hakkında haber veriyor.) Eserin şârihi Abdülmecîd Şernûbî bu beyitlerin şerhinde aynı konuda İbn Arabî, İbrahim Desûkî ve Câkîr Kürdî'den (590/1193) nakiller yaparak gelecekte haber verme konusunda onların da görüşlerine geniş yer ayırmıştır.²⁷ Eserin başka bir yerinde aynı konuyla bağlı şu ifadeler yer almaktadır;

²³ Naim Erdoğan, "Giriş", Ahmed Şernûbî, *Dört Kutbun Gizemli Dünyaları*, çev. Naim Erdoğan, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 5.

²⁴ Erdoğan, *agm*, s. 5.

²⁵ İsmail Paşa Bağdâdî, *Îzâhu'l-meknûn fi'z-zeyli alâ keşfi'z-zünûn an esâmi'l-Kutb ve'l funûn*, Tah. Muhammed Şerefuddîn ve Rıfat Bilge Kilîsî, Dâru İhyâi'l-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, tarihsiz, c. 2, s. 175: Erdoğan, *agm*, s. 5.

²⁶ ²⁶ Tasavvufta Levh-i Mahfûz'a, kader levhi ve küllî nefsi-nâtika levhi de denilmektedir. Levh-i Mahfûz'da, ilk levh olan akl-ı evvel levhinde küllî olan hususlar ayrıntılı hale gelmiş ve sebeplere bağlanmıştır. Levh-i Mahfûz hakkında İslam âlimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunlardan en çok kabul gören görüşe göre Levh-i Mahfûz Allah ile melekleri arasında bir vasıttır. Yedinci kat göğün üstünde olup arşa ve İsrâfil'in gözleri önünde bulunur. İçinde bütün nesne ve olayların bilgisi ayrıntılı olarak yazılmıştır. Allah bir şeyi yaratmayı dilediği zaman bu, Levh-i Mahfûz aracılığıyla İsrâfil'e intikal eder ve gerçekleşmesi için Cibril'e emir verilir. Bkz. Yusuf Şevki Yavuz, "Levh-i Mahfuz", *DİA*, c. 27, Ankara, 2003, s. 151.

²⁷ Abdülmecîd Şernûbî, *age*, s. 69-70.

يرى بعيون القلب ما كان خافياً
ويدرك بالأبصار حجب الأكتية

(Kalb gözleriyle gizli olan şeyleri görür ve gizli perdeleri gözleriyle idrak eder.)
Beyitlerin şerhinde Abdülmecîd Şernûbî şunları söylemektedir; Ârif kimsenin özelliklerinden birisi de basîret ehliinden olmasıdır. Basîret, kendisiyle eşyâların görüldüğü kalp gözüdür. Eğer ârifin basîreti güçlenirse kalbindeki bu göz sayesinde gizli olan işleri görmeğe başlar.²⁸

4. *Tabakâtü'l-Evliyâ*

Ahmed Şernûbî'nin müridi Bulkînî'ye imlâen yazdırıldığı ve aynı zamanda tez konumuz olan bu eser hakkında daha geniş bahsedeceğimiz için burada fazla bilgi vermeyeceğiz.

E. TASAVVUFÎ EKOLÜ

Tasavvuf tarihinde en derin izler bırakan isimlerin başında şüphesiz İbn Arabî (v.638/1240) gelmektedir. İbn Arabî eserleriye tasavvuf ilmine yeni fikirler kazandırmış ve kendisinden sonra gelen birçok mutasavvıfî derinden etkilemiştir. Hocalarından/şeyhlerinden anladığımız kadarıyla Ahmed Şernûbî de bu mutasavvıflardan birisidir. Ona vahdet-i vücûd fikirlerini öğreten hocası, *Fusûs şârih*lerinden Sofyalı Bali Efendi'nin (v.960/1553) öğrencisi Nûreddînzâde Muslihuddîn Efendi'dir.

Ahmed Şernûbî vahdet-i vücûd okuluna mensup mutasavvıf olarak düşünülebilir. Şernûbî eserlerinde İbn Arabî'den hiç bahsetmese de, düşüncelerinin aynı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Kendisi vahdet-i vücûd okuluna mensup olsa da, bu düşüncelerini ifade etmede, yani üslup ve tarzda, İbn Arabî veya Sadreddin Konevî'den çok farklıdır. İmam Şernûbî daha çok basit seviyede bir anlatıma sahiptir. Vahdet-i vücûd düşüncesinde en çok bahsedilen konu olan vücûd mertebelerinden *Tabakâtü'l-evliyâ*'nın hiçbir yerinde bahsedilmemektedir. Eserde en çok dikkat çeken konular keşfi bilgiler, ricâlü'l-gayb, kerâmet gibi konulardır. İmam Şernûbî'de düşünce olarak İbn Arabî etkisi baskın olduğu halde, ifade tarzında daha çok, Vahdet-i Vücûd ekolünün son yorumcusu Abdülkerîm Cîlî'ye (v.826/1422)

²⁸ Abdülmecîd Şernûbî, *age*, s. 67.

daha yakın olarak düşünülebilir. İleride de bahsedeceğimiz üzere İmam Şernubi, Abdülkerîm Cîlî gibi Zât ismini kendine izâfe etmektedir.²⁹

F. TESİRLERİ

İstanbul'dan Mısır'a döndükten sonra İmam Şernûbî'nin etrafına çok sayıda öğrenci toplanmış ve bunun neticesinde Desukiyye tarikatının bir kolu olan Şernûbiyye tarikatı ortaya çıkmıştır. Kemâleddin Harîrî'nin sözlerine göre Ahmed Şernûbî'nin taraftarları ölümünden sonra daha da çoğalmıştır.³⁰ İmam Şernûbî'nin müritlerinden ve Ezher ulemâsından olan İbrahim Lukânî, Ezher ulemâsından bir grupun kendilerini şeyhi Şernûbî ile görüşürmesini istemelerinden bahsetmektedir. Bu görüşme sonucunda Ezher âlimleri Şernûbî'nin müridi olmaya razı olmuşlardır. Bu rivayete istinad ederek söyleyebiliriz ki, Şernûbî'nin kısmen de olsa o dönemin ilim erbâbı arasında belli bir mevkiî olmuştur.³¹

²⁹ *Cîlî* hakkında detaylar için bkz. Abdullah Kartal, *Abdülkerim Cîlî, Hayatı, Eserleri, Tasavvuf Felsefesi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 349.

³⁰ Harîrî, *age*, c. 2, vr. 183b.

³¹ Abdülmecid Şernûbî, *age*, s. 97-98.

BİRİNCİ BÖLÜM; TABAKÂTÜ'L-EVLİYÂ VE TASAVVUF

I. ESERLE İLGİLİ BİLGİLER

A. YAZILIŞ SEBEBİ

Eleştirel tabakât kitaplarına çok ilginç bir örnek olan bu eseri, müellifi Ahmed Şernûbî, İmam Şârânî'nin *Tabakât*'ını eksik bularak bunu tamamlamak için yazmıştır. Öncelikle şunu belirtelim ki, eseri kaleme alan aslında Ahmed Şernûbî'nin öğrencisi Muhammed Bulkînî'dir. Ama anlatılanlar Şernûbî'ye ait olduğundan eser *Tabakâtü's-Şernûbî* adıyla meşhur olmuştur. Eserin anlatım tarzı soru cevap şeklinde devam etmektedir. İmam Şernûbî, mürîdî Muhammed Bulkînî'nin tasavvufun bazı konularına dair verdiği sorulara cevap vermektedir. Bu sorulardan ilki tasavvuf literatüründe dört kutup diye bilinen Abdülkâdir Geylânî, Ahmed Rifâî, Ahmed Bedevî ve İbrahim Desûkî'nin kerâmetleri hakkındadır. Bu soru üzerine Şernûbî, bu kutupların ve kendi kerâmetlerini keşfen haber vermeğe başlar.³²

Dört kutbun ve kendisinin kerâmetlerini anlatmayı bitirince, Ahmed Şernûbî kendisinin İmam Şârânî ile Allah arasında vasıta olduğunu söyler. Buna itiraz eden Şârânî'ye 1000/1591 yılından sonra gelecek olan evliyâyı anlatmasını ister. Bunu yapamayınca kendisi Levh-i Mahfûz'dan keşfen bu velîleri tanıtmaya başlamaktadır. Bu bölümün sonunda yine mürîdinin sorusu üzerine kendi zürriyeti hakkında bilgi vermeye başlamaktadır ki bunların tamamı altı kişidir.³³

Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü* isimli eserinde *Tabakâtü'l-evliyâ*'dan bahsederek eser hakkında kısa bilgiler vermiştir. *Tabakâtü'l-evliyâ*'da geçen velî isimlerini İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça yazmalar bölümünde

³² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 3-15.

³³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 36.

no. 2653 bölümündeki nüshaya dayanarak eserinde belirtmiştir.³⁴ Ancak bu isimler Mısır baskısı olan nüshalarla karşılaştırılınca birçok hatalar olduğu ortaya çıktı. Bu isim ve yer hatalarını bu velîleri anlattığımız bölümde göstereceğiz.

B. NÜSHALARI, BASKILARI VE TERCÜMELERİ

Tabakâtü'l-evliyâ eserinin Türkiye'nin çeşitli kütüphanelerinde nüshaları mevcuttur. Burada eserin farklı kütüphanelerdeki kayıtlı nüshalarını göstermeğe çalışacağız.

1. Yazma nüshaları

- a. Süleymaniye Ktp, Bağdatlı Vehbi, no; 1206, *Keşfü'l-ğuyûb li'l-kutb es-Seyyid Ahmed Şernubi*, yy, ty, 60 s.
- b. Süleymaniye Ktp, Fatih, no; 2786, *Keşfü'l-gayyubi fi tabakati'l-kutb Ahmed Şernubi*. yy, 1180, 67 s.
- c. H. Selim Ağa Ktp, Hacı Selim Ağa, no; 821, *Tabakatü's-Şernubi*, yy, ty, 61 s.
- d. Köprülü Ktp, Ahmed Paşa, no; 335, *Keşfü'l-guyubi li'l-kutb Ahmed Şernubi*. yy, ty, 173-212 vr.
- e. Adana İl Halk Ktp, no; 830, *Keşfü'l-guyubi li'l-kutbi's-Şernubi*, yy, ty, 39 s.
- f. Trabzon İl Halk Ktp, no; 330, *Keşfu'l-ğayubi fi tabakati's-Şernubi*, yy, ty, 1b-54b s. 21 satır; 210x153; 163x97 mm.
- g. Tunus'ta Zeytuniyye kütüphanesinde III. 235, no. 1700/2.³⁵
- h. Lunds Üniversitesi (İsveç), Asya Ktp, no; 1545306, *Ṭabaqât al-quṭb al-kabîr wal-ghawth al-jâmi' al-şahîr*, yy, 1305/1888, 48 s.

2. Baskıları

Bildiğimiz kadarıyla *Tabakâtü'l-Evliyâ* eserinin şimdiye kadar iki baskısı yapılmıştır. Çalışmamızda esas aldığımız bu nüshalar Mısır, Kasteliyye matbaasında h. 1280 senesinde ve yine Mısır, Mütevekkil alâ Rabbih matbaasında h. 1281

³⁴ Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 123-127.

³⁵ Erdoğan, *agm*, s. 5.

senesinde, taş baskı halinde basılan nüshalardır. Dipnot gösterirken hangi nüsha kullandığımızı 1280/1863 ve 1281/1864 tarihlerini göstererek belirttik.

3. Tercümeleri

Elimizde bulunan bilgilere göre, *Tabakâtü'l-evliyâ* eseri ilk defa Türkçeye Sahaflar Şeyhizade Ahmed Nazîf Efendi (v.1271/1855) tarafından tercüme edilmiştir. Bu eser Topkapı kütüphanesinde 000830 numarasında *Tercüme-i Tabakat-ı Şernubi* adıyla bulunmaktadır. Daha sonra Süleyman Yüksel tarafından tercüme edilen eser, tarihsiz olarak Fulya Yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır. Eserin diğer bir tercümesi Naim Erdoğan'a aittir. Bu tercüme *Dört Kutbun Gizemli Dünyaları* adı altında Ocak Yayıncılık tarafından 2002 yılında basılmıştır. Geniş ölçüde yararlandığımız bu tercümedeki isim ve yer hataları nakiller sırasında düzeltilmiştir.

C. ÜSLUBU ve KAYNAKLARI

Tabakâtü'l-evliyâ soru cevap şeklinde kaleme alınmıştır. Muhammed Bulkîni'nin sorduğu sorular üzerine İmam Şernûbî kendine has bir üslupta cevaplar vermektedir. Dört kutbun kerâmetleri, Şernûbî'nin soyu ve Kâbe'nin sırları hakkında sorular bunlardan bir kaçıdır.

Eser, bir menakıb kitabı özellik ve üslubunu taşımaktadır. Veliler ve kerametlerini anlatılırken “Vahdet” veya “İttihad” konusunu sık sık gündeme getiren eser, çok basit bir üslup kullanmıştır. Aynı konuları ağdalı terim ve tekniklerle anlatan hocaları ve İbn Arabî ile karşılaştırılmasını bile zaid gösterecek derecede barizdir.

Kaynaklarına gelince. *Tabakâtü'l-Evliyâ*'da, bir menâkıb kitabı olması hasebiyle az sayıda âyet ve hadis yer almıştır. Âyetler genelde işârî tefsir yoluyla açıklanmıştır. Eserdeki bazı âyetlerin tefsirini Şernûbî, şeyhi İbrahim Desûkî'den nakletmektedir. Bu konuyla ilgili detaylar ikinci bölümde gelecektir. Hadislerin bir çoğu ise sahih hadis kitaplarında yer almamaktadır. Hadislerden sadece elli vakit namazın beş vakte indirilmesi konusundaki hadis sahihtir.

İmam Şernûbî, eserinde hiçbir kitap ismi kullanmamıştır. Bunun bir istisnası vardır. Bu kitap İmam Şârânî'nin *et-Tabakâtü'l-Kübrâ* eseridir. Bundan başka eserde hiçbir kitap ismi geçmemektedir. Ama şunu da belirtelim ki, Şernûbî'nin bu kitaptan yaptığı nakiller yanlış bilgilerdir. İmam Şernûbî *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*'dan dört kutbun vefat tarihlerini nakletmektedir. Ancak bu Şernûbî'nin verdiği tarihlerle Şârânî'nin verdiği tarihler tutmamaktadır. Şernûbî'nin dört kutbun kerâmetleri ile bağlı anlattıklarının birçoğuyusa diğer menâkıb kitaplarında da geçmektedir. Ancak İmam Şernûbî bu bilgileri verirken hiçbir kitap ismi kullanmamaktadır.

Eserin en çok dikkat çeken özelliği, nakledilen bilgilerin büyük bir kısmının keşfe dayalı olmasıdır. İmam Şârânî'den yaptığı alıntı eserin bu özelliğini değiştirmemektedir. Çünkü bu alıntı sadece bir iki cümleden ibarettir.³⁶ İmam Şernûbî eserin ilk kısmında rivâyet ettiği kerâmetleri mana âleminde şeyhi Desûkî'den, geleceklerini haber verdiği velîler bölümünü de Levh-i Mahfûz'dan aldığını belirtmektedir.³⁷

İmam Şernûbî'nin bu eseriyle İbn Arabî'ye nispet edilen ancak aidiyeti ispat edilemeyen *Şeceratu'n-nu'mâniyye fi'd-devleti'l-Osmâniyye* isimli eser konu itibarıyla aynı mahiyeti taşımaktadır. İbn Arabî bu kitabında Osmanlı devleti ve sultanları hakkında keşfe dayalı birçok haberler vermiştir. Ancak İmam Şernûbî'nin İbn Arabî'den farkı şudur ki, İbn Arabî bu bilgileri verirken cifr ve hurûf ilmine istinad etmiştir.³⁸ İmam Şernûbî ise haber verdiği keşfi bilgileri Levh-i Mahfûz'dan aldığını söylemektedir.

D. ESERİN MUHTEVASI

Muhammed Bulkînî, şeyhinin kendisine şeriat ve hakikat ilmini öğretmesinden sonra dört kutbun kerâmetleri hakkında sorusu üzerine Şernûbî, İbrahim Desûkî ile manevi âlemde görüşerek duyduğu kerâmetleri anlatmaya başlamaktadır. İlk olarak Desûkî kendi kerâmetlerini halifesine anlatmıştır. Bu

³⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864)s. 18.

³⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 3, 21.

³⁸ Daha fazla bilgi için bkz. *Lüma'tu'n-nûrâniyye fi halli müşkileti's-şeceratin'n-nu'mâniyye*, Sadreddin Konevî, Tokyo Üniversitesi, Japonya, Şarkiyat araştırmaları bölümü, no. 1653.

kerâmetleri beş bölüm halinde İbrahim Desûkî'yi anlattığımız ikinci bölümde bahsettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.

Bu kısım bittikten sonra yine manevi alemde Ahmed Bedevî (v.675/1276) gelerek kendi kerâmetlerini anlatmaya başlar. Daha sonra aynı şekilde Abdülkadir Geylanî (v.561/1166) ve Ahmed Rifâî (v.578/1182) gelerek onların da kerâmetlerinden bahsedilmektedir.

Mürîdinin kendi kerâmetlerini de anlatmasını istemesi üzerine Şernûbî; “Allah Teâlâ, bana; Ey Ahmed! Sana öğrettiklerimi söyle, sana anlatman ve yayman için izin verdim” diyerek kendi kerâmetlerini anlatmaya başlar. Bu bölümde İmam Şernûbî, konu olarak diğer velîlerle benzer kerâmetlerinden bahsetmektedir. Daha sonra kendisinin İmam Şârânî'den üstün olduğunu ispat için yaşadıkları yıldan itibaren gelecek olan velîlerin biyografisini keşfen anlatmaya başlamaktadır. Eserin bu kısmına kendi neslinden gelecek olan velîleri anlatarak şu şiirle son vermiştir;

Biz sözü kısa tutmayı hoş bir eda gördük;
 Ey mürîdim, sen keramete inan!
 Sakın bazı düşmanlara kulak asma!
 Ey mürîdim, bu büyük bir hüsrân ve niksânlıktır.
 Şayet yaparsan çok iyilik
 Bilesin ki iyilik Yezidilerin de işi.
 O halde sen yaşadıkça takvayı çoğalt!
 Öldüğün zaman, hakikaten çok mutlu olursun.
 Cennetlerde yüksek köşklerde oturursun
 Yüklü bir bağış olarak herkese iyilik dağıtırsın.³⁹

³⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 38.

II. ESERDE KULLANILAN TERİMLER VE DEĞİNİLEN KONULAR

A. VELÎ ve VELÂYET

Tasavvufî literatürde en çok kullanılan kelimelerden biri olan velî ve velâyet/vilâyet, sözlükte ولي fiilinden türeyen velî kelimesi dost, komşu, yardımcı ve hâmî gibi anlamlara gelmektedir.⁴⁰

Kur'an-ı Kerim'de isim ve fiil olarak bir çok yerde geçen “velî” kelimesi farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Aynı zamanda esmâ-i ilahiyyeden olan “Velî” lafzı hem Allah, hem de insan için istifade olunmuştur. Mesela *فان الله هو الولي*⁴¹ âyetindeki velî lafzına birçok müfessir hâmî anlamı vermiştir.⁴² *و كفي بالله وليا و كفي بالله*⁴³ âyeti ise Allah'ın kuluna olan velâyeti, ona yardımcı olarak açıklanmıştır.⁴⁴ *الله ولي الذين امنوا*⁴⁵ âyetine de Allah'ın müminlerin dostu ve himaye edeni olduğu anlamı verilmiştir.⁴⁶

Kur'an'da velî lafzının insan için kullanıldığı bazı âyetler ve müfessirlere göre açıklamaları şöyledir; *الا ان اولياء الله لا خوف عليهم و لا هم يحزنون*⁴⁷ âyetindeki velî kelimesi hakkında Taberî (v.310/922) iki görüş belirtmiştir. İlk görüşe göre velî, görüldüklerinde simalarından, Allah'ı hatırlatan kullardır. Diğer görüşe göre ise aralarında maddi bir çıkar ve akrabalık bağı olmadan birbirlerini Allah için seven kimseler demektir.⁴⁸ Muhammed Ali es-Sâbûnî ise bu kelimeye, takva sahibi olan mümin anlamı vermektedir.⁴⁹

⁴⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, Tah. Abdulah Ali Kebîr, Muhammed Ahmed Hasebullâh ve Hâşim Muhammed Şâzelî, Dâru'l-Maârif, Kahire tarihsiz, c. 6, s. 4920.

⁴¹ Şûrâ, 42/9.

⁴² Fahrüddin Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım vd., Akçağ Yayınları, Ankara, 1988, c. 19, s. 424; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1988, c. 5, s. 444.

⁴³ Nisâ, 4/45.

⁴⁴ Ebû Abdullah Muhammed Kurtûbî, *Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an*, çev. M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, İstanbul, tarihsiz, c. 5, s. 270-273; Râzî, *age*, c. 8, s. 61-63.

⁴⁵ Bakara, 2/257.

⁴⁶ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Taberi Tefsiri*, çev. Hasan Karakaya ve Kerim Aytekin, Hisar Yayınevi, İstanbul, tarihsiz, c. 2, s. 115-116.

⁴⁷ Yûnus, 10/62.

⁴⁸ Taberî, *age*, c. 4, s. 435. Bu görüşün aynısını Hakîm Tirmizî de *Hatmü'l-Evliyâ'da* nakletmektedir. Bkz. Hakîm et-Tirmizî, *Hatmü'l-Evliyâ*, tah. Osman İsmail Yahya, Matbaatü'l-Katolikiyye, Beyrut, tarihsiz, s. 457.

⁴⁹ Sâbûnî, *age*, c. 3, s. 45-46.

و المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولياء بعض⁵⁰ İmam Kurtubî (v.671/1272) bu âyetteki evliyâ kelimesi için şu tanımı yapmaktadır; *Buradaki evliyâdan kasıt candan sevgi, muhabbet, birbirlerine atıfetleri bakımından kalpleri birlik içerisinde olan kimselerdir.*⁵¹ Burada bahsettiğimiz müspet manadaki velîlikten başka, Kur'an'da kâfirlerin ve zalimlerin birbirlerinin dostu olmasından,⁵² aynı zamanda şeytanın dostlarından⁵³ da bahsedilmiştir.

Kurân'da bahsedilen velâyet anlayışını destekleyen birçok kutsî ve nebevî hadisler mevcuttur. Şunu da belirtelim ki, birçok sûfî bu hadislerden yola çıkarak tasavvuftaki özel velâyet anlayışını geliştirmişlerdir. Bu hadislere misal olarak Buhârî'nin *Sahîh*'inde geçen şu hadisi örnek gösterebiliriz; *إن الله قال من عادى لي وليا فقد آذنته بالحرب وما تقرب إلي عبدي بشيء أحب إلي مما افترضت عليه وما يزال عبدي يتقرب إلي بالنوافل حتى أحبه فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به وبصره الذي يبصر به ويده التي يبطش بها ورجله التي يمشي بها وإن سألني لأعطينه ولئن استعاذني لأعيذنه وما ترددت عن شيء أنا فاعله ترددي عن نفس المؤمن يكره الموت وأنا أكره مساءته*; Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v) Allah Teâlâ'dan rivayetle şöyle buyurdu; Her kim beni tanıyan ve ihlâs ile bana ibâdet eden bir kuluma düşmanlık ederse, ben de ona harb i'lân ederim. Kulum bana, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili olan bir şeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibâdetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işitir kulağı, görür gözü, tutar eli, yürür ayağı mesabesinde olurum (ve bu organlarıyla meydana gelmesini arzu ettiği bütün dileklerini veririm). Diliyle de her ne isterse muhakkak onları da kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de muhakkak kulumu sığındırır, korurum. Ben yapmasını dilediğim hiç bir şey hakkında, mü'minin ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Fakat bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, ben de kuluma acı gelen şeyi sevmiyordum.⁵⁴

⁵⁰ Tövbe, 9/71.

⁵¹ Kurtubî, *age*, c. 8, s. 319.

⁵² Enfâl, 8/73.

⁵³ Meryem, 19/45.

⁵⁴ Muhammed b. İsmail Buhârî, *Câmiu's-sahîh*, Tah. Mustafa Dîb Buğâ, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1407/1987, Rakâik/6021.

Hadiste geçen من عادي لي ifadesindeki lî kısmı İbn Arabîye (v.638/1240) göre hususiyet ifade etmektedir. İbn Arabî'ye göre kim Onun için olursa emeline ulaşır ve mahlûkat üzerine verdiği her hükmü Allah yerine getirir.⁵⁵

Daha ilk dönemlerden itibaren mutasavvıflar velî kelimesinin tasavvuf edebiyatındaki anlamı üzerine farklı fikirler ileri sürmüşlerdir. Ahmed b. Hadraveyh'e (v.240/854) göre velî, kendisini hiçbir sıfatla sıfatlandırmayan ve hiçbir ismi olmayan kimsedir.⁵⁶ İmam Kuşeyrî'ye (v.465/1072) göre velî demek, masiyet karıştırmadan ibadetine devam eden kimse veya korumasını Hak Teâlâ hazretlerinin üstlendiği şahıs demektir.⁵⁷ Dört kutuptan biri olan Abdülkâdir Geylânî ise velî'yi şu şekilde tarif etmektedir; *Velî Allah Teâlâ'nın yeryüzündeki güzel kokulu reyhanıdır. Sadık olanlar ondan koklar da onun kokusu kalplerine iner. Onlar da menzillerinin uzaklığı dolayısıyla Rablerine iştihak duyarlar.*⁵⁸

"Velayet" denildiğinde ilk akla gelen sûfi/tasavvuf teorisyeni Hakîm Tirmizî (v.320/932), velîleri iki kısma ayırmaktadır. Bunlardan ilki veliyullâh, ikincisi veliyyu hakkillâh'tır. Birinci kısımdaki velîler genel olarak bütün mü'minlerdir. Diğer kısımdakiler ise özel velâyet sahibi kimselerdir.⁵⁹

Velî kelimesiyle aynı kökten olan velâyet/vilâyet sözlükte yetki ve yardım anlamında kullanılmıştır.⁶⁰ Kur'an-i Kerim'de iki yerde aynı anlamda geçmektedir.⁶¹ Tasavvuf ıstılahındaysa velâyet, nefsinden fânî olan kulun Hakla olması şeklinde tarif edilmiştir.⁶²

Velâyet konusunda birçok sûfinin farklı tasnifleri vardır. Mesela Necmeddîn Kübrâ (v.618/1221) ve başka birçok sûfi velâyeti, âmme ve hâssa olmak üzere iki

⁵⁵ Suâd Hakîm, *Mu'cemu's-sûfi*, Dandara Li't-Tıbbâa ve'n-Neşr, Lübnan, 1401/1981, s. 235.

⁵⁶ Abdurrahman es-Sülemî, *et-Tabakâtu's-sûfiyye*, Tah. Ahmed Şirbâsî, Müessesetü Dâri'-Şa'b, 1419/1998, baskı yeri yok, s. 33.

⁵⁷ Abdülkerîm Kuşeyrî, *Risâletü'l-kuşeyriyye*, Tah. Abdülhalîm Mahmud, Mahmud İbnü'ş-Şerîf, Dâru'l-Maârif, Kahire, tarihsiz, c. 2, s. 523.

⁵⁸ Muhammed İbnü'ş-Şeyh Abdülkerîm Kesnezân Hüseyinî, *Mevsûatu'l-kesnezân fimâ istalaha aleyhi ehlü't-tasavvuf ve'l-irfân*, Mektebetü Dâri'l-Mahabbe, Suriye, 1426/2005, c. 21, s. 282.

⁵⁹ Tirmizî, *age*, s. 106.

⁶⁰ İbn Manzûr, *age*, c. 6, s. 405.

⁶¹ Kehf, 18/44: Enfâl, 8/72.

⁶² Abdürrezzâk Kâşânî, *Mucemu istilâhâti's-sûfiyye*, Tah. Abdülâl Şâhin, Dâru'l-Menâr, Kahire, 1413/1992, s. 79: Seyyid Şerif Cürcânî, *Kitâbu't-tarifât*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1985, s. 275.

kısma ayırmışlardır. Bunlardan velâyet-i âmme bütün müminleri kapsayan velâyettir ki Kur’anda bunun hakkında şöyle buyrulmaktadır; *Allah müminlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa kavuşturur.*⁶³ Velâyet-i hâssa ise sülûk ehlinde Allah’a vâsıl olanlara has olan velâyettir.⁶⁴ Bu tasnife benzer bir görüş de Davut Kayserî (v.751/1350) belirtmiştir. Ona göre velâyet-i âmme iman edip salih amel işleyenlere, velâyet-i hâssa ise Allah Teâlâ’da zât, sıfat ve fiil olarak fânî olanlara mahsustur.⁶⁵

Birçok mutasavvıfın aksine İbn Arabî, velâyetin kesbî değil, tamamen vehbî olduğunu iddiâ etmekte ve velâyetin bir kısmının insanın kendi çalışmasıyla diğer kısmınınsa ilahî tayinle olduğunu söyleyen birçok sūfînin hataya düştüğünü söylemektedir.⁶⁶ İmam Şernûbî’nin de bu görüşe, birçok sūfîni tavsif ederken kullandığı “*Allah ona velâyeti bahşetti*” ifadesiyle katıldığını söyleyebiliriz.⁶⁷ Eserin diğer bir yerindeyse bu konuda şöyle bir ifade geçmektedir; *Henüz daha gayb âlemindeyken, başka deyişle daha dünyaya gelmemişken, Allah ona hem inâyeti, hem de velâyeti vermiştir.*⁶⁸ Bu cümleden de İmam Şernûbî’nin velâyetin vehbî olduğu fikrine katıldığını söyleyebiliriz.

İbn Arabî velâyeti, Allah Teâlâ’nın velâyeti ve beşerî velâyet olarak iki kısma ayırmaktadır. Bunlar da kendi içerisinde iki kısma ayrılmaktadır. Ona göre Allah Teâlâ’nın mahlûkâtı hakkında velâyeti umumîdir. Çünkü bütün mahlûkât Allah’ın kuludur ve Allah ister kafir isterse mü’min, bütün canlıları yaratmakla ve onların günlük yaşantılarını temin etmekle birçok ihtiyaçlarını üstlenmiştir. Allah Teâlâ’nın mahlûkâtına karşı hususî velâyeti ise sâdık şeraitleri indirmekle, insanlara dünya ve âhiret saadetini öğretmekle gerçekleşmiştir.⁶⁹

⁶³ Bakara, 2/257.

⁶⁴ Kesnezân, *age*, c. 21, s. 269.

⁶⁵ Tirmizî, *age*, s. 494.

⁶⁶ Hakîm, *age*, s. 1234.

⁶⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 17.

⁶⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25: Aynı anlamdaki başka bir cümle için bak: Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 28.

⁶⁹ İbn Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, Tah. Osman Yahya ve İbrahim Medkûr, Mektebetü'l-arabiyye, Kahire, 1412/1992, c. 14, s. 510-512.

Beşerî velâyetin umumî olanı, insanların birinin diğerinin işlerini üstlenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Yani İbn Arabî'ye göre her bir şahıs kendisi farkında olmasa da diğer bir şahsa müsahhar kılınmıştır. Bir ülkenin başkanı ahalisi için müsahhar kılınmış, aynı şekilde ahali de o başkanın emrine verilmiştir. Hususî velâyete gelince o, esmânın tesirlerini kabul edici olarak fiillerine ve yaratılışlarına ilahî isimlerin bazı hükümlerinin kabulünde edilen yardımdan ibarettir.⁷⁰

İmam Rabbânî'ye (v.1034/1624) göre üç türlü velâyet vardır; Velâyet-i suğrâ; Buna evliyâ'nın velâyeti de denilmektedir. Bu velâyette ilahî fiillerin tecellîlerinde, isim ve sıfatların gölgelerinde seyir bahis konusudur. Velâyet-i kübrâ; Yalnız peygamberlere mahsus olan velâyettir. İlâhî isimler, sıfatlar ve zâtî şuûn dairesindeki seyir sonucunda bu makam hâsıl olur. Bir velî tebâiyet yoluyla bu makamdan nasip ala bilir. Velâyet-i ulyâ; Esmâ-i hüsnâ'nın bâtını mele-i âlâ meleklerinin taayyün mebde'leridir. Bu isimlerde seyre başlamak, velâyet-i ulyâ'ya kadem basmaktır.⁷¹

İmam Şernûbî bu terimlerden yalnız ilkinin yani *veliyullah* kelimesini eserinde kullanmıştır. Ancak velî kelimesi hakkında belli bir tarif zikretmemiştir. Onun kullandığı terimler daha çok velâyet kelimesiyle ilgilidir.⁷²

İmam Şernûbî eserinde yukarıda bahsettiğimiz şekilde bir velâyet tasnifinden söz etmese de, eserin farklı yerlerinde velâyette ilgili velâyet makamı, velâyet sırrı, velâyet ehli gibi birçok terim kullanmıştır. Burada Şernûbî'nin sözünü ettiği bu terimleri daha yakından öğrenmeğe çalışacağız.

1. Velâyet makamı

İmam Şernûbî, geleceğini keşfen haber verdiği evliyâdan olan Ali'den bahsederken onun kerâmetinin daha akil ve baliğ olmadan velâyet makamına erip tasarruf sahibi⁷³ olmasını söylemektedir.⁷⁴ Zannımızca buradaki velâyet makamından

⁷⁰ İbn Arabî, *age*, c. 14, s. 521-522.

⁷¹ Ahmed Fârûkî Serhendî, *Mektûbât-ı Rabbânî*, çev. Abdülkadir Akçipek, Dergah Ofset, İstanbul, 1998, c. 2, s. 146-150.

⁷² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

⁷³ Tasarruf Allah'ın eşyayı ve bütün varlıkları velisine musahhar kılması, başka bir anlamı da insanlara ve eşyaya hükmetmek demektir. Aslında gerçek mutasarrıf Allah'tır. Yani bir velî Allah'la yapıcı durumuna gelince, onun bismillah demesi, Allah'ın izniyle ol anlamına gelir. (Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 344; Yusuf Zeydan, *Şerhu müşkilâti'l-fütuhâti'l-Mekkiyye li-İbn Arabî, Cili*, Dâru'l-Emîn, Kahire, 1419/1999, s. 151).

kasıt umumi anlamdadır. Çünkü tasavvufta hususi anlamda kullanılan makamlar arasında velâyet makamı zikredilmemektedir.⁷⁵ İbn Arabî de *Futuhât-ı Mekkiyye*'de *Velâyet makamı ve sırları* başlığı altında tasavvufî makamlardan değil, genel anlamıyla velâyetle ilgili konuları işlemiştir.⁷⁶

2. Velâyet sırrı

Tabakâtü 'l-Evliyâ'da en çok kullanılan terimlerden biri de sır kelimesidir. Sır kelimesi mana itibariyle mevcut olan var-yok arası kapalılık, gönül ehlerinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediği hususlar, tasavvufî duygular, insan bedenine tevdî edilmiş bir latife gibi anlamlara gelmektedir.⁷⁷ Başka bir tarife göre sır, kalb ve ruh gibi letâifin bir parçası ve mücâhede yeridir. Sır, kendisine hâkim oluna bilen soyut bir madde iken, onun da ötesi olan sırru's-sır, Allah'tan başkasının bilmediği şeydir. Diğer bir tanımında sır, mütmainne derecesine ulaşmış nefsi harekete geçiren ruhânî bir nurdur.⁷⁸

Tasavvufî literatürde sırla ilgi kullanılan ifadeler sırr-ı rububiyet, sırr-ı kader, sırr-ı tecelliyât, sırr-ı halk gibi ifadeleridir. Ama İmam Şernûbî bu terimlerden hiç birini kullanmamakta, daha çok sırrım, sırlarım ve ya sırru'l-velâye gibi terkipler kullanmaktadır. Bu ifadelere eserin çeşitli yerlerinde rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir; *Daha üç günlük iken halk arasında sırrım yayıldı, sırrım yavaş yürüdüğüm zaman bulutları geçer, sırrım kimse bilmeden yedi kat göğe çıkar, sırlarım yeryüzünde yayılır müşrikleri öldürürüm, Ahmed Rifâî'nin sırları otuz cüsseye ayrılmıştı*⁷⁹. Sır kelimesini kullanmada Şernûbî'nin farklı ciheti, bu kelimeyi daha çok çoğul olarak kullanmasıdır. Kalb, ruh ve sır⁸⁰ sıralamasında tek olarak bahsedilen sırrı, Şernûbî her halde bazı velîlerin cisimlerinin birden çok yerde görünmesi hasebiyle çoğul olarak kullanmıştır.

⁷⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 22-23.

⁷⁵ Makam ve hallerin sūflere göre farklı tasnifleri yapılsa da genel olarak başlıca makamlar şunlardır: tevbe, verâ, zühd, fakr, sabır, tevekkül, ve rızâ. Daha fazla bilgi için bkz. Ebu Nasr Serrâc, *Lüma*, Tah. Abdülhalîm Mahmud ve Tâhâ Abdülbâkî Sürûr, Dâru'l-Kutbi'l-Hadîse, Mısır, 1380/1960, s. 65-80.

⁷⁶ İbn Arabî, *age*, c. 14, s. 506.

⁷⁷ Uludağ, *age*, s. 317.

⁷⁸ Kuşeyri, *age*, c. 1, s. 206: Konuyla ilgili detaylar için bkz. Hülya Küçük, *Küpten Sızan Sırlar İntihâ-Nâme-i Sultan Veled*, Ataç Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 88.

⁷⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 4, 10, 19.

⁸⁰ Uludağ, *age*, s. 317.

Asıl konumuz olan velâyet sırrına gelince eserde üç yerde geçmesine rağmen bu sırrın ne olduğu hakkında hiçbir bilgi yer almamaktadır. İbn Arabî bize bu konuda ışık tutmaktadır. Şöyle ki, *Fütuhât*'ta velâyet sırrı için ayrı bir bölüm ayırmış ve bazı konuları açıklamıştır. İbn Arabî'ye göre her hangi bir şahıs nispetinde hata bile etse ulûhiyet makamına samimi kalpten saygı gösterirse, ulûhiyet makamına olan ilâhî gayret sebebiyle ilâhî yardım onunla beraber olur. Çünkü Allah Teâlâ yardımını muvahhide değil, mü'mine vacip kılmıştır. İşte bu her âlimin anlayamadığı velâyet sırlarındandır.⁸¹ İbn Arabî'ye göre bir diğer velâyet sırrı da teshîrdir. Şöyle ki, bir tacir uzak ülkelere ticaret için gider ve bu kadar meşakkati çekmesinin sebebi de bir kar elde etmektir. Ama aslında Allah Teâlâ onu insanların bazı ihtiyaçlarını kolayca temin ede bilmeleri için müsahhar kılmıştır.⁸²

İşârî tefsircilerden İbn Acîbe (1160-1224/1747-1809), “*Şüphesiz, Allah'ın rahmeti ihsan sahiplerine yakındır*”⁸³ âyeti hakkında şöyle bir açıklama getirmiştir; *Buradaki rahmetten murâd, hususiyet sırrıdır. Sanki şöyle denilmek isteniyor; Velâyet sırrı ki işte o hususiyettir ve ihsan sahiplerine yakındır.*⁸⁴

Sûfilere göre velîler Allah'ın sevdiği ve bazı ayrıcalıkları olan insanlardır. Velîler bazen insanla peygamber, bazen de insanla melek arası bir makamda görülmüştür. Bu tür yaklaşımlar, veliyi insanüstü bir konuma yükseltir ve ona olağanüstü işler başara bilecek bir tasarruf gücü verir. Halkın kendilerine yönelmesine sebep olan bu özellikleriyle velîler, öldükten sonra da kutsanmaya devam ederler ve bu sebeple türbeleri İslam'a uymayan pratiklerin uygulandığı ziyaret yerleri haline gelir. Bu durum dinin özüne aykırı görüldüğü gibi toplum içinde bir tabakalaşma ve diğer insanlardan üstünlük anlayışı oluşturduğu için ciddi tenkitlere de maruz kalmıştır.⁸⁵

⁸¹ İbn Arabî, *age*, c. 14, s. 509.

⁸² İbn Arabî, *age*, c. 14, s. 512-513.

⁸³ Ârâf, 7/56.

⁸⁴ Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Mehdi İbn Acîbe, *Bahru'l-Medîd*, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1423/2002, c. 2, s. 359.

⁸⁵ Konuyla ilgili detaylar için bkz. Hülya Küçük, *Tasavvufa Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul, 2010, s. 197.

B. RİCALÜ'L-GAYB

Tabakâtü 'ş-Şernûbî'de kullanılan en temel kavramlardan birisi ricâlü'l-gaybla ilgili ifadelerdir. Neredeyse eserin her sayfasında bu ifadelere rastalamak mümkündür. Kendisi de müridi Bulkînî tarafından kutup ve gavs olarak nitelendirilen İmam Şernûbî'nin, bu kelimeleri nasıl kullandığıyla daha yakından tanımaya çalışacağız.

Tasavvufî anlayışa göre ricâlullah ve gayb erenleri de denilen ricâlü'l-gayb, Allah Teâlâ tarafından âlemin maddî düzeninin korunması için görevlendirilmiş şahıslardır ve bunların da kendi aralarında bir hiyerarşisi vardır. Ancak bu hiyerarşik mertebeler ve adlar farklı kaynaklarda farklı şekillerde gösterilmiştir. Bir tasnife göre ricâlü'l-gayb aşağıdan yukarıya nükabâ, nücebâ, ebdâl, ahyâr, umûd ve gavs şeklinde sıralanmıştır. İbn Ârabî'nin tasnifi ise nücebâ nükabâ, ebdâl, evtâd, imâmeyn ve kutup şeklindedir.⁸⁶

Ahmed Şernûbî bu terimlerin hepsinden bahsetmese de ebdâl, evtâd, Kutb, gavs ve sair ricâlü'l-gayb terimlerinden geniş bahsetmektedir. Bunların kelime veya terim anlamlarından da hiç bahsetmemiş, yalnız Kutb, gavs, evtâd veya diğer sınıflardan olduğunu söylediği kimselerden söz etmektedir. Bu terimleri başlıklar halinde göstermeğe çalışacağız.

1. Ebdâl

Bedel kelimesinin çoğulu olan ebdâl, sayıları yedi, yetmiş ya da kırk olan vefîler zümresine verilen isimdir. Dünyadan habersiz kalacak kadar kendini âhirete, gönlünü Hakka veren insanlar demektir.⁸⁷ Başka bir tanıma göre, her vefat edenin yerine başka birisi (bedel) geçtiği için bu adla anılmışlardır.⁸⁸

Hadis literatüründe ricâlü'l-gayb ifadelerinden biri olan bedel/ebdâl kelimesine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rastlamaktayız. Bu hadisleri

⁸⁶ Süleyman Uludağ, "Abdal", *DİA*, c. 1, İstanbul, 1988, s. 59.

⁸⁷ Uludağ, *age*, s. 19.

⁸⁸ Muhammed Emîn İbn Âbidîn, *İcâbetü 'l-gavs bi beyâni hâli 'n-nükabâ ve 'n-nücebâ ve 'l-ebdâl ve 'l-evtâd ve 'l-gavs*, Tah. Saîd Abdülfettâh, Mektebetü'l-Kahire, Kahire, 1427/2006, s. 34.

senedindeki zayıf râvîler sebebiyle tenkit edenler olsa da, bazı âlimlere göre de bu konudaki rivayetlerin çokluğu bu hadislerin zayıflığını ortadan kaldırmaktadır.⁸⁹

Ebdâl konusunda rivâyet edilen hadislerden bazıları şunlardır;

الأبدال في هذه الأمة ثلاثون مثل إبراهيم خليل الرحمن عز وجل كلما مات رجل أبدل الله تبارك وتعالى مكانه رجلا; Bu ümmet içinde İbrahim'e (a.s) benzeyen ebdâl otuz kişidir. Bunlardan bir adam ölençe Allah onun yerine başka bir adamı bedel olarak geçirir.⁹⁰

الأبدال يكونون بالشام وهم أربعون رجلا كلما مات رجل أبدل الله مكانه رجلا يسقى بهم الغيث; Ebdâl, Şam halkındandır ve kırk kişidir. Bunlardan ölen bir adamın yerine Allah başka bir adamı bedel olarak geçirir. Onların sayesinde yağmur yağar, düşmana karşı galip gelinir ve Şam halkı da onlar sayesinde azaptan kurtulur.⁹¹

Bu konuda görüş bildiren İmam Suyûtî (v.911/1505), ebdâl hakkındaki hadislerin manevî mütevâtir derecesine ulaştığını, bunun da ebdâlin varlığının zaruretine kesinlik kazandırdığını belirtmektedir. Buna ilaveten ricâlü'l-gayb konusunda *Haberu'd-dâl alâ vücûdi'l-kutb ve'l-evtâd ve'n-nücebâ ve'l-ebdâl* isimli bir risale kaleme almıştır.⁹²

İbn Arabî, ebdâlin sayının kırk değil yedi olduğuna kanidir. Ona göre bu şahıslara ebdâl denilmesinin iki sebebi vardır. Birincisi onlar kötü ahlaklarını iyi ahlakla değiştikleri için bu adı almışlardır. Diğeri ise, kendilerine bir işten dolayı başka bir yere gittiklerinde yerlerine bedel olarak birini bıraka bilme gücü verildiği

⁸⁹ Daha fazla bilgi için bkz. İsmail b. Muhammed Aclûnî Cerrâhî, *Keşfü'l-hafâ ve muzilu'l-ilbâs ammâ iştehera mine'l-ehâdis alâ elsineti'n-nâs*, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, tarihsiz, *age*, c. 1, s. 27.

⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, Tah. Şuayb Arnavut, Müessesetü Kurtuba, Kahire, tarihsiz, hadis no: 896. İmam Şernûbî, müridinin ricâl hakkında sorusu üzerine bunların sayısının otuz olduğu, bunun haricinde kalanları birbirlerine üstün saymadıklarını belirtir. Sırf onlar hatırına isyankar kulların, itâatkar sayıldıklarını ifade eder. Ayrıca onların tümüne kendi sırrından bir sır verdiğini ve bu sayede Allah'ın onların isimlerini veliler olarak yazdığını iddiâ etmektedir. (Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 37).

⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *age*, hadis no: 896.

⁹² Eser Memiş Işık tarafından *Bazı Manevi Kişiler ve Halleri* adlı kitap içerisinde tercüme edilerek basılmıştır. (İbn Âbidîn, *Bazı Manevi Kişiler ve Halleri*, çev. Yusuf Ertuğrul, Memiş Işık, Ensar Yayınları, Konya, 1429/2008).

için bu adı almışlardır. Ebdâl bunu bildikleri bir ilim sayesinde yapmaktalar, eğer bu ilme sahip olmasalardı ebdâl değil, diğer sâlih müminler gibi olurlardı.⁹³

Tasavvuf düşüncesindeki ricâlû'l-gayb telakkîsini en çok eleştirenlerin başında İbn Teymiyye (v.728/1328) ve İbn Haldûn (v.808/1406) gelmektedir. İbn Teymiyye sûfîlerin bu düşüncesini kabul etmese de, Ahmed b. Hanbel'in ebdâl konusunda rivâyetlerini inkâr edememiştir. İbn Haldûn ise ricâlû'l-gayb konusunda mutasavvıfları suçlayarak bu konuda hiçbir şerî delîlin olmadığını söylemekte, nücebâ ve nücebâ gibi lafızların şîî ve râfîzîlerden alındığını iddiâ etmektedir. Ancak bu konuda ehl-i sünnet kaynaklarında rivâyet edilmiş hasen hadisler İbn Haldûn'u tekzîb eder mahiyettedir.⁹⁴

İbn Âbidîn (v.1258/1836), *İcâbetü'l-gavs bi beyâni hâli'n-nükabâ ve'n-nücebâ ve'l-ebdâl ve'l-evtâd ve'l-gavs* adlı eserinde bu konuda vârid olan hadislere genişçe yer ayırarak bunların sıhhat derecesine ve bu konuda âlimlerin fikirlerine yer vermiştir. İbn Âbidîn, Sehâvî'den (v.902/1496) naklen bu hadislerden en sahih olanının Ahmed b. Hanbel'in (v.241/855) Hz. Ali'den merfû olarak rivâyet ettiği ve yukarıda verdiğimiz şu hadis olduğunu söylemektedir; Büdelâ Şam ehliendir ve onlar kırk kişidir. Onlardan birisi vefât ettiği zaman Allah onun yerine başka birisini geçirir. Yağmur onlar sayesinde yağar, düşmana onlar sayesinde galip gelinir ve onlar sayesinde Şam ehlienden azap def olunur.⁹⁵

İmam Şernûbî, eserinde ebdâl kelimesinden bir defa istifade etmiştir. Eserin başka bir yerindeyse bu anlamı çağrıştıran kırıklardan bahsetmektedir. Şernûbî, şeyhi İbrahim Desûkî'nin, kerâmetlerini anlatırken bir kerâmetinin de onun ebdâl olan ricâlden hiç kimsenin geçemeyeceğini iddia etmektedir. Bu konuda Şernûbî kendisinin de ona tabi olduğunu belirtmektedir. Bu şekilde kendisinin ve şeyhinin ebdâlden daha yüksek bir konumda olduğunu ifade etmektedir.⁹⁶ Eserin başka bir

⁹³ İbn Arabî, *age*, c. 2, s. 400.

⁹⁴ İbn Haldûn, *Mukaddime*, Hasan Feyyûmî İbrahim, Matbaa-i Âmire, Mısır, 1327/1909, s. 528. Uludağ, *agm*, c. 1, s. 60.

⁹⁵ İbn Âbidîn, *age*, s. 54.

⁹⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 12.

yerinde de geleceğini keşfen haber verdiği ve hakkında bilgi bulamadığımız Muharrem Bağdâdî'nin kırklardan yazılana kadar ölmeyeceğini söylemektedir.⁹⁷

2. Evtâd

Veted kelimesinin cemi olan evtâd, direkler, sütunlar demektir.⁹⁸ Tasavvufî anlayışa göre Allah Teâlâ dünyanın dört cihetini dört velî aracılığı ile muhafaza etmektedir ve bu şahıslar Hakk Teâlâ'nı nazargâhıdır. Bunlardan batıda olanının ismi Abdülalîm, doğuda olanının ismi Abdülhayy, kuzeyde olanının ismi Abdülmürîd, güneyde olanının ismi ise Abdülkâdir'dir. Diğer bir tasnif ise şöyledir; Abdurrahman, Abdülvedûd, Abdürrahîm, Abdülkuddüs. Bunlardan birisi vefat ettiği zaman nâîblerinden başka biri onun yerine geçer.⁹⁹

Ebû Bekr Muhammed Kettânî'ye (v.322/933) nispet edilen bir rivayette şöyle denilmektedir; Nükabâ üç yüz, nücebâ yetmiş, ebdâl kırk, ahyâr yedi, umûd/evtâd dört, gavs ise bir tanedir. Nükabâ Mağrip'te, nücebâ Mısır'da, ebdâl Şam'da oturmaktadır. Ahyâr yeryüzünü dolaşıp durmakta, umûd/evtâd ise yeryüzünün dört tarafında bulunur, gavsın yeri ise Mekke'dir.¹⁰⁰

İbn Arabî'ye göre evtâddan her biri bir peygamberin kalbi üzeredir ve her biri Kâbe'nin bir yönünden sorumludur. Bu peygamberler Âdem, İbrahim, İsâ ve Hz. Muhammed'dir (a.s). Âdem'in (a.s) kalbi üzere olanın yönü rükn-i şâmî, İbrahim'in (a.s) kalbi üzere olanın yönü rükn-i irâkî, İsâ'nın (a.s) kalbi üzere olanın yönü rükn-i yemânî, Hz. Muhammed'in (s.a.v) kalbi üzere olanın yönü ise rükn-i Hacı esved'dir. İbn Ârabî bu evtâddan kendisinin Hz. Peygamber'in kalbi üzere olduğunu ifâde etmektedir.¹⁰¹

İbn Âbidîn, İbn Arabî'nin bu sözünü şu şekilde şerh etmektedir;

Sûfilere göre Hz. Peygamber hiç kimsenin kendi kalbi üzere olduğunu söylememiştir. Çünkü Allah her iki âlemde de onun kalbi kadar latif, izzetli ve

⁹⁷ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 33.

⁹⁸ İbn Manzûr, *age*, c. 6, s. 4757.

⁹⁹ Muhammed Ali Tehânevî, *Mevsûatu Keşşâfî Istulâhâti 'l-fünûn ve 'l-ulûm*, Tah. Ali Rahrûc, çev. Abdullah Hâlidî, Mektebetü Lübnan Nâşirûn, Beyrut, 1996, c. 2, s. 1755; Kâşânî, *age*, s. 58; Uludağ, *age*, s. 130.

¹⁰⁰ Hadis için bkz. Aclûnî, *age*, c. 1, s. 27.

¹⁰¹ İbn Arabî, *age*, c. 2, s. 401.

şerefli hiçbir şey yaratmamıştır. Onun kalbi sair enbiyânın, melâikenin ve evliyânın kalblerine üstünlüğü, güneş ışığının diğer yıldızların ışığına olan üstünlüğü gibidir. Bu üstünlüğün sebebi de, Hakkın bütün sıfatlarıyla onu kalbine tecellî etmesi sebebiyledir. İbn Arabî'nin kendisini bu makamda görmesinin sebebine gelince, Allah Teâlâ bu makamın ehlini keşf yoluyla ona bildirmiştir ve bu makamlar arasında ilim ve mârifet cihetinden İbrahim'in (a.s) mertebesinin üzerinde yalnız Hz. Peygamber'in mertebesi vardır. Allah Teâlâ diğer akrânına nispetle onu bu makama muttalî edince, kendisinin diğerlerine üstünlüğünü Hz. Peygamber'in makamının diğer peygamberlerin makamının üstünlüğüne kıyaslayarak göstermiştir. Yoksa Hz. Peygamber'in kalbi üzere hiç kimse yoktur.¹⁰²

İbn Arabî, her bir evtâdın “kendisiyle evtâddan olmaya hak kazandığı çok sayıda ilme” sahip olduğunu söylemektedir. Bunlardan yönü ön olanın bildiği ilimlerden bazıları şevk ve vecd ilmi, matematik, ilm-i nazar, müşâhede ilmi, nurlar ilmi, cehennem ilmi ve sırât ilmi, yönü sol olanın bilmesi gereken ilimler sırlar ilmi, gayb ilmi, nebât ilmi, dünya ilmi, cennet ilmi, yönü sağ olanın sahip olduğu ilimler berzah ilmi, kuşlarla konuşma ilmi, rüzgârın dilini bilme ilmi, hayret ilmi, yönü arka olanın bilmesi gereken ilimler hayat ilmi, tecellî ilmi, nikâh ilmi, rahmet ilmi ve sairedir.¹⁰³

İmam Şernûbî, geleceklerini haber verdiği velîlerden Süleyman Uşmûnî'nin evtâddan olacağını söylemektedir. Başka bir yerdeyse dört kutup diye bilinen Abdülkâdir Geylanî, Ahmed Rifâî, Ahmed Bedevî ve İbrahim Desûkî'nin evtâddan olduklarını ve bunu daha gayb âlemindeyken bildiklerini iddia etmektedir.¹⁰⁴

3. Kutb

Kutb (çoğulu aktâb) kelimesi sözlükte değirmenin alt taşına yerleştirilen ve üst taşın dönmesini sağlayan demir, bir kavmin işlerini yürüten başkan, ordu komutanı, gökyüzünün kuzey yarımküresindeki yıldız gibi anlamlara gelmektedir.¹⁰⁵ Tasavvufta Kutb, her zaman mevcut olan, yeryüzünde Hakkın nazargâhı ve velîler zümresinin başkanı demektir. Diğer bir tarife göre Kutb, âlemin ruhu, âlem de onun

¹⁰² İbn Âbidîn, *age*, s. 52.

¹⁰³ İbn Arabî, *age*, c. 2, s. 403.

¹⁰⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 34, 39.

¹⁰⁵ İbn Manzûr, *age*, c. 5, s. 3668.

bedeni gibidir. Her şey kutbun çevresinde ve onun sayesinde hareket eder, yani her şeyi o idare eder.¹⁰⁶ Her zaman tek olan kutbun manevî ismi Abdülilâh'tır ve o Hz. Muhammed'in (s.a.v) kalbi üzere olur. Kutbun yanında iki imam vardır ki bunların sağda olanının ismi Abdurrah'andır ve o melekût âlemine nazar eder. Solda olanın ismiyse Abdülmelik'tir, nazarı ise mülk âleminedir. Solda olan imamın derecesi sağdakinden üstündür ve Kutb vefât edince onun yerine bu imam geçer.¹⁰⁷

İbn Arabî'ye göre kutbun iki anlamı vardır. Genel anlamıyla Kutb, kendi zamanında kendi cinsinden olan herkesten üstün olan şahıstır. Bir ülkenin başkanı o ülkenin kutbudur. Yine bir cemaatin şeyhi o cemaatin kutbudur. Terim olarak bilinen Kutb ise her zamanda tektir ve o bütün insanların efendisidir. Bunlardan bazılarının hükmü hem zâhirden hem de bâtında geçerlidir. Dört halîfe ve Ömer b. Abdülazîz bu nevi Kutblardandır. Bir kısım kutbun ise hükmü yalnız bâtındadır. Ebu Yezîd Bistâmî (v.234/848) bu tür Kutblardandır. Kutbların ekseriyetinin hükmü de bu şekildedir. İbn Arabî'nin Kutb ve imâmân tasnifine göre kutbun ismi Abdullah, diğerlerinin ismi ise Abdurrah ve Abdülmelik'tir.¹⁰⁸

İbn Arabî'ye göre erkek ve kadın peygamberlik hariç bütün makamlarda eşittir. Yani ricâlü'l-gayb mertebelerinin her birinde Allah'ın dilediği kadınlar da olabilir. Erkeğin kadına üstünlüğü sadece ekmelîyet yönüyledir, kemâliyet yönüyle değildir. Yani sadece peygamberlik yönünden (ekmelîyet) erkeğin kadına üstünlüğü vardır. Diğer bütün makam, derece ve sıfatlarda kadınla erkek ortaktır.¹⁰⁹

İmam Rabbânî, Resulullah (s.a.v) Efendimize tâbî olan kâmil zâtların, velâyet kemâlâtını tamamladıkları zaman, bazılarının hilâfet makamı ile müşerref olduklarını, bazılarının ise yalnız kemâlât husulü ile yetindiklerini söylemektedir. Bunlardan imâmet derecesinde olanın görevi irşâd Kutbluğudur. Diğerinin görevi ise kutb-ı medârlıktır.¹¹⁰

¹⁰⁶ Kâşânî, *age*, s. 162; Uludağ, *age*, s. 223.

¹⁰⁷ Tehânevî, *age*, c. 2, s. 1327.

¹⁰⁸ İbn Arabî, *age*, c. 11, s. 274-275.

¹⁰⁹ Mahmud Mahmud Ğurâb, *İnsânü'l-kâmil ev kutbu'l-gavsu'l-ferd min kelâmi's-şeyhi'l-ekber Muhyiddîn İbn Arabî*, Matbaatu'l-Kâtibu'l-Arabî, Dimeşk, 1410/1990, s. 11.

¹¹⁰ İmam Rabbânî, *age*, c. 3, s. 130-132. Tasavvuf literatüründe kutb-ı medâr ifadesi Hz. Peygamber'in kalbi anlamında kullanılmaktadır. (Uludağ, *age*, s. 223).

İbn Âbidîn, Kutbluğun müddetinin bir zamana bağlı olmadığını söylemekte, kutbun adâletten ayrılmadığı bilindiğine göre onun bu dereceden düşmesinin de mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bu müddet yalnız kutbun vefatı ile sona erer.¹¹¹ Ancak İmam Şernûbî'nin görüşüyle bunun aksinedir. O, Ahmed Bedevî'nin hem hayattayken hem de vefâtından sonra Kutblaşacağını iddiâ etmektedir. Şernûbî'nin ifadesini olduğu gibi burada veriyoruz;

(Tarîkat sembollerinden kırmızı alamete gelince) o, hem hayatta iken hem de ölümünden sonra Kutblaşarak velîlerin sultanı olan ve bunu altıncı asrın insanlarına müjdeleyen İbnü'l-Hasan namıyla bilinen efendim Ahmed Bedevî'nin alametidir.¹¹²

Eserin başka bir yerinde Şernûbî, Abdülkâdir Geylânî'nin on sekiz yaşında iken Kutb olduğunu ve bu makamda yirmi sene kaldığını söylemektedir.¹¹³ Kendisi de müridi Bulkîni tarafından Kutb ve gavs olarak nitelenen Ahmed Şernûbî, eserinde çok sayıda kutuptan bahsetmektedir. Bunların başında da dört Kutb olarak bilinen Abdülkâdir Geylânî, Ahmed Rifâî (v.578/1182), Ahmed Bedevî ve İbrahim Desûkî gelmektedir.¹¹⁴ Bunlardan başka keşfen geleceğini haber verdiğini sûflerden Cafer Bâbilî'nin Kutb olduğunu¹¹⁵, Nüreddîn Besyûnî'nin de muhabbet kutbu olduğunu söylemektedir.¹¹⁶ Eserin başka bir yerindeyse Ahmed Rifâî muhabbet kutbu ve kutb-ı ferd olarak nitelenmektedir.¹¹⁷

İmam Şernûbî, eserinde farklı Kutb terimlerinden de bahsetmektedir. Bunlardan biri kutb-ı ferd'dir. İbrahim Desûkî'nin ve Ahmed Rifâî'nin bu mertebeye ulaştığını Şernûbî, kendilerinden naklen haber vermektedir.¹¹⁸ Bu terime yakın bir terim olarak İbn Arabî, kutbu'l-ferdâniyyet tabiri/terimini kullanmaktadır. İbn Arabî velayet yolunda ilerleyen bir sûfinin ulaştığı çeşitli kutbiyyet mertebelerinden söz eder. Ona göre kutbu'l-aktâb için kendine has dereceler vardır. Kutbu'l-aktâb

¹¹¹ İbn Âbidîn, *age*, s. 63.

¹¹² Şernûbî, *age*, Matbaatu Kasteliyye, Kahire, 1280/1863, s. 61.

¹¹³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 17.

¹¹⁴ İmam Şernûbî, bu konuda genel kabul edilen görüşe uygun fikir bildirmiştir. Ancak bazı kaynaklarda bu tasnif Ahmed Rifâî, Ahmed Bedevî ve Abdürrahîm Kanâvî şeklindedir. Daha fazla bilgi için bkz. Salah Azzâm, *Aktâbu 't-tasavvufi 's-selâse*, Müessesetu Dâri 'ş-Şâ'b, Kahire, 1388/1968.

¹¹⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 22.

¹¹⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 26.

¹¹⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 4.

¹¹⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 3, 4, 19.

yükselince ferdâniyet mertebesine ulaşır. Bu mertebede bulunan kutbun irade ettiği her şeyi Hak da irade eder. Bu derecedeki Kutb, bir velîyi veya kutbu azletme, yerine başkasını tayin etme yetkisine sahip olur. Bu mertebede mekân söz konusu olmaz.¹¹⁹

Diğer bir terim ise kutbu'l-muhabbet ifâdesidir. Bu terime İbn Arabî'nin *Futuhât*'ında rastlanmaktadır. Şöyle ki, İbn Arabî her zamanda var olan ve tek olan Kutblardan değil de, her hangi bir cemaatin işini yürüten, yani o bölgenin işlerinden sorumlu olan (medar/işler çevresinde dönen) genel anlamda Kutblardan bahsederken her makamın da aynı şekilde bir kutbu olduğundan söz etmektedir. Örneğin her zamanda zühd makamının medârı olan bir Kutb bulunmaktadır. Aynı şekilde muhabbet ve diğer makam ve hallerin de kutbu bulunmaktadır. İbn Arabî bu makamlardan tevekkül makamının kutbunu Endülüs'te gördüğünü ve onunla tanıştığını rivayet etmektedir.¹²⁰

4. Gavs

Kendisine ilticâ edildiği ve sığınıldığı zaman kutbub gavs diye isimlendirilir. Bunun harici zamanlarda gavs denilmez. Başka bir ifadeyle gavs, yardımcı, imdada yetişen, medet ve nusret eden¹²¹ ve Efendimizin (s.a.v) nûrâniyetinde kendini yok edip o nurla sahib-i zaman olan veliyyullah demektir.¹²²

İmam Rabbânî, İbn Arabî'nin gavsla kutb-ı medârı aynı gördüğünü, bunların arasında ayırım yapmadığını söylemektedir. Ancak ona göre bu iki makam birbirinden farklıdır. Şöyle ki, kutb-ı medâra bazı işlerinde gavs yardım eder. Ebdâl mansıplarının tayininde ve azledilmesinde de gavs rol oynar.¹²³

İmam Şernûbî, kutbu'l-gavs şeklinde bir terim kullanmakta ve başta kendisi olmak üzere birçok şahıstan bu sıfatla söz etmektedir. Abdülkâdir Geylânî, İbrahim Desûkî, İbrahim Kavî'yi bu makamla nitelenenler arasında saymaktadır.¹²⁴

¹¹⁹ İbn Arabî, *age*, c. 4, s. 76; Tehânevî, *age*, c. 2, s. 1167.

¹²⁰ İbn Arabî, *age*, c. 4, s. 93-96.

¹²¹ İbn Manzûr, *age*, c. 5, s. 3312.

¹²² Kâşânî, *age*, s. 185; Tehânevî, *age*, c. 2, s. 1256; Uludağ, *age*, s. 144; Ögke, *agm*, s. 174-175.

¹²³ İmam Rabbânî, *age*, c. 3, s. 131-132.

¹²⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 1, 3, 6.

C. ŞATAHÂT

Şatah/şathiyye (çoğulu şatahât) Arapça hareket etmek, kıpırdamak, sarsıntı gibi anlamlar ifade etmektedir. Aslında شطح fiili Arapça sözlüklerde geçmemektedir. Bunun sebebi bu kelimenin kökeninin âmîce olabileceği söylenmiştir.¹²⁵ İstilahta şatah, üzerinde benlik iddiası/kokusu bulunan söz, dilin söylemek istemediği, kulağın dinlemeği hoş görmediği söz, ne kabul ne de reddedilebilen söz, zahiren yanlış anlaşılması mümkün olan ifadelerdir. Bunun kabul edilmeme nedeni yalnız nebîlerin masum oldukları, diğer velîler için bunun söz konusu olmadığı, reddedilmeme sebebiyse bu ifadelerin marifet ehlerinden sâdir olmasıdır.¹²⁶ Şatahât'ın bir de tâmmât ve türrehât (saçma söz, ipe sapa gelmeyen laf) denilen bir çeşidi de vardır ki bu tür söz ve ifadeler İslam ve Allah Teâlâ ile alay etme mahiyeti taşımaktadır.¹²⁷

Ebu Nasr Serrâc et-Tûsî (v.378/988) şatahı, kuvvetli bir şekilde gelip insanı tesiri altına alan vecdi vasf ederken istifade olunan garip ifadeler şeklinde tarif etmiştir. Serrâc'ın bir diğer tarifine göre, Arap dilinde şatah “hareket etme” anlamında olup, un elenen yere “mişât” denilmiştir. Bunun sebebi de un elenirken hareketin çokluğundan unun etrafına dağılmasıdır. Aynı anlamda dar bir nehirden su taştığı zaman شطح الماء denilmektedir. Kendisine vecd gelen mürit de böyledir. Kendisine gelen vecd artıp hakikat nurlarının etkisiyle kalbine vârid olan şeyleri taşımaya güç yetiremeyince duygularını duyanların garipseyeceği bir şekilde dile getirmeğe başlar. Bu ibâreleri yalnız işin ehli ve bu ilimde derinleşenler anlar.¹²⁸

Şattâh-ı Fars lakabıyla bilinen Ruzbihân Baklî¹²⁹ (v.606/1209), âşıkların makamlarından söz ederken şatah makamından bahsetmektedir. Onun tarifine göre şatah, âşık ilâhî cemâl ile ünsiyet kaplayınca kendisine birçok gizli sırlar açılır ve çok yüce makamlar bahşedilir. İşte bu ferah onu gizli ve meçhul, içerisine vecdin tatlılığı karışmış iddialar olan ifadelerin ifşâsına götürür. Bu ifadelere dışarıdan

¹²⁵ Seyyid Muhammed Murteza Hüseyinî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, Tah. Abdüsettar Muhammed Ferrâc, Müessesetü'l-Kuveyt li't-Tekaddümi'l-İlmî, Kuveyt, 1422/2001, c. 6, s. 507.

¹²⁶ Abdurrahman Bedevî, *Şatahâtu's-sûfiyye*, Vekâletü'l-Matbûât, Kuveyt, tarihsiz, s. 9: Tehânevî, *age*, c. 1, s. 1028: Suâd Hakîm, *age*, s. 650: Uludağ, *age*, s. 327.

¹²⁷ Uludağ, *age*, s. 328.

¹²⁸ Serrâc, *age*, s. 453-454.

¹²⁹ Tahsin Yazıcı, “Şath”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB, İstanbul, 1970, c. 11, s. 351.

bakınca yanlış gibi görünseler de, aslında ilim ve marifetle bakılınca doğru olduğu görülür.¹³⁰

Her halde şatahât konusunda mutasavvıflar arasında en sert eleştirileri olan İmam Gazzâlî'dir (v.505/1111). İmam Gazzâlî, şatahâtı iki kısma ayırmıştır. Birinci kısma giren şatahâtı İmam Gazzâlî, sûfilerin Allah Teâlâ'ya olan aşklarını ifade eden lüzumsuz sözler ve zâhirî amellerden müstağnî kılan vuslat iddiaları olarak tanımlamaktadır. Bu türlü sözlerin özellikle avam tabakadan olan insanlara çok zararı olduğunu söyleyen İmam Gazzâlî, bu sözleri telaffuz edenlerin öldürülmesinin dînen gerekli olduğunu söylemektedir. Bâyezîd Bistâmî'ye izafe edilen "sübhânî" gibi rivâyetlerin doğru olduğunu kabul etmeyerek, bu sözleri şayet söylemişse de Allah Teâlâ'dan bahsederken söylediğini iddia etmektedir. Şatahâtın ikinci anlamına gelince bu, manası anlaşılmayan kelimelerden meydana gelen ve hiçbir faydası olmayan ibarelerdir. Bunun sebebi ya sûfinin aklî dengesinin bozulmuş olması ya da ne dediğini anlamamasıdır.¹³¹

İbn Arabî de *Futuhât-ı Mekkiyye*'de şatahât konusuna değinerek bunun nefsin bir iddiası olduğunu ve kesinlikle kâmil insanlardan sâdır olamayacağını belirtmiştir. Muhakkik bir velî Allah'tan mâsivâ her şeyi unutmuş, yalnız Allah'la beraber kamıştır. Böyle bir durumda onun bir derece iddiası olan sözler söylemesi mümkün olamaz. Bir şahıs bu türlü sözleri söylediği zaman Allah'tan uzaklaşmış olur. Neticede herkes bir kuldur ve kulun diğer kullara karşı bir üstünlüğü olamaz. Bu tür bir üstünlük iddiası yalnız ilahî izinle yapılabilir. Hz. Peygamber'in "Ben kıyâmet günü beşerin efendisiyim, ancak övünme yoktur"¹³² ve Hz. İsâ'nın "Doğduğum gün, vefât ettiğim gün ve diriltileceğim gün selam benim üzerimedir"¹³³ sözleri bu tür ilahî izinle söylenmiştir. Durum böyle olunca şathiyeleri hak olan kimseler için hüküm budur. Bu kimseler mutlaka Allah'a boyun eğerek asıl kulluklarına geri

¹³⁰ Ruzbihân Baklî, *Meşrebu'l-ervâh*, Tah. Âsım İbrahim Keyânî, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1426/2005, s. 136.

¹³¹ Ebû Hâmid Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, çev. Ahmed Serdaroğlu, Huzur Yayınevi, İstanbul, c. 1, s. 94-95.

¹³² Muhammed ibn Abdullah Ebû Abdillâh Hâkim en-Nîsabûrî, *Müstedrak ala's-sahîhayn*, Tah. Mustafa Abdülkadir Atâ, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1990, c. 1, s. 84.

¹³³ Meryem, 19/33.

dönmelidirler. İddialarında yalancı olanların durumundan ise bahs etmeğe bile gerek kalmaz.¹³⁴

İbn Teymiyye şatahât türü sözler sarf edenlerin bu makamdayken akıllarının kendilerinde olmamasından dolayı günahkâr sayılamayacağını söylemektedir. Yalnız bir şartla ki bu manevî sarhoşluğun sebebi haram bir şey olmamalıdır. Bu halde olan kimselere tabi olmak ve ya sözlerini olduğu gibi almak da doğru değildir. Bu şahısların hükmü mecnûn ve gâfilin hükmü gibidir. Ama her hâl ü kârda insanın sahv halinde kalması daha uygundur.¹³⁵

Şathiyyeler vecdin anlatımı sırasında feyz, galeyan, heyecan ve galebe ile dile getirilmektedir. Bu ibâreler ilâhî izin olmaksızın söylendiği için muhakkiklerin zelleleri olarak kabul edilmiştir.¹³⁶ Cürcânî (v.816/1413) burada aslında mütaahirîn sûflerin şathiye konusunda görüşlerini özetlemiştir. Çünkü onlar konu olarak şatahâtı inkâr etmemekte, bu durumun açıklanabilir olduğunu kabul etmekteydiler. Kabul edilmeyen şey, bu ifadelerin ilâhî izin olmadan söylenmesiydi.¹³⁷

Bir sûfiden şatahât türü ifadelerin zâhir olmasının birçok sebebi vardır. Bunlardan ilki mürîdin seyr-i sülûk yolunda kalbine gelen şiddetli vecdlerdir.¹³⁸ Müridin kalbine gelen vecdler şiddetli bir ıztırab ve hareketliliği de kendisiyle beraber getirmektedir. Bazı müridler bu vecdlere karşı sükûnetlerini koruya bilirken, bir kısmı da şiddetli hareketlilik sergiler. Serrâc'a göre bu durumda sükûnetini koruyabilme hali daha güzeldir. Diğer bir görüşe göreyse bu zaman bazı vakitler var ki onda sükûneti korumak iyidir, bazı vakitlerdeyse hareketlilik sükûnetten daha faydalıdır.¹³⁹

¹³⁴ İbn Arabî, *age* (1293), c. 2, s. 509-511.

¹³⁵ Takiyyuddîn İbn Teymiyye, *Mecmûu fetâvâ İbn Teymiyye*, Tah. Âmir Cezzâr ve Enver Bâz, Dâru'l-Vefâ, Suûdî Arabistan, 1416/1995, c. 10, s. 340.

¹³⁶ Cürcânî, *age*, s. 132: Ahmet Cahid Haksever, *Varoluşsal kendinden geçme ve yansımaları: İmam Rabbânî'nin şathiyye anlayışı örneği*, Gazi üniversitesi, Çorum İlahiyat fakültesi dergisi, Çorum 2004, c. 3, sayı. 5, s. 105.

¹³⁷ Bedevî, *age*, s. 22-23.

¹³⁸ Vecd, tasavvufî ıstılahta kulun her hangi bir çabası olmadan ferah ve keder olarak kalbine tesadüf eden her şey, Hak'tan gelen mükâşefeler diye tarif edilmiştir. Vecd iki türlüdür: vecd-i mülk: sâliki bulan ve ona hakim olan her türlü vecd buraya dahildir. Vecd-i likâ: salikin bulunduğu vecd ise likâ vecdidir. (Serrâc, *age*, s. 375-376:Uludağ, *age*, s. 376).

¹³⁹ Serrâc, *age*, s. 381: Bedevî, *age*, s. 11-12.

Şatahâtın diğeri bir sebebi de sūfiyi sekr¹⁴⁰ halinin kuşatmasıdır. Sekr hali ne kadar kuvvetli olursa şatahât da o kadar fazla olur. Birçok mutasavvıf bu durumu seyr-i sülûk yolunda kat edilmesi gereken bir merhale olarak görürken, Mevlana Celâleddîn Rûmî gibi sūfiler ise bu makamı yüksek bir makam olarak tavsîf etmişlerdir. Hallâc-ı Mansûr'un (v.309/922) şathiyelerini zaman zaman kendi üslubuna uygun şekilde şerh eden Mevlana'nın kendisinden de bu tür sözlerin zâhir olduğu gözükmektedir. Kendisi bu durumu şöyle açıklamaktadır; *Bugün olmayacak işlere giriştim, savaş arıyorum, sarhoşların sözüne aldırış etme, saçma sapan şeyler söylüyorum.*¹⁴¹

Mevlânâ'ya göre Hallâc'ın "ene'l-Hakk" sözü kullukta kemal mertebesini ifade eder. Ona göre bu sözler kulluk, muhabbet ve tevhîd'de olgunlaşmanın semeresidir. *Divan-ı Kebîr*'de Mevlânâ bunu bir teşbihle açıklamaya çalışmıştır; *Meyva tam olmuş da kendinden geçmiş arıkt, Mansûr gibi darağacından asılmaya gidiyor.*¹⁴² *Meyva nasıl ağaçta biter, olgunlaşırsa âşık da asılmayla yaşar, onun için yüzlerce Hallac'ı darağacından asılmış görürsün.*¹⁴³

İmam Rabbânî de şatahâtı cem makamında hâsıl olan sekr halinin neticesi olarak görmektedir. Ona göre bu makam sâliklerin ayaklarının en çok kaydığı makamdır. Bu konuda *Mektûbât*'ta şöyle demektedir;

Aynü'l-kudât Hemedânî'nin [v. 525/1131] *Temhîdât* eserinde şöyle bir cümle vardır; "O ki ilah olarak bilirsiniz, bize göre Muhammed (s.a.v) olmaktadır. O ki Muhammed (s.a.v) olarak bilirsiniz, bize göre yüce Sultan-ı ilâhî'dir." Ey Mahdum! Bu türlü ibâreler, tevhîdden haber verip sekrin galebesi halinde meşâyıhtan sudûr etmektedir. O sekrin galebesi dahi cem mertebesinde olup, ondan tarikat küfrü diye bahsedilmektedir.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Sarhoş olmak, kendini kaybetmek anlamlarına gelen sekr, tasavvufî literatürde kuvvetli bir vârid ile kendinden geçip ruhî bir hazzâ erme anlamında kullanılmıştır. Sekr, vecd ehline hastır. (Uludağ, *age*, s. 310-311).

¹⁴¹ Bkz. Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Divan-ı Kebîr*, Hz. Abdûlbaki Gölpinarlı, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 2000, c. 3, s. 47. Ayrıca bkz. M. Mustafa Çakmaklıoğlu, "Hallâc'ın "Ene'l-Hakk" Sözü Bağlamında Mevlânâ'nın Şatahât Yorumu", *Tasavvuf*, Ankara 2005, sayı: 15, s. 195.

¹⁴² Mevlânâ, *age*, c. 2, s. 346.

¹⁴³ Mevlânâ, *age*, c. 3, s. 372.

¹⁴⁴ İmam Rabbânî, *age*, c. 2, s. 179.

Eserinde bu konuya geniş yer ayıran İmam Rabbânî, şatahâta sebep olan bu makamın mutlaka geçilmesi gerektiğini, ancak bu zaman söylenen sözlerin de ciddi bir şekilde araştırılarak uygun manalara hamledilmesi gerektiğini savunur. Çünkü bu makama yükselmiş şahıslar Allah'a ibâdete sarılmış kimselerdir. Eğer onlar davalarında bâtil üzere olsalardı ibâdetlere bu şekilde can-ı gönülden sarılamazlardı. Her ne kadar sûfîlerin bu konudaki durumlarını açıklığa çıkarmağa çalışsa da İmam Rabbanî, bu türlü cümlelere iltifatının olmadığını da açık bir şekilde beyan etmektedir.¹⁴⁵

Mutasavvıfların bir çoğunun şatahât hakkında kabul ettiği görüş, bu konuda kabul veya red yönünde her hangi bir görüş beyan etmeme tarafındadır. Bu tür sözler seyr-i sülûk zamanı geçilmesi gereken bir mertebede söylenen sözlerdir. Bu sözlerin zâhiri dinleyene garip gelse de bunun bir açıklaması vardır ve bunu en uygun şekilde yorumlanması gerekir. Bunun kabul edilmeme sebebi şudur ki, peygamberlerden başka hiç kimse masum değildir. Onun için bu ifadelerin sahibinin hata etmesi muhtemeldir. Redd edilmemesinin sebebine gelince, şatahât kabilinden sözlerin mârifet ehli kimselerden sâdır olmasıdır. Yani onların sözlerinin doğruluk payı olabilir. Bunun reddi de doğrunu kabul etmemek demektir.¹⁴⁶

Tabakâtü'l-evliyâ eserinin en dikkat çeken özelliklerinden birisi de İmam Şernûbî'nin kendisinden, şeyhi İbrahim Desûkî'den ve diğer velîlerden naklettiği şatahât türü sözlerdir. Ancak burada sözünü ettiğimiz şatahât ifadeleri tasavvufî literatürde çok bilenen “ene'l-Hak”, “sübhânî” gibi ifadeler değildir. Şunu da hemen belirtelim ki, eserdeki şatahât ifadelerinin ekseriyeti İbrahim Desûkî'ye aittir. İbrahim Desûkî'nin bu ifadelerinin benzerine hurûfî şairlerden İmâdeddîn Nesîmî'nin¹⁴⁷ (819/1417) *Divan*'ında da rastlamaktayız. Yeri geldikçe bu konuya dair örnekler göstereceğiz. Aşağıda İmam Şernûbî'nin esasen şeyhi Desûkî'den miras aldığı şatahât hakkındaki fikirlerine yer vermek istiyoruz.

¹⁴⁵ İmam Rabbânî, *age*, c. 2, s. 192-194, 272, 384-389.

¹⁴⁶ Tehânevî, *age*, c. 1, s. 1028; İmam Rabbanî, *age*, c. 2, s. 192-194.

¹⁴⁷ Asıl ismi Ali olan ve neseb cihetinden seyyid olan Nesîmî, Azerbaycanın Şamahı şehrinde doğmuştur. Hurûfî'lik anlayışının temelini koymuş Fazlullah Neîmî'nin müridi ve halifesi olmuştur. 1417 senesinde Halep'te taşıdığı düşünceler ve sarf ettiği sözler yüzünden derisi soyularak îdam edilmiştir. Daha fazla bilgi için bak: İmâdeddîn Nesîmî, *Seçilmiş Eserleri*, haz. Hamid Araslı, Lider Neşriyat, Bakü, 2004.

1. Cem' ve İttihad Halini Çağrıştıran İfadeler

İmam Şernûbî bu konuda kendisinden ve şeyhi İbrahim Desûkî'den naklen bazı sözler nakletmiştir. Bu ifadeleri göstermek açısından aynen naklediyoruz; “Rabbim benim (yani İbrahim Desûkî) konuşmama ve 'Ben Allah'ım' dememe izin verdi ve bana; 'Aldırma sen, ben Allah'ım de' hitabında bulundu”.¹⁴⁸

Eserin başka bir yerinde İmam Şernûbî'nin bu ifadenin aynısını kullandığını görmekteyiz;

İhlaslı bir velîye, Allah tecellî edince kendinden geçer. İkinci kez tecellî edince, kıyâmete kadar daima Allah'ı müşahede eder. Bütün güzelliği ile üçüncü kez tecellî ettiği zaman, tamamen kendinden geçer de lisân-ı hâl ile “Ben Allah'ım” derse, her hangi bir sakınca ile karşı karşıya kalmaz. Bu hususta ona karşı gelen lanetlenir.¹⁴⁹

Zikrolunan ifadelerden de görüldüğü gibi İbrahim Desûkî, kendisinin Allah olduğunu iddia etmektedir. Manevi halifesi olan Şernûbî de şeyhinin bu sözünü tekrar etmektedir. İbrahim Desûkî'nin sekr halinin sahvına üstün olduğu söylenmiştir. Bazılarıysa Desûkî'nin sözlerini çirkin laflar ve hurafeler olarak değerlendirilmiştir.¹⁵⁰

Zannımızca bu ifadeler yukarıda temas ettiğimiz şatahâtın bir çeşidi olan türrehât nevine dâhildir. Burada hemen hatırlatmak gerekir ki Zât ismini kendine izâfe eden diğer bir sûfî de Abdülkerîm Cîlî'dir. Cîlî bazı eserlerinde “insan, Allah'tır”, “sûfî, Allah'tır”, “Muhammed, Allah'tır ve kalamullahtır” gibi aşırı ifadeler kullanmıştır.¹⁵¹ Aynı şekilde İmâdeddîn Nesîmî'nin şiirlerinde kendisini zât ve sıfatlar olarak niteleyen ifadeler rastlamaktayız. Nesîmî şiirlerinden birinde şöyle demektedir;

Vahdetu lâ şerîk ile şüphesiz işte zâtam,

¹⁴⁸ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 5. İmam Şernûbî'nin bu sözü eserin Toronto nüshasında geçmemektedir.

¹⁴⁹ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 56. Toronto nüshasında aynı ifadeler geçmekte, ancak bahis konusu olan cümle atlanmıştır. (Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 49).

¹⁵⁰ Mehmet Demirci, “İbrahim Desûkî”, *DİA*, c. 9, İstanbul, 1994, s. 212.

¹⁵¹ Konuyla ilgili detaylar için bkz. Kartal, *age*, s. 349.

Yani kim, ibtidâsız zâtem-u hem sıfâtam.¹⁵²

Diğer bir beytinde de Nesîmî bu fikrini daha açık ifade etmiştir;

Nesîmî, sen deme cüzvi deyilsen mim ile nun, sin,

Velî oldur diyen daim “kamu âlem ilâhıyam”.¹⁵³

2. Peygamberlik ve Hz. Peygamber’den üstün olduğunu ima eden ifadeler

İmam Şernûbî yine Desûkî’den naklen peygamberlik hakkında bazı sözler rivayet etmektedir. Hatta onun birçok peygamberin çözemediği Kuran sırlarını çözdüğünü iddia etmiştir. Bu ifadelerden bazıları şunlardır;

a) Eğer Hz. Muhammed’den sonra bir peygamber gelecek olsaydı, şüphesiz ki, o ben olurum.¹⁵⁴

b) Bana gerçek ve doğru olarak vahiy indi.¹⁵⁵

c) İki yaşında iken Musa b. İmran’ın çözemediği Enfâl suresinin sırlarını çözdüm. Âdem’in (a.s) çözemediği Tevbe suresinin sırlarını da çözdüm. Yunus’un (a.s) çözemediği Yunus suresinin, Hûd’un (a.s) çözemediği Hûd suresinin, Yusuf’un (a.s) çözemediği Yusuf suresinin sırlarını da çözdüm. Bütün bunlar Rabbimin lütuf ve ihsanıdır.¹⁵⁶

İbrahim Desûkî, burada Kur’an indirilmeden önce yaşamış peygamberlerden bahsetmekte ve onların çözemediği sûrelerin sırlarını çözdüğünü iddiâ etmektedir. İmam Şernûbî’nin bu konuyu sorması üzerine Desûkî, Kur’an’ın daha Hz. Âdem yaratılmadan önce Hz. Peygamber’e tebliğ edildiğini söylemektedir.¹⁵⁷

Nesîmî, Divan’ında İbrahim Desûkî’nin sözleriyle aynı mahiyette şu beyitleri kaleme almıştır;

Hem levh-i Tevrâtü Zebûr, İncîlü Kur’an-ı suhuf,

¹⁵² Nesîmî, *age*, c. 2, s. 87.

¹⁵³ Nesîmî, *age*, c. 2, s. 98.

¹⁵⁴ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 44.

¹⁵⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 44.

¹⁵⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 6.

¹⁵⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 5.

Hem men kelâm-ı nâtıkam, hem cem-i Kur'an gelmişem.

Hem âyet-i Rahmân menem, hem rahmet-i Rahmân menem,

Hem vahy-i mutlak söylerem, hem nûr-i Yezdan gelmişem.¹⁵⁸

Burada hatırdı tutmak gerekir ki bu şekildeki ifadeleri asla hoş karşılamayan sufiler çoğunluktadır. Mesela, “çok cesur” söylemleriyle tanınan Muhyiddîn İbn Arabî dahi meleklerin peygamberlere ve peygamber olmayan insanlara nasıl ilham veya varid getirdiklerini şu şekilde açıklamaktadır; “Görevli olan melekler, nebîlere vahiy indirirler. Velîlerin kalplerine de hoş ve güzel şeyler indirirler. Zira bir melek, asla nebî olmayan bir kişinin kalbine, tam anlamıyla bir vahiy veya emir indiremez. Çünkü şeriat artık yerleşmiş, farz, vacip, mübah ve mekruh bilinmiştir. İlahî emir ise nübüvvet ve risaletin sona ermesiyle bitmiştir.”¹⁵⁹

3. Diğer Şatahât İfadeleri

İmam Şernûbî, eserinde şeyhi İbrahim Desûkî'yi her halde ona olan sevgisinden dolayı çok abartılı ve üstün vasıflarla donatılmış bir şekilde tasvir etmektedir. Kanaatimizce bu özelliklerin birçoğu Desûkî'de, hatta hiçbir insanda bulunmamaktadır. Bu tarz ifadelerden bazılarını aşağıda göstermek istiyoruz;

a) Mîzân elime verildi, müritlerimin sevaplarını günahlarına ağır kıldım. Allah'a itaatkâr olsalar dahi, beni inkâr edenlerin kötülüklerini iyiliklerinden ağır kıldım.¹⁶⁰

b) Biz ecelini bilmeden bir müminin eceli bitmez. Ne gece, ne de gündüz hiç kimse ölmez ki, onun ruhu bana gelmesin. Geldiğinde dilersem onun ruhunu tekrar bedenine gönderirim. Ama eceli gelmişse ruhunu eceliyle birleştiririm, o zaman ölür.¹⁶¹

¹⁵⁸ Nesîmî, *age*, c. 2, s. 23.

¹⁵⁹ İbn Arabî, *age* (1293), c. 3, s. 49-53: Bu konuda daha fazla bilgi için bak. Ali Vasfî Kurt, *Endülü's 'de Hadis ve İbn Arabî*, İnsan yayımları, İstanbul, 1998.

¹⁶⁰ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 3, 4.

¹⁶¹ Şernûbî, *age* (1281/1863), s. 4, 5.

c) Dünyanın günü dolup da İsrâfil sûra üfleyeceği zaman, ben izin vermeden ona üflemecek.¹⁶² Buna benzer bir ifadeyi Nesîmî’de de görmekteyiz;

Levh-i Mahfûz’u menem, ruhu-l emînin hemdemi,

Haşr için mîzân ü İsrâfil ü hem sûr olmuşam.¹⁶³

D. KERAMET

Sözlükte kerame fiilinin mastarı olan kerâmet, ikrâm, cömertlik, eli açıklık gibi anlamlarda kullanılmıştır.¹⁶⁴ Bir tasavvuf terimi olarak kerâmet, Allah’ın velî kullarına ikrâmı, sâlih ve takvâ sahibi bir mü’minin elinden bir iddia olmaksızın ortaya çıkan harikulade bir olay şeklinde tarif edilmiştir.¹⁶⁵

Tasavvufî anlamından farklı olarak kerâmet kelimesi farklı sigalarda Kur’an’da birçok yerde geçmektedir. *وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ* Biz Âdem oğlunu şerefli kıldık¹⁶⁶ âyetini buna örnek olarak gösterebiliriz. İslam’ın ilk dönemlerinde mucize ve kerâmet yerine âyet ve burhân kelimeleri kullanılmakta idi.¹⁶⁷ Terim olarak geçmese de Kur’an’da çok sayıda kerâmet örnekleri mevcuttur. Kur’an’da kerâmete delil olarak gösterilen âyetler Hz. Meryem’e Allah katından rızık gelmesi¹⁶⁸, hurma ağacından taze hurmaların dökülmesi¹⁶⁹, Eshâb-ı KeHF’in mağarada üç yüz dokuz sene uyutulması¹⁷⁰ ve Hz. Mûsâ ile Hızır kıssalarıdır¹⁷¹.

Aynı şekilde hadislerde de kerâmet olaylarına sıkça yer verilmiştir. *Sahîh-i Müslim*’de yer alan mağarada mahsur kalan üç kişinin olağanüstü bir şekilde buradan kurtulması¹⁷², sâhibinin öküzü dövmesi üzerine öküzün “biz bunun için yaratılmadık” şeklinde konuşması¹⁷³, Cüreyc isimli bir velînin kendisine iftira

¹⁶² Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 5.

¹⁶³ Nesîmî, *age*, c. 2, s. 116.

¹⁶⁴ İbn Manzûr, *age*, c. 5, s. 3862.

¹⁶⁵ Cürçânî, *age*, s. 193; Uludağ, *age*, s. 211.

¹⁶⁶ İsrâ, 17/70.

¹⁶⁷ Süleyman Uludağ, “Kerâmet”, *DİA*, c. 25, Ankara, 2002, s. 266.

¹⁶⁸ Âl-i İmrân, 3/37.

¹⁶⁹ Meryem, 19/25.

¹⁷⁰ KeHF, 18/25.

¹⁷¹ KeHF, 18/61-82.

¹⁷² Müslim İbnü’l-Haccâc Ebu’l-Hüseyn Kuşeyrî en-Nisabûrî, *Sahîhu Müslim*, Tah. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrut, tarihsiz, Zikr/2743.

¹⁷³ Buhârî, , Tefsir/3284.

atılması üzerine beşikteki çocuğu konuşurması hadîsi¹⁷⁴ bunlardan sadece bir kaçıdır.

Mucizeyle kerâmet aynı cinsten olağan üstü olaylar olsalar da, aralarında bir fark vardır. Mucizenin mucize olabilmesi için onun bir nübüvvet iddiasıyla beraber olması şarttır. Kerâmetse, Allah tarafından istediği kullarına bir lütuf ve ilahî bir yardımdır. İbâdet ve tâatin neticesi olan kerâmet, Allah'ın bir lutfu olsa da, içerisinde gizli bir mekr olması itibariyle sûfiler tarafından çok istenmemiş, buna karşılık istikâmetli bir hayat yaşamayı tercih etmişlerdir.¹⁷⁵

Mu'tezile mezhebinin kerâmeti kabul etmemeleri bu konuyu kelim ilminde tartışma mevzuu haline getirmiştir. Ancak Ehl-i sünnet âlimleri mu'tezilenin bu konudaki görüşlerini reddederek kerâmetin aklen mümkün ve naklen câiz olduğunu ispat etmişlerdir. Eş'arîliğin kurucusu Ebü'l-Hasan Eş'arî (v.324/936), “Hadis ve sünnet ehli sâlih müminlerden kerâmetin zuhurunu kabul eder” demiş, daha sonraki Eş'arî kelâmcıları da Ehl-i sünnet'in inancı olarak bu kanaati tekrarlamıştır. İmâm-ı Azam'ın (v.150/767) *Fikhü'l-ekber* adlı eserinde yer alan, “Evliyanın kerameti haktır” ifadesi, Hanefî fakihleri ve Mâturîdî kelâmcıları tarafından tekrarlanmıştır. Mu'tezilenin kerâmeti kabul etmemesine bazı âlimler; “Mu'tezilenin büyüklerinden sapıklıklarından dolayı bu gibi haller hiç zâhir olmadığı için onların kerâmeti inkâr etmeleri şaşılacak bir durum değildir” diye cevap vermişlerdir.¹⁷⁶

Suat Hakîm, Serrâc, Kuşeyrî, ve kitaplarında kerâmet konusuna yer veren diğer sûfileri, mucizeyi peygamberlere, kerâmeti de velilere aid etmelerinden dolayı hatalı bulmaktadır. Ayrıca kerâmette mekr ve istidrac olduğunu söylemekle de kendi dedikleriyle çelişkiye düştüklerini söylemiştir. Bu hatanın İbn Arabî'ye göre iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi velâyet mefhûmunun kendisidir. Genelde sûfi metnlerinde takvâ ve salâhı meşhur olan insanlara “velî” ismi verilmiş, oysa velâyet ilahî tayinle belirlenmektedir. Bu hatanın ikinci sebebi ise kerâmettir. Ekser hallerde

¹⁷⁴ Buhârî, , Tefsir/3253.

¹⁷⁵ Ebû Bekr Muhammed b. İshâk Kelebâzî, *et-Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, Tah. Ahmed Şemsuddîn, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Lübnan, 1413/1993, s. 79: Kuşeyrî, *age*, s. 521: Uludağ, *agm*, c. 25, s. 266.

¹⁷⁶ İbn Acîbe, *age*, c. 8, s. 159: Uludağ, *agm*, s. 266.

kerâmetler, sûfî meclislerinde tenkitden uzak olarak nakledile gelmektedir. Bu da sûfîleri tenkid hedefine çevirmiştir.¹⁷⁷

Genel olarak mutasavvıflara göre kerâmetin hissî ve manevî olmak üzere iki türünden söz edilmektedir. İbn Arabî insanların genelde hissî kerâmeti bildiklerini söylemektedir. Gaybtan haber vermek, su üzerinde yürümek bunun örnekleridir. Manevî kerâmetiyse yalnız Allah'ın hâs kulları bilir. Bu çeşit kerâmetler, şeriatın edebini muhâfaza, mekârim-i ahlakın gereklerini yerine getirmek, vâcibâtı mutlak olarak zamanında edâ etmek, hayır işlerde acele davranmak, insanlara karşı kalbinden kin ve suizannı çıkarmak, kalbi bütün mezmum sıfatlardan temizlemek, nefsinde ve eşyada Allah'ın hukukunu korumak ve her nefes alış verişine dikkat etmektir. İbn Arabî bu sayılan kerâmet çeşitlerinin mekr ve istidrâc karışmayan evliyâ kerâmetlerinden olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁸

Klasik kaynaklardan günümüze kadar yazılan kitaplarda hissî ve manevî kerâmetlere sayısız örnekler nakledilmiştir. Muhtelif menkıbe ve tasavvuf kitaplarında naklolunan bilgilere dayanarak ve çok yaygınlık sırasına göre kerâmetin çeşitlerini şöyle sıralaya biliriz; Tayy-ı mekân ve tayy-ı zaman, maddenin özünün değişmesi, su üstünde yürümek, vahşi hayvanların itaat etmesi, duaların kabul olması, uzun zaman aç ve susuzluğa dayana bilmek, haram yemekten korunma, kapalı bir yerden uzak mekanları seyrede bilmek, kendisine bir hâtır gelince, yanında onu nehy eden ve ya emreden bir yazı bulmak, yanına gelen adamın hangi uzvunun günah işlediğini bilmek, bir anda farklı yerlerde görünmek, hayvanların ve eşyaların tesbîhâtını duymak ve s.¹⁷⁹

İbn Arabî, kerâmetleri sâlih amellerin neticesi olarak görmüş ve insan bedenindeki her uzvun zâhirî ve bâtinî olmak üzere iki çeşit kerâmetinin olduğunu söylemektedir. Kerâmet zâhir olan uzuvlar göz, kulak, dil, el, karın, ferc, ayak ve kalptir. Bu uzuvların her birinin mükellef olduğu şerî bir hüküm vardır. Eğer onu

¹⁷⁷ Hakîm, *age*, s. 961-962.

¹⁷⁸ İbn Arabî, *age* (1293), c. 2, s. 487-488.

¹⁷⁹ Örnekler için bkz. Serrâc, *age*, s. 391-392; Kuşeyrî, *age*, c. 2, s. 523; Affıuddîn Yafî, *Ravzu'r-reyâhîn fî hekâyâ's-sâlihîn*, Tah, Muhammed İzzet, Mektebetü't-Tevfikiyye, Irak, tarihsiz, s. 28-30; Ebu'l-Berekât Abdurrahman Câmî, *Nefehâtü'l-üns min hazârâti'l-kuds*, Ezherü'ş-Şerîf, Kahire, tarihsiz, s. 56; Yusuf en-Nebhânî, *Câmiu kerâmâti'l-evliyâ*, Tah. İbrahim Utve İvad, Merkezi- Ehl-i Sünnet Bereket Rızâ, Hindistan, 1422/2001, c. 1, s. 48-52.

yerine getirirse o uzuvlardan kerâmetler sâdır olur.¹⁸⁰ Mesela, gözün kerâmeti, tâatta kullanılır ve haramlardan korunulursa kendisini ziyaret edecek olanı uzaktan görmek, namazda Kâbe'yi görmek ve melekût âlemini müşâhede etmektir.¹⁸¹ Elin kerâmeti, elini cebine salarak her kirden temiz olarak çıkarmak, parmaklar arasından su çıkması ve düşman üzerine toprak atarak onları yenmektir.¹⁸²

İbn Teymiyye ilk dönem sûfilerinden kerâmet örnekleri naklederek bu kerâmetlerin insanın ihtiyacına göre ortaya çıktığını ve imanı zayıf olanların imanlarını güçlendirme gayesi güttüğünü belirtmiştir. Ancak velâyet mertebelerinde yüksekte olanlar makamlarının yüceliğinden dolayı buna ihtiyaç duymamaktadırlar. İşte bu sebeptendir ki, kerâmet olaylarına tâbiûnda sahâbeden daha fazla rastlanmaktadır. İbn Teymiyye'ye göre kerâmetin en esas şartlarından biri de kerâmetin iman ve takva kaynaklı olmasıdır. İman ve takvadan kaynaklanmayan her türlü olağanüstü işler Allah düşmanlarının işleridir.¹⁸³

İbn Haldun (v.808/1406) sihirle kerâmeti birbirinden ayırarak birincisinin sihirbazların el becerilerine dayandığını ve hiçbir hakikati olmadığını söylemektedir. Ona göre kerâmet sahibiyle sihirbazın en büyük farkı, sihirbaz bu kabiliyetini her zaman kötüye kullanmakta, kerâmet sahibi ise bundan her zaman uzak durmaktadır. Sûfilerin buna gücü yetse de onlar bundan uzak durur ve her işi ilâhî hükme bırakırlar. Mutasavvıfların kerâmetlerinin ilâhî yardımla ve Hz. Peygamber'in yoluna tabi olmaktan kaynaklandığını söyleyen İbn Haldun, bu durumun onların hallerinin ve îmanlarının durumuna göre farklı ola bileceğine dikkat çekmiştir.¹⁸⁴

Abdurrahman Câmî (v.898/1492), kerâmet hakkında görüşünü şöyle özetlemektedir; “Özetle söylemek gerekirse, Allah Teâlâ sevdiği bir kulunu kâmil kudretinin mazharı yaparsa, o kul âlem üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Ama hakikatte bu tasarruf ve kudret, Vahit ve Kahhar olan Allah'tan olup, kuldan

¹⁸⁰İbn Arabî, *Mevâkiu'n-nücûm ve metâliu ehilleti'-esrâr ve'l-ulûm*, Mektebetü'l-asriyye, Beyrut, ts, s. 52.

¹⁸¹İbn Arabî, *age*, 58.

¹⁸²İbn Arabî, *age*, s. 87.

¹⁸³İbn Teymiyye, *age*, c. 11, s. 282-283.

¹⁸⁴İbn Haldun, *age*, s. 559-560.

değildir.”¹⁸⁵ Yine Câmî’ye göre kerâmetlerin en yücesi, gizli yerlerde ibadet ve tâattan zevk almak, her nefeste Allah ile beraberliğe dikkat etmek, gelen varidatta edebi muhafaza etmek ve her hâlükarda Allah’tan razı olmaktır.¹⁸⁶

Muhtelif riyâzat yollarıyla her dine mensup şahısların olağanüstü hallere sahip olabileceği bilinen bir hakikattir. Bunun için de salih bir müslümandan zahir olan bu hallere kerâmet ve maûnet denilmiş, diğerleri hakkında istidrâc, mekr, keyd veya imlâ kelimeleri kullanılmıştır. Sâlih insanlardan zâhir olan bu kerâmetler tabî oldukları Hz. Peygamberin (s.a.v) mucizesi sayılmıştır. Yani Hz. Peygambere mucize olarak verilen şeylerin, onun ümmetinden olan sâlih insanlara kerâmet olarak verilmesi câiz görülmüştür.¹⁸⁷ Yalnız bu farkla ki, Peygamberin mucize göstermesi şart, velîlerin kerâmet göstermesi şart değil, peygamberin mucizesi onun fazîletinin daha da artması içindir, velîde ise böyle değildir.¹⁸⁸

Kerâmetin tanımını yapan ekserî âlimlerin fikrinde kerâmet velîlik iddisıyla beraber olmamalıdır. Yani kerâmetin iddia ile beraber olması yalnız peygamberler için caizdir. Bir velînin “ben velîyim” diyerek kerâmet izhârıyla bir üstünlük iddiasında bulunması doğru kabul edilmemiştir. Bunun bildiğimiz kadarıyla iki istisnası vardır. Kerametın iddia ile beraber olmasını bazı şartlarla kabul eden İbn Haldun’a göre keramet gösteren velî meydan okuyabilir. Ama velî’nin meydan okuması peygamberlerinkinden farklıdır. Aynı şekilde bir velî mucize gibi çok büyük bir keramet de gösteremez. Velîlerin kerametleri mucize ölçüsünde olmayıp, az olan şeyleri çoğaltmak, gelecekle ilgili bazı şeyleri haber vermek gibi daha aşağı seviyeli işlerdir.¹⁸⁹ Diğer bir üstünlük iddiası ise Abdülkadir Geylani’nin meşhur ‘Ayağım bütün velîlerin boynundadır’ sözüdür. Burada da Geylani, yaşadığı asırdaki velîlerden üstün olduğunu söylemektedir.¹⁹⁰

Şernûbî’nin geleceklerini haber verdiği velîleri anlatmasının sebebi İmam Şârânî’ye kendisinin keşfinin daha üstün olduğunu ispat etmektir. Burada da bir

¹⁸⁵ Câmî, *age*, s. 56.

¹⁸⁶ Câmî, *age*, s. 57.

¹⁸⁷ İbn Arabî, *Mevâkiu’n-nücûm*, s. 75: en-Nebhânî, *age*, c. 1, s. 14.

¹⁸⁸ Kuşeyrî, *age*, s. 521.

¹⁸⁹ İbn Haldun, *age*, s. 105.

¹⁹⁰ Dilaver Gürer, *Abdülkadir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1999, s. 96.

üstünlük iddiası söz konusudur. Diğer taraftan kerâmette asıl gerekli olan, kerâmetin gizli tutulmasıdır. Bu konuya da İmam Şernûbî'nin dikkat ettiğini görmüyoruz. Çünkü eseri baştan sona kadar dört kutbun kerâmetleri, kendi kerâmetleri ve geleceklerini haber verdiği velîlerin kerâmetleriyle doludur. Hatta eserin bir yerinde Şernûbî, İmam Şârânî'den kendisinin bu kerâmetlerini insanlara tebliğ etmesini rica etmektedir.¹⁹¹

Ekser mutasavvıfa göre kerâmet velî olmanın şartı değildir. Her salih müslümandan bu tür haller zuhur edebilir.¹⁹² Ancak İmam Şernûbî, anlattığı her velînin mutlaka kerâmetine de yer vermiştir. Bu da onun, kerâmeti velîliğin şartlarından saydığını göstermektedir. İmam Şernûbî bu konuda İbn Arabî ile aynı fikirdedir. Çünkü İbn Arabî de birçok eserlerinde anlattığı ve karşılaştığını söylediği sûfilerin ve şeyhlerin büyüklüğünü anlatmak için mutlaka onların kerâmetlerine de yer vermiştir.¹⁹³ İmam Şernûbî'nin kerâmete bu kadar vurgu yapmasının sebebi aslında insan-ı kâmile yaptığı vurgudur. Çünkü insan-ı kâmile Abdurrahman Camî'nin de dediği gibi tasarruf yetkisi verilmiştir. Dolayısıyla insan-ı kâmilin yapamayacağı bir şey yoktur.

İmam Şernûbî, eserinde bahsettiği neredeyse herkesin bir ve ya daha fazla kerâmetini nakletmiştir. Ancak kerâmetin tanımı konusunda hiç bir söz söylememiştir. Yukarıda kaydettiğimiz kerâmet tanımlarından yola çıkarak diyebiliriz ki, İmam Şernûbî'nin kerâmet anlayışı bu tanımlara uymamaktadır. Keramet konusunda Şernubi'nin en dikkat çeken özelliklerinden birisi de, zikrettiği keramet örnekleridir. Şernubi, bazen bir velî'nin kerametine örnek olarak onun Kitap ve Sünnet'ten hiç ayrılmayacak olmasını¹⁹⁴ söylerken, diğer taraftan başka bir velî'nin kerâmeti olarak onun hiç elbise giymeyerek çıplak yaşadığını söylemektedir.¹⁹⁵

Kerâmet konusunda yapılan en yaygın tasnife dayanarak Şernûbî'nin anlattığı kerâmetleri zâhirî ve hissî, manevî ve bâtinî olmak üzere iki başlık altında toplamaya çalışacağız.

¹⁹¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 35.

¹⁹² Uludağ, *agm*, c. 25, s. 266.

¹⁹³ Küçük, *Tasavvufa Giriş*, s. 69.

¹⁹⁴ Şernubi, *age* (1281/1864), s. 25.

¹⁹⁵ Şernubi, *age* (1281/1864), s. 34-35.

1. Zâhirî ve Hissî Kerâmetler

İmam Şernûbî kerâmetin bu çeşidine eserinde birçok yerde temas etmiştir. Hayvanlarla konuşmak, cansız eşyaların konuşması, aynı zamanda birçok yerde görünmek, kalplerde olanı bilmek gibi zâhirî ve hissî kerâmetleri buna misal verebiliriz. Konuyu aydınlatmak için bunlardan bazı örnekleri burada göstereceğiz.

- a) Sırrımdan bir hardal tanesi kadar bir şeyi timsaha attım. Gayet açık bir Arapça ile; “Ya Dâim!” diyerek hemen makama gelerek bana dedi ki; Ey İbrahim! Al bu çocuğu, o senin kerâmetlerindendir.¹⁹⁶
- b) Benim müşrikler ülkesinden geceleri esirler taşıdığımı bilmiyor musun?¹⁹⁷
- c) Kendisinden kerâmet göstermesi istenen Abdülkâdir Geylânî, Bağdat halkına; Zînet mescidine gidin dedi. Sonra camiye hitaben; Ey cami! Sende defîne var mı? diye sordu. Cami de acemice/yabancı bir dille; Sen bunu istiyor musun? dedi.¹⁹⁸
- d) Abdülkâdir Geylânî, münkir olsun, mümin olsun bütün insanların kalbine ve görünmeyen şeylere Allah’ın izni ile muttalî oldu.¹⁹⁹

2. Manevî ve Bâtınî Kerâmetler

Duaların kabul olması, kalbin Allah’ın zikrinden gâfil kalmaması, istikamet ve doğru yoldan ayrılmamak gibi manevî kerâmetlere *Tabakâtü 'l-evliyâ'* da sık sık rastlamak mümkündür. Bu kerâmetlerden bazıları şunlardır;

- a) Kalbim zikr-i Celal’den asla gafil kalmaz.²⁰⁰
- b) Allah Teâlâ’nın beni kendisine yaklaştırdığımı sen bilmiyor musun?²⁰¹
- c) Abdülbâkî Menûfî’nin ilmi ezberleyip öğrenmesi ve onunla sapmadan amel etmesi kerâmetlerindendir.²⁰²

¹⁹⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 11.

¹⁹⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 16. Bir menkıbeye göre oğlu Fransızlar tarafından esir alınan bir kadın Ahmed Bedevî’den yardım ister. O da kadının oğlunu elleri ve ayakları bağlı halde geri getirir. Şârânî, *et-Tabakâtü 'l-Kübrâ*, Tah. Halil Mansûr, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Lübnan, 1418/1997, s. 262.

¹⁹⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 18.

¹⁹⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 17.

²⁰⁰ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 11

²⁰¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 16.

²⁰² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 23.

d) Nüreddîn Cerrâhî'nin ziyaretçilerine yaptığı duasının Allah Teâlâ tarafından kabul edilmesi kerâmetlerindedir.²⁰³

E. KEŞF ve İLHAM

“Keşfe” fiiline arapça’da insana kapalı olan bir şeyin açık hale gelmesi, gizli olan bir şeyin açığa çıkması anlamı verilmektedir.²⁰⁴ Tasavvufta keşf, maddî ve duyular âleminde kalbe gelen tesir, kir ve pas riyâzet ve tasfiye neticesinde temizlenince gayb âleminin ayan beyan görülmesi demektir. Diğer bir ifade ile keşf, kalb gözünün açılarak perdenin ötesindeki gaybî hususlara bunları yaşayarak ve temaşa ederek vâkîf olmak demektir.²⁰⁵

Kuran-i Kerimde sıkıntıyı kaldırmak ve çaresizliği sona erdirmek anlamında keşf kelimesi iştikaklarıyla birlikte birçok yerde geçmektedir. لَقَدْ كُنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ; Senin perdeni kaldırdık, artık bu gün gözün keskindir²⁰⁶ âyetinde keşf, basîretin açılması anlamında, امن يوجب المضطر اذا دعاه و يكشف السوء و يجعلكم خلفاء الارض كالدوران ve sizi yeryüzünde halifeler kılan kimdir?²⁰⁷ âyetinde ise keşf, sıkıntıların kalkması anlamında kullanılmıştır.

Bir hadis-i şerif’te; Resulullah’a (s.a.v) Rabbini gördün mü diye sorulunca; Onun hicabı nurdur. Eğer onu açmış olsa vechinin sübuhatı, basarının ihata ettiği bütün mahlukâtı yakardı- diye cevap vermiştir.²⁰⁸ Bu hadiste de “keşf” kelimesi “hicabın açılması” şeklinde kullanılmıştır.

Keşf terimine yakın bazen aynı anlamda kullanılan müteradif kelimeler mükâşefe ve ilhamdır. Mükâşefe, insan idrakine gizli olan şeylerin sanki gözle görülür hale gelmesi demektir. Bir insanın bu mertebeye takvâ ve murâkabe ile

²⁰³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 30.

²⁰⁴ İbn Manzûr, *age*, c. 5, s. 3883.

²⁰⁵ Cürcânî, *age*, s. 193; Uludağ, *age*, s. 213.

²⁰⁶ Kâf, 50/22.

²⁰⁷ Neml, 27/62.

²⁰⁸ Müslim, İman/293.

ulaşabileceği sūfler tarafından kabul edilmiştir. Bu makamın nihayeti bekâ makamında zât-ı ehadiyyeti müşâhede etmektir.²⁰⁹

Abdullah Herevî'ye (v.481/1088) göre keşf, sırrın iki bâtın arasında tereddüdü kalması ve hicâbın arkasına vâsıl olmasıdır. Burada iki bâtından murâd, keşf sâhibi ve keşf konusudur.²¹⁰ Bu da üç çeşittir; Birinci derece, sahih bir tahkîke delâlet eden mükâşefedir. Bunun devamlı olması şarttır. Bu zaman keşf sahibinin bu makamdaki keşflere iltifat etmemesi gerekir. Çünkü bu maksûda vasıl olmaya engeldir. Bu böyle devam ederse ikinci dereceye ulaşılır. Üçüncü derece ilim ve hâl mükâşefesi (akılda tasavvur edilebilen keşf ve vâridâtın sebep olduğu vecd) değil de, mükâşefetü'l-ayndır ki, hiç bir nişan ve lezzet bırakmaz. Yani keşfolunan şeylerin resimlerini mahveder ve bu makamda bulunmadan dolayı hiç bir lezzeti idrak ettirmez. Mükâşefenin gâyesi de müşâhede mertebesine ermektir.²¹¹

Diğer sūfler gibi keşf konusunun İmam Gazzâlî'nin düşüncesinde önemli bir yeri vardır ve keşfi marifeti elde etmede vahiyden sonra ikinci yol olarak görmektedir.²¹² İmam Gazzâlî, âhiret ilimlerini ikiye ayırarak bunların ilkinin mükâşefe ilmi (ve ya ilm-i bâtın) olduğunu, diğerinin de muâmele ilmi olduğunu söylemiştir. Sâdık ve mukarreblerin ilmi olan bu ilmi elde etmenin yolu da kalbi kötü huylarından temizlemek, şehvi ve behîmî arzuları terk etmek ve Resûlallah'ın izinden yürümekle mümkündür. Bu sayede bir çok mûmine kapalı olan dünya ve âhirete ait hikmetler tek tek o insana açılır.²¹³

İmam Gazzâlî'ye göre keşf ve müşâhede konularını vafetmek ve anlatmak mümkün değildir. Bunlar zevkle bilinen konular olduğundan dolayı bu konuda sorulan bir soruya da cevap vermek câiz değil. Zevkle anlaşılan bir konuyu sözle

²⁰⁹ Kâşânî, *age*, s. 346.

²¹⁰ Afifuddîn Süleyman b. Ali et-Tilimsânî, *Şerhu menâzili's-sâirîn*, Tah. Abdülhafız Mansûr, Tunus, ts, s. 511-512.

²¹¹ Abdullah Herevî, *Menâzilü's-sâirîn ile'l-Hakki'l-mübîn*, Matbaatu Mustafa Bâbî, Kahire, 1386/1966, s. 40: et-Tilimsânî, *age*, s. 511-512.

²¹² Muhammed Cevat Muğniye, *Meâlimu'l-felsefeti'l-İslamiyye*, Mektebetü Hilal, Beyrut, 1982, s. 260.

²¹³ Gazzâlî, *age*, c. 1, s. 57-58.

anlatmak doğru değildir. Keşf ve müşâhede konusunda bilgi sâhibi olmak isteğen bir mürid, ciddi bir sülûk hayatı yaşamalıdır.²¹⁴

Sühreverdî'ye (v.632/1234) göre muhâdara telvin ehlinin, müşâhede temkin ehlinin makamıdır. Mükâşefe makamı ise bu ikisinin arasında istikrar bulana kadar gidip gelir. Müşâhede ve muhadara ehl-i ilmin makamı, mükâşefe ise ehl-i aynın makamıdır.²¹⁵

Sûfiler arasında keşf konusu üzerinde en çok duran İbn Arabî'dir. İbn Arabî keşfi bilginin yanılmaz olduğunu, fikrî bilgilerde ise bozulma olabileceğini söylemiştir. Ona göre keşf, hicâbın kalkması ve arkasındaki mânâ ve esrâra agah olmak demektir. İbn Arabî, keşfi müşâhedededen daha tam ve üstün saymaktadır. Bu konuda şöyle der; Bize göre müşâhede, mükâşefeden daha tamdır. Eğer zâtın hakkını müşâhede sahih olursa tersi olabilir ki, bu da mümkün değil. Bunun için diyoruz ki, müşâhede daha tamdır, çünkü daha latiftir. Mükâşefe kesifi latifleştirir, müşâhede ise latîfi kesifleştirir. Mükâşefe manevi bir idraktır ki, mânâlara mahsustur.²¹⁶ Müşâhede zâtlâ bağlıdır, mükâşefe ise mânâ ve sırlara mahsustur. Müşâhede ve mükâşefe yalnız bir konuda birleşirler ki, bu da her ikisinin de insanı marifete ulaştırdığıdır.²¹⁷

Bilindiği gibi İbn Arabî, keşfi bilgiyi hadislerin senedlerini doğrulamada da kullanmıştır. Ben gizli bir hazine idim, bilinmemi istedim ve mahlûkâtı yarattım,²¹⁸ bu ümmetin ulemâsı israil oğulları peygamberleri gibidir²¹⁹ hadisler bu yolla İbn Arabî'nin tashih ettiği hadislerden bir kaçıdır.²²⁰

Şifâu's-sâil eserinde İbn Haldun, tasavvufu üç kısma ayırmıştır. Birinci kısım Allah'ın emirlerine tam olarak riayet etmek, bu emirlere aykırı hareket etmemek için dikkatli, hassâs, titiz, itinalı ve uyanık olmaktan bahseden takva mücahedesini, ikinci kısım istikâmet mücahedesini ve üçüncü kısım keşf ve ittılâ'dan bahseden tasavvuttur.

²¹⁴ Mecdi Muhammed İbrahim, *Tasavvufu's-sünnî hâlu'l-fenâ beyne'l-Cüneyd ve'l-Gazzâlî*, Mektebetü's-Sekâfe Diniyye, Kahire, 1422/2002, s. 506.

²¹⁵ Şihâbeddin Ebî Hafs Ömer es-Sühreverdî, *Avârifü'l-maarif*, Tah. Abdülhalim Mahmud ve Mahmud b. Şerîf, Dâru'l-Maârif, Kahire, ts, c. 2, s. 321.

²¹⁶ İbn Arabî, *age*, c. 2, s. 653-655; Ali Vasfi Kurt, *age*, s. 577.

²¹⁷ Hakîm, *age*, s. 664.

²¹⁸ Aclûnî, *age*, c. 2, s. 132.

²¹⁹ Aclûnî, *age*, c. 2, s. 64.

²²⁰ Daha fazla bilgi için bkz: Ali Vasfi Kurt, *age*, s. 573-604.

Üçüncü kısım tasavvuf, İbn Haldûn'a göre hakkında gerçek mânâda "sülûk" tabirinin kullanılabileceği tasavvuftur. Zira burada, takvâ ve istikâmet mücâhedesini ile ulaşılmış hallerin neticesi olarak, mücâhede ve riyâzetle bedenî kuvvetleri muattal hale getirerek beşeri sıfatlardan kurtulma ve böylece ancak ölümden sonra hâsıl olabilecek olan Allah'ı görme gibi keşfî bilgilere ulaşmak, hicâbın kalkarak âlemlerin ve ilimlerin esrârına vâkıf olmak söz konusudur. Süfîlere göre bunun bir takım şartları vardır ki bunların başında takvâ ve istikâmet mücâhedesini gerçekleştirmek gelir. Bunları gerçekleştirmeden bu yola giren kimsede dinin emirlerini yok sayma ve zındıklık gelişir. Zira bu yolda uykusuz ve aç kalarak kalbi inceltmek ve mâsivadan temizleyerek kalpteki perdelerin keşfi/açılması gayesi vardır ki bunları takvâ ve istikâmet olmaksızın yapan gayr-ı müslimlerin de bu nevi bir keşfe ulaşmaları mümkündür.²²¹

İbn Haldun, ekser sūfîlerin de kabul ettiği şekilde keşfin muhâdara mertebesiyle başladığını, bunun ardınca da mükâşefe ve müşâhede geldiğini söylemektedir. Bu mertebeler konusunda Cüneyd'den (v.279/909) naklen şöyle söylemektedir; "Muhâdara mertebesinde bulunan kerâmetlerine bağlıdır, mükâşefe mertebesinde bulunanı ilmi yaklaştırmıştır, müşâhede mertebesinde bulunanı ise marifeti mahv etmiştir."²²² *Mukaddime* adlı eserindeyse keşf ve kerâmet konularına sahâbe ve onlara tabî olan sūfîlerin (Kuşeyrî *Risâle*'sindeki sūfîlerin) önem vermediklerini, daha sonradan gelenlerin bu işle uğraşmağa başladıklarını söylemektedir. Böylece sūfîler muhtelif riyâzat metodlarıyla keşf elde etmeğe çalışarak, bunu elde ettiklerinde arştan ferşe varlıktaki her hakîkatı idrâk ettiklerini iddia ettiklerini belirtmiştir.²²³ İbn Haldun'un bu konudaki görüşlerine katılmak pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü İmam Kuşeyrî *Risâle*'sinde keşf ve müşâhede konusuna ayrı bir başlık ayırmış ve burada eserinde geçen velîlerden de örnek göstermiştir.²²⁴

²²¹ İbn Haldûn, *Şifâu's-sâil ve tehzîbu'l-mesâil*, Tah. Muhammed Mutî' Hâfız, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Lübnan, 1417/1996, s. 75-82.

²²² İbn Haldun, *age*, s. 69. Ayrıca bkz. Abdullah Ayderûs, *Kibrîtü'l-ahmer ve'l-iksîrû'l-ekber fî marîfeti esrâri's-sülûk ile'l-meliki'l-mulûk*, Tah. Muhammed Seyyid Sultan, Dâru Cevâmii'l-Kelim, Kahire, 1423/2002, s. 38.

²²³ İbn Haldun, *Mukaddime*, s. 524.

²²⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Kuşeyrî, *age*, c. 1, s. 184-185.

Bir çok sūfiye göre, kendisine keşf zâhir olan birisi bu keşfini her zaman Allah'tan gelen bir lütuf ve ikram olarak görmemeli, önce onu kitap ve sünnete tabi kılmalıdır. Eğer şeriata uygun değilse bu keşfin şeytanın bir aldatmacası olduğunu bilmelidir.²²⁵

Diğer bir terim olan ilham, Allah'ın nefse bir işi “yap” ve ya “yapma” diye bir ilkâsıdır. Bu da bir nevi vahiydir ve Allah bunu bazı kullarına has kılar. Buradaki vahiyden maksat, sözlük anlamındaki vahiydir. Yani bir şeyin gizli ve sürekli bir şekilde bildirilmesi veya Kur'an'da sözü edilen (Şûrâ, 45/51) vahiy çeşitlerinden biridir.²²⁶

İlhâm kelimesi sūfilerin ıstılahında farklı anlamlar almış ve başka kelimelerle de eşanlamlı olarak kullanılmıştır. İhdâs, keşf, tecellî ve vârid gibi kelimeleri buna örnek gösterebiliriz. Havâtır, hevâcis ve firâset kelimeleri ise yaygın olmamakla birlikte ilham anlamında kullanılmıştır. Hadiste geçen “muhaddes” kelimesini de birçok sūfî mülhem manasında anlamıştır.²²⁷ İmam Gazzâlî'ye göre muhaddes, ilhâm olunmuş kimsedir.²²⁸

Abdullah Herevî, ilhâma; قال الذي عنده علم من الكتاب انا اتيك به قبل ان يرتد اليك طرفك
²²⁹ âyetini delil getirerek şöyle demektedir; “İlhâm muhaddeslerin makâmıdır ve firâsetin üzerindedir. Çünkü firâset nadiren olur ve sâhibine zor gelir. Ama ilhâm yalnız kurb ve huzur makamında olur. İlham üç çeşittir; Birincisi, peygambere gelen ilhâm. Bu kesin olarak vahiydir. İkincisi açık seçik gelen ilhâm. Bunun sıhhatinin delili, velinin gizliyi açığa çıkarmaması, hata yapmaması ve hiçbir haddi aşmamasıdır. Yani birisine bir şahıs hakkında bir ilham gelirse, keşf sahibi onu o insana kesinlikle söylemez. Eğer söylerse o keşfini kaybeder. Aynı şekilde bu ilham onu masiyetlere götürürse bu ilham değil, kehanet olur. Kehanetin çoğu hata olduğu

²²⁵ Muhammed b. Ali Şevkânî, *Katru'l-velî alâ hadîsi'l-velî*, Tah. İbrahim İbrahim Hilal, Dâru'l-Kutbi'l-Hadîse, Kahire, 1979, s. 249.

²²⁶ İbn Manzûr, *age*, c. 5, s. 4089.

²²⁷ Hadis şöyledir: Sizden önceki kavimlerde muhaddesler vardı. Şayet benim ümmetimde de olacaksa Ömer (r.a) onlardandır. Buhârî, Tefsir/3282.

²²⁸ Gazzâlî, *age*, c. 3, s. 54: Ayrıca bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “İlham”, *DİA*, c. 22, İstanbul, 2000, s. 98.

²²⁹ Neml, 27/40.

gibi, ilham ondan farklı olarak ekseriyetle doğru olur.²³⁰ Üçüncüsü, sırf yakîn gözüne gözüken ve ezel gözüyle konuşan ilhâmıdır. Bu öyle bir derecedir ki, buraya işaret etmek men edilmiştir. Çünkü bu makam his ve aklın üzerindedir. Ondan sonra gaybı müşâhede gelmektedir.²³¹

Okuyup öğrenmeden sûflerin iddiâ ettikleri gibi ilhâm yoluyla ilim öğrenmenin mümkünlüğünü isbât için İmam Gazzâlî, Kur'ân, hadislerden ve sahâbe hayatından birçok delil getirmiştir. Bunu bir de havuz/kalp misali ile örneklendirmektedir. Yani nasıl ki, havuz dışarıdan gelen su kanallarıyla ve su kuyularıyla beslenebiliyorsa, kalp te onun gibi dışarıdan gelen bilgilerle beslendiği gibi, içindeki perdeler kaldırıldığı zaman kendisindeki manevi bilgilerle de beslenebilir.²³²

Bu konuda en cesur konuşan sufilerin başında gelen İbn Arabî'ye göre vahiy, Resulallah'ın (s.a.v) vefâtıyla kesilse de, ilhâm kapısı kapanmamıştır. İbn Arabî ilhâmın, Allah tarafından kula gelen bir haber olduğunu söylemektedir. Bunu bir melek ilham edilene gözükmeyen getirir. Bu ilhâm kula özel bir yolla gelir. Resul ve nebî ise vahiy getiren meleği gözleriyle görürler. Resul olmayanlar onun etkisini hissederler ama gözle görmezler. Bu özel yolla Allah c.c. vasıtaları kaldırarak kuluna dilediğini ilhâm eder ve dilediğini verir. Bu hitapların en yücesi ve en şerefliisidir. Bu yerde resul ve velî aynı mertebededir. Çoğu zaman ilhâm vasıtasız olur, bunu bilen onu nasıl alacağını da bilir. İlhâmın mahalli nefstir.²³³

İlhâmî bilgiyi kesin olarak inkar edenler olduğu gibi, onun delilliğini kabul edip isbâta çalışanlar da vardır. Ama ekser ülemâya göre ilhâm bir bilgi kaynağı olmakla beraber şerî delillerden değildir.²³⁴ İmam Rabbanî'ye göre ilhâm, sadese şeriata muhalif olmadığı zaman ilhâm olunan şahsın kendisi için bir delil olabilir. Bu konuda ona tabi olmak yanlıştır. Peygamberlerden başka kimse şeytanın hilesinden korunmuş olmadığı için ilhamlarda da hatalar olabilir. Başka bir mektubunda İmam

²³⁰ Tilimsânî, *age*, s. 363.

²³¹ Herevî, *age*, s. 30; Tilimsânî, *age*, s. 367.

²³² Gazzâlî, *age*, c. 2, s. 44.

²³³ İbn Arabî, *age* (1293), c. 3, s. 313-315.

²³⁴ Yusuf Kardavî, *Mevkîful İslam min ilham ve'l-keşf ve'r-rüya ve mine't-temâim ve'l-kehâne ve'r-rukâ*, Mektebetü Vehbiyye, Kahire, 1415/1994, s. 20-22.

Rabbânî, ilhamın zannî ve şüpheli olduğunu, ona şeytanın ve insanın kendi hayalinin bazı yanlışlıklar karıştırdığını söylemektedir.²³⁵

Çağdaş İslam âlimlerinden Yusuf Karadavî, bu konuda şu açıklamalarda bulunur;

Kitab ve sünnete tabî olan mutedil âlimlerden hiç kimse ilhâm, keşf ve basîret kapısını kapalı görmemiştir. Onlar sadece bu işi bir kaideye bağlayarak oraya vehm ve yalanın girmesini önlemeğe çalışmışlardır. Ehl-i sünnetin rabbanî âlimleri, Allah'ın, hiç bir iktisab olmadan, ilham yolu ile kulunun kalbine bir nur vererek ona bazı gizli şeyleri ve hakikatleri göstermesini ve onu zor durumlarda doğru yola iletmesini inkar etmemişlerdir.

Allah'ın kudretine iman edenler, iman, ibadet ve mücahedenin insanda gizli olan güçleri ortaya çıkaracağına inananlar, bazı hallerde Allah'tan sadık kullarına ilham ve keşf gelmesini imkansız görmezler.²³⁶

İlhâm ve keşf konusunda buraya kadar anlatılanlardan da görüldüğü gibi, bunları kesin olarak inkar eden hiç kimse yoktur. Burada en çok tartışılan konu ilhâm ve keşfin delil olup olmayacağı konusudur. Ekser sûfilerin de görüşleri ilhâm ve keşfin sadece sâhibi için bağlayıcı olduğu yönündedir. Bunlarda da esas alınacak olan kitap ve sünnete uygunluktur. Şeriata zıt olan her keşf şeytânîdir.

Keşf konusunun İmam Şernûbî'de de çok önemli bir yeri vardır. Hatta “*Tabakâtü'l-evliyâ* eseri tamamen Şernûbî'nin bu konudaki görüşlerini yansıtır” desek yanlış olmaz. Çünkü eserin ana teması olan dört kutbun kerâmetleri ve İmam Şernûbî'nin geleceklerini haber verdiği velîler hakkında bilgilerin tamamı keşf ürünüdür. İmam Şernûbî bu bilgilerin ilkinin manevi âlemde İbrahim Desûkî'den, diğerini ise Levh-i Mahfûz'dan aldığını belirtmektedir.

İnsan ilminin muttali olamayacağı kadar uzak olan geçmişe ve istikbale dair haberler “gayb” kabul edilmektedir. Gaybı da Allah'tan başka kimse bilemez. Ancak

²³⁵ İmam Rabbânî, *age*, c. 1, s. 272, 290.

²³⁶ Yusuf Karadavî, *Fi't-tarîk ilallah*, Müessesetü'r-Risâle li't-Tibâa ve'n-Neşr, Lübnan, 1421/2001, s. 157.

“gaybı yalnız Allah bilir” demek, “Allah Teâlâ gaybı kimseye bildirmez” demek değildir. Nitekim âyette bu husus açıkça ifade edilerek istisna yapılmıştır. Ayette; “Gaybı bilen O’dur. Gizli bilgisini kimseye göstermez. Ancak razı olduğu elçiye gösterir. O elçinin önüne ve arkasına gözetleyiciler koyar”²³⁷ buyurulmuştur. Bu âyetin tefsîrinde Fahreddîn Râzî şu açıklamalarda bulunmaktadır;

Bil ki Allah Teâlâ'nın bu âyetten kastının, peygamberler hariç, gaybî bilgileri, hiç kimseye haber vermeyeceği olmadığı kesinkes ortadadır. Bunun delili şunlardır;

a) Tevatüre yakın kuvvetti haberlerle Şakk ve Suteyh'in daha Hz. Muhammed (s.a.s), peygamber olmazdan önce, onun peygamber olacağını haber veren iki kâhin oldukları ve araplar içerisinde bu iki şahsın, böylesi şeyleri bilmekle meşhur oldukları sabit olmuştur. Kisrâ, Hz. Muhammed'in (s.a.s) peygamber olduğu haberini öğrenme hususunda bu ikisine başvurmuştu. Böylece Allah Teâlâ'nın bazen peygamber olmayan kimseleri de bazı gaybî şeylere muttali kıldığı sabit olmuştur.

b) Bütün dinlere mansub olan herkes, yıldızlara bakarak hüküm çıkarmanın doğruluğu ve bunu yapan kimselerin bazen, gelecekte olabilecek hadiseleri haber verdikleri ve verdikleri haberin doğru çıktığı hususunda müttefiktirler.

c) Sultan Sencer b. Melik, Bağdad'dan Horasan'a naklettirdiği bir kâhin kadına, gelecekle ilgili birtakım şeyleri sordu. O da bazı şeyler söyledi. Daha sonra bahsettiği o hadiseler, kâhin kadının söylediğine uygun olarak cereyan etti.

Bu kitabın yazarı, Allah onun akıbetini cennet etsin, şöyle der; Ben, kelim ve felsefe ilimlerinde, muhakkik olan bir takım kimselerle karşılaştım. Bunlar o kadının, bir takım gaybî şeylerle ilgili tafsilatlı haberler verdiğini ve o şeylerin, bunun haber verdiği şekilde tahakkuk ettiğini naklettiler. Ebul-Berekât, *Kitabu'l-Mu'teber*'inde, bu kadından bahsederken, mübalağalı ifade kullanarak, şöyle demiştir; “Vallahi ben bu kadının durumunu otuz yıl inceledim takip ettim. Sonunda onun, gaybî şeyleri gerçeğe uygun olarak haber verdiğine kesinkes inandım”.

d) Biz, bu durumu, gerçek ilham sahiplerinde de görüp, müşahede etmekteyiz. Hem sonra bu, evliyâullahâ has olmayıp, sihirbazlar içinde de böyleleri bulunmaktadır. Gaybî şeyleri bilmedeki payı belli bir derecede olan insan, her ne kadar pek çok haberinde yalancı çıksa da, pek çok haberinde de isabetli olduğunu görmekteyiz. Yine yıldızlara bakılarak çıkarılan hükümleri, her ne kadar bu hükümleri çıkarırlar, çağında yalancı çıksalar da, hadiselerine uygun olduğunu görmekteyiz. Şimdi bu

²³⁷ Cin, 72/25-26.

durum ortada iken, Kur'ân'ın, bunun aksine delalet ettiğini söylemek, Kur'ân'ı yaralamaya yol açan şeylerden olur ki Kur'ân'ı bu durumda bırakmak yanlış olur. Böylece gerçek te'vil ve tefsirin, bizim yaptığımız tefsir olduğunu anlıyoruz. En İyi bilen Allah'dır.²³⁸

Gaybtan bilgi verme konusunu insan tabiatının bir kabiliyeti olarak gören İbn Haldun ise bunun hangi şekilde gerçekleştiği hakkında şu açıklamaları yapmaktadır;

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, nefsin üst mertebesi ile melekliğin alt mertebesi birbiriyle bağlantı halindedir. Melekler ruhani varlıklardır ve sırf bir idrak akıldır. Daha önce geçtiği gibi melekût âleminde varlıkların suretleri ve hakikatleri bulunmaktadır. Oradan bazı şeyler nefse görünür ve bu şekilde nefis bazı bilgileri elde eder. Bu suretler hayale gönderilir ve hayal de onları alışılmış kalıplara dönüştürür. Sonra nefsin algıladığı bu bilgiler, ya soyut olarak ya da belirli kalıplarla duyu organlarıyla algılanabilecek şekle dönüştürülür ve onlardan haber verilir. Nefsin gaybî hususları idrak etme kabiliyetinde olmasının açıklaması budur.²³⁹

Şunu hemen belirtelim ki, geleceğe dair haber verme konusunda İmam Şernûbî, bir ilk değildir. Bu konuda hem sahâbeden, hem de daha sonraki nesillerden örnekler mevcuttur. İmam Şernûbî'nin yaptığı sadece bu konuyu daha da genişletmek olmuştur. Çünkü bildiğimiz kadarıyla keşfi bilgi konusunda bu kadar çok bilgi veren birisi yoktur.

“Önsezi” ve ya “hiss-i kable'l-vukû” da denilen keşf'e bir örnek de Hz. Fâtımâ'dan nakledilmiştir. İbn Hacer Askalânî'nin (v.852/1449) rivayet ettiği bir haberde, Hz. Fâtımâ vefat edeceği gün yanında bulunan Ümmü Râfi'ye; “Artık ben kalkamayacağım, bana bir gusül abdesti aldırın” dedi. Sonra yeni elbiselerini giyerek yatağını odanın ortasına serdirdi ve kible tarafa uzandı. Sonra da; “ben bir saat sonra vefat edeceğim, bana tekrar gusül aldırma” dedi. Bir az sonra da vefat etti.²⁴⁰

Mevlânâ, *Mesnevî*'sinde, Bâyezîd Bistâmî'nin bir köyden geçerken oradan Ebu'l-Hasan Harakânî (v.425/1033) isimli bir velî geleceğini ve onun kendisine mürit olacağını keşfen haber verdiğini anlatmaktadır. Daha sonra Bistâmî'nin dediği

²³⁸ Râzî, *age*, c. 22, s. 201-202.

²³⁹ İbn Haldun, *Mukaddime*, s. 118-121.

²⁴⁰ Şihâbuddîn Ebi'l-Fazl İbn Hacer Askalânî, *İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1328/1910, c. 8, s. 159.

gerçek olmuş ve Harakânî üveysî yolla Bistâmî'nin kabrinden seyr-i sülûk terbiyesi almıştır.²⁴¹

Gelecekle bağlı verilen bilgilerden birine de meşhur Azerbaycan şairi Nizami Gencevî'nin (v.605/1209) *İskendername* eserinde rastlamaktayız. Nizami Gencevî eserin son bölümünde kitabın ilk kısımlarında söz ettiği yunan filozoflarının vefatlarını yazarken *Nizami'nin rüzgârının sonu* başlığı altında kendisinin de bu eserin bitmesinden kısa bir süre sonra vefat edeceğini haber vermiştir. Bahsettiğimiz şiir şu şekildedir;

Bu destan yazılıp kurtaran gibi,
Göçmek hayaline düştü Nizami,
Çok çekmez o çatar öz arzusuna,
Ömrünün kitabı yetişir sona,
Altmış üç yaşından altı ay kadar,
Geçmişken istedi eylesin sefer,
Geçmiş âlimlerden danıştı bütün,
O da onlar gibi yatacak bir gün.²⁴²

Ancak Gencevî'nin kabir taşının üstündeki vefat tarihi onun bu keşfinin hatalı olduğunu göstermektedir. Yani Nizami Gencevî'nin verdiği bilgi 599/1203 senesi, gerçek vefat tarihi ise 605/1209 senesidir.

İbn Arabî, gelecekteki bazı olayları, harferin ebced hesabına bakarak bilmeye çalışmıştır. Nitekim *Futuhât*'ta, Fâs'ta karşılaştığı bir şahsın, düşmanla savaşmak için Endülüs'e geçen Muvahhidler ordusunun *انا فتحنا لك فتحا مبينا*²⁴³ âyetinin ebced hesabıyla 591 rakamına tekâbül ettiğine istinâd ederek fethe nail olacaklarını haber verdiğini nakletmektedir. Bu bilginin doğru çıktığını ve h. 591/1194 senesinde kazanılan bu fetih sayesinde bir çok kalenin fethedildiğini yine İbn Arabî haber

²⁴¹ Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Konularına göre açıklamalı Mesnevî tercümesi*, çev. Şefik Can, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006, c. 4, s. 516-519: Daha fazla bilgi için bkz. A.A. Konuk, *Mesnevi-i şerif Tercüme ve şerhi*, haz. S. Arpaguş-M. Tahralı, İstanbul, 2007, c. 8, s. 20.

²⁴² Nizami Gencevî, *İskendername*, terc. Mikail Rzakuluzade, Lider neşriyat, Bakü, 2004, s. 213.

²⁴³ Feth, 48/1.

vermektedir.²⁴⁴ Aynı şekilde İbn Berrecân (v.536/1141), astroloji ilmine dayanarak 583/1141 senesinde Kudüs'ün fethedileceğini haber vermiştir. Ancak İbn Arabî, onun bu keşfi hurûf ilmine değil de astroloji ilmine istinat ederek haber vermesini kendisi için bir hicab teşkil ettiğini söylemektedir.²⁴⁵

Şernûbî, verdiği bu keşfi haberleri Levh-i Mahfûz'dan aldığını belirtmektedir. Aynı şekilde Levh-i Mahfûz'dan bilgi alınmasıyla ilgili İbn Kayyim Cevziyye (v.751/1350), hocası İbn Teymiyye'den oldukça ilginç bilgiler vermektedir. İbn Kayyim'in verdiği bilgiye göre İbn Teymiyye, Moğolların Suriye'ye yapacakları iki saldırıyı da önceden haber vermiş ve bunların ilkinde Müslümanların yenileceklerini, ikincisinde ise yeneceklerini haber vermiş, aynı şekilde bunu o dönemin emirine de bildirmiştir. Bunu nereden bildiği konusunda insanlar ısrar edince İbn Teymiyye'nin verdiği cevap şudur; “Bu konuda üzerime fazla gelmeyin. Allah Teâlâ, Levh-i Mahfûz'da; ‘Müslümanlar ikinci seferde zafer kazanacaklar diye yazdı’ demiştir.”²⁴⁶

Yukarıda bahsedilen örneklerden de görüldüğü gibi İmam Şernûbî, gelecekle bağlı haber vermede veya Levh-i Mahfûz'dan bilgi alma konusunda yalnız değildir. Mutasavvıf kimliği ile bilinen ve bilinmeyen birçok âlimden bu tür haberler nakledile gelmiş ve istikbale dair verilen bu haberlerin Kurân'la çeliştiği söylenmemiştir. İmam Şernûbî bu konuda bir az daha ileri gitmiş, ancak pek de isâbet kaydedememiştir.

III. TABAKÂTÜ'L-EVLİYÂ'DA BEYT-İ HARAM VE MİRAC'LA İLGİLİ BİLGİLER

A. BEYT-İ HARAM İLE İLGİLİ BİLGİLER

İmam Şernûbî, Kâbe'nin yapılış tarihini anlatırken şunları söylemektedir; “...İbrahim (a.s) otuz yaşına gelince, Allah ona Kâbe'yi tekrar yapmasını emretti. Onu yapıp, yerden üç arşın yükseltti. Sonra içinde İslam'ın emirlerinin ifasına hazır bir vaziyete gelince Yüce Allah, İbrahim'e (a.s) hac için insanlara çağrıda bulunmasını emretti. O da şöyle dedi; “Allah sizin için bir ev yapmıştır, gelin onu

²⁴⁴ İbn Arabî, *age*, c. 4, s. 281.

²⁴⁵ İbn Arabî, *age*, c. 1, s. 268.

²⁴⁶ İbn Kayyim Cevziyye, *Medâricu's-sâlikîn beyne menâzili iyyâke nâbudu ve iyyâke nestaîn*, Tah. Rıdvan Câmî Rıdvan, Müessesetü'l-muhtâr, Kahire, 1422/2001, c. 2, s. 195-196.

ziyaret edin!” Haccı böylece *lebbeyk Allahümme lebbeyk* diyerek ilan edince insanlardan bir kere *lebbeyk* diyen bir kere hac yaptı, daha fazla söyleyen ise tekrarının sayısınca yaptı.” Kâbe hakkında menkıbe şöyle devam etmektedir; “Beyt-i Haram’ın temelleri atılınca, müşriklerin bütün putları yıkıldı. İbrahim (a.s); “Ey insanlar! Haydi, Beyt-i Şerif’i hac edin!” diye çağrıda bulunduğu zaman, hamile kadınlar öldüler. Halil İbrahim (a.s) Beyt-i Şerif’in inşasını tamamlayınca, Allah Teâlâ ona insanları, İslam’a, imana ve hidayete çağırmasını emretti. Böylece onları uyarmaya ve sakındırmaya başladı. O zaman kime itaati vaat ettiyse itaat etti ve hemen mutluluğa nail oldu.”²⁴⁷

Ahmed Şernûbî’nin naklettiği bu menkıbe birçok noktada tenkide tabi tutulabilir. Öncelikle anlatılan bu bilgilerin hiçbir esası yoktur. Beyt-i Haram’la ilgili diğer kaynaklara baktığımızda da eserde anlatılan bilgilerin hatalı olduğunu görmekteyiz. Kâbe’nin yapılışı sırasında Hz. İbrahim’in (a.s) otuz yaşında olması ve daha Kâbe yapılmadan oradaki putlardan bahsedilmesi menkıbenin hiçbir esası olmadığını göstermek için yeterlidir.

Muhammed Bulkînî, şeyhine Kâbe hakkında şöyle bir soru yöneltmiştir; “Kimileri (Kâbe ile ilgili) sırları ifşa ettiler ve “Kâbe bize tecellî etti” ya da Kâbe hakkında “Bir gece şöyle şöyle oldu” diyenler ne demek istiyorlar?” Bu soruya İmam Şernûbî’nin cevabı şöyledir; “Ey mürîdim! O, Yüce Allah’ın nurundandır. Onun nuru dünyada evliyâyâ tecellî eder de, o nurun büyüklüğünden celâlet şerbeti ile sarhoş olurlar. Böylece onun hakkında, onlara rızâ kaftanını giydirdiği geceye de hil’at gecesi denilir. Bu da nurunun en güzel şekilde tamamlanmasına delalet eder. Vallahi peygamberlerden sonra yüce Allah onu tavaf edenlerden daha sevimli bir şey yaratmamıştır. İhlâslı bir velîye o tecellî edince kendinden geçer. İkinci kez tecellî edince, kıyamete kadar daima Allah’ı müşahede eder. Dünyada durdukça o, hem dünyada olur, hem de âhiretin yarısını yaşar. Bütün güzelliği ile üçüncü kez tecellî ettiği zaman, tamamen kendinden geçer de lisan-ı hâl ile “ben Allah’ım” derse, her hangi bir sakınca ile karşı karşıya kalmaz. Bu hususta ona karşı gelen lanetlenir. Güzelliğinin dörtte biri ile tecellî ettiği kimseye ne mutlu! Ona Allah tarafından dört

²⁴⁷ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 55.

hil'a giydirilmedikçe Kâbe denilmez. Vallahi bir velfîye, o elbisenin bahasından bir bereket verilse, o bereketin büyüklüğünden “Ben insanların mabuduyum” der. Alametini onun (Kâbe'nin) perdelerinden alan efendim Ahmed Rifâî'ye ne mutlu! Çünkü o, Allah'ın; “Allah Kâbe'yi Beyt-i Haram kılmıştır” sözü ile amel etmiştir.”²⁴⁸

İmam Şernûbî bu tür mübalağalı ifadeleri şeyhi İbrahim Desûkî'den miras almışa benzemektedir. Bu tür şatahât ifadelerinin şerhini şatahât konusunu işlediğimiz bölümde anlattığımız için burada tekrar etmiyoruz.

İmam Şernûbî, Kâbe'ye *Beyt-i Haram* ve Mekke'ye *Bekke* denilmesi hakkında şu menkıbeyi nakletmektedir; “Ey müridim! Şunu da iyi bilesin ki, ona (Kâbe'ye) Beyt-i Haram denilmesinin sebebi şudur; Vadide yaşayan ahali Beyt-i Haram'ın yapıldığını duyunca, dediler ki; ‘Bu bir yalandır. Çünkü dünyada bizden başka (güç sahibi) kimse olmaz’. Ey müridim! Onlar yetmiş zorbadan ibaret idi. Her birinin kuvveti, zamanımızdaki bin insanın kuvvetine eşit idi. Evet bunu duyunca, kalktılar, Beyt-i Haram'ı yıkmak için geldiler. Ona karşı her türlü çirkin davranışta bulunmaya yeltendiler. Ne zaman ona yaklaştılsa, Allah cehennem ateşinden çıkma öyle bir ok attı ki hepsi helak oldular. Bütün kasaba halkı biçilmiş ve içi dövülmüş başaklara döndüler. Görgü şahitleri, hemen İsmail'e (a.s) giderek bu olayı ona hayretle bildirdiler. İsmail (a.s) yanlarına gidip baktığı zaman, her birinin alnında şu yazıyı yazılmış olarak buldu; ‘Bu topluluk lanete uğramıştır. Yüzlerine bakmak haramdır. Çünkü bunlar ettiklerini bulmuşlardır. Kim onları defnederse, namazı kılınmaz, o mescide giremez. Biz bunu haram kıldık.’ İşte Mescid-i Haram'a bu sebeple Mescid-i Haram denilmiştir”r.

İsmail (a.s), Beyt-i Haram'ı yıkmak üzere yola çıkan bu topluluğun alınlarında böyle bir yazıyı görünce, o kasaba hakkında *Bekke* dedi. Bu hususta sorulunca dedi ki; “Çünkü o (Mekke) zorbalara ağlamıştır. Vallahi oradan bir daha zorba çıkmayacaktır.”²⁴⁹

İmam Şernûbî'nin *Bekke* lafzı hakkındaki bu yorumu tefsir kitaplarında geçmemektedir. Bütün tefsir kitaplarında geçen anlam, bu fiilin *tavaf zamanı izdiham*

²⁴⁸ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 55-56.

²⁴⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 56-57.

anlamında olmasıdır. Yalnız buna benzer bir yorum Fahrüddîn Râzî’de (v.606/1209) geçmektedir. Bu anlamına göre *Bekke*, “bütün zalimlerin boynunu kıran, orada kötülük düşünenlerin boynunu un ufak eden” demektir.²⁵⁰

B. MİRACLA İLGİLİ BİLGİLER

İmam Şernûbî, Hz. Peygamber’in (s.a.v) Miraç seferini anlatırken şöyle söylemektedir; “... Sonra beşinci kat göğe çıktı. Yüce Allah ona bir isim bahsetti ki, eğer Allah murad etseydi onunla yeryüzündeki bütün müşrikleri helak ederdi. Ne var ki Allah’ın; “ (Resulüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir”²⁵¹ ilahi emri ona engel olmuştur.”²⁵²

Eserin diğer nüshasında İmam Şernûbî’nin miraçla ilgili anlattığı bölüm diğer nüshadan farklılık arz etmektedir. Şöyle ki, ilk nüshada İmam Şernûbî miraçla ilgili fazla bilgi vermeden bu konuda bilinen eserlere müracaat edilmesini tavsiye etmekte ve sahih hadis kitaplarında geçen elli vakit namazın beş vakte indirilmesi olayından bahsetmektedir.²⁵³ Yine Hz. Peygamberin, Mirac’a Kâbe’nin üzerinden değil, Burak isimli bir binek vasıtasıyla çıktığı belirtilmiştir.²⁵⁴

²⁵⁰ Râzî, *age*, c. 6, s. 486.

²⁵¹ Ârâf, 7/199.

²⁵² Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 60.

²⁵³ Müslim, İman/263.

²⁵⁴ Bkz. Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 52.

İKİNCİ BÖLÜM; ESERDE ADI GEÇEN SÛFİLER

Tabakâtü'l-evliyâ eserinin en ilginç bölümü, tasavvuf tarihinin ünlü sîmalarıyla birlikte Şernûbîn'in keşfen geleceklerini haber verdiği sûfileri anlattığı bu bölümdür. Eserin büyük bir bölümünde Ahmed Şernûbî, tasavvufî literatürde dört kutup diye bilinen Abdülkâdir Geylânî, Ahmed Rifâî, Ahmed Bedevî ve İbrahim Desûkî'nin kerâmetlerini çok abartılı bir biçimde müridi Muhammed Bulkînî'ye anlatmaktadır.²⁵⁵ Daha sonra Şernûbî, kendi kerâmetlerini ve İmam Şârânî ile aralarında geçen bir münâzara sebebiyle yaşadıkları yıldan itibaren iki yüz seksen altı sene zarfında gelecek velîler hakkında kısa bilgiler vermekte ve bu velîlerin kerâmetlerini anlatmıştır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde bu velîleri tabakât kitaplarına istinaden tanıtmaya çalışacağız.

I. DÖRT KUTUP

A. ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ

Tam ismi Muhyiddîn Ebu Muhammed Abdülkâdir b. Ebî Salih Mûsâ Zengidost Geylânî'dir. H. 470/1077'de Hazar denizinin kıyısında yerleşen Gilan şehrinde dindar bir ailede dünyaya geldi. Kâdirî tarîkatının müessisidir. Genç yaşlarında Bağdada gelerek burada çeşitli ilimler öğrendi. Diğer taraftan da tasavvufî hayatını inkişaf ettirdi. 25 yıl süren bir inzivâ hayatı yaşamıştır. Hammâd Debbâs (v.525/1130) ve Ebû Saad Muharrimî (v.513/1119) tasavvuftaki hocalarıdır. Daha sonra hocası Muharrimî'nin vefatı üzerine onun yerine geçerek halkı irşad etmeğe başladı. Hz. Peygamberin işareti üzerine dört defa evlilik yapan Abdülkâdir Geylânî'nin bu evliliklerinden 49 çocuğu dünyaya gelmiştir. Dünyanın her tarafına

²⁵⁵ Bu velîleri anlatırken esas aldığımız sıralama, bu velîlerin vefat sırasına göredir. Ahmed Şernûbî'nin sıralaması İbrahim Desûkî, Ahmed Bedevi, Abdülkâdir Geylânî ve Ahmed Rifâî'dir.

yayılan tarikatının bu inkişafında çocuklarının payı çok büyük olmuştur. İslam dünyasında ilk ve en yaygın tarikat olan Kâdiriyye'nin elliye yakın kolu vardır. *Gunye*, *Fethu'r-rabbânî*, *Fütûhu'l-gayb* gibi eserlerin müellifi olan Geylânî, 91 yaşında 561/1165-66 yılında Bağdat'ta vefat etti.²⁵⁶

İmam Şernûbî, Abdülkâdir Geylânî'nin yaşını, İmam Şârânî'yi kaynak göstererek 63 sene olarak verir. Ama İmam Şârânî *Tabakât'ında* Geylânî'nin h. 470 yılında doğup 561 senesinde (91 yaşında) vefat ettiğini söylemektedir.²⁵⁷ Eserin başka bir yerinde de Abdülkâdir Geylânî'nin, Ahmed Rifâî'den sonra doğduğunu söylemektedir ki, bu da yanlış bir bilgidir.²⁵⁸

Muhammed Bulkînî'nin, Abdülkâdir Geylânî'nin isminin anlamını sorması üzerine Şernûbî şu yanıtı vermektedir; “O daha annesinin karnında iken, Allah ona yüz kere tecellî etti. Melekler bu ismi ona verdi. Bunu insanlar duydu, ben de duydum. Böylece mahlûkât arasında bu isimle tanınır oldu.”²⁵⁹

670/1271 yılında Ahmed Şernûbî, ruhani bir iklimde ve Kâbe-i Müşerrefenin damında dört kutupla bir araya gelir. Daha sonra İbrahim Desûkî'den, Abdülkâdir Geylânî'nin kerâmetlerini anlatmasını isterler. Sayılan kerâmetlerden bir kaçını burada örnek vermek istiyoruz;

- a) O, henüz on sekiz yaşında iken kutb-ı gavs oldu. Bu makamda yirmi sene kaldı.
- b) Beşerin babası (Âdem a.s) yaratılmadan önce, Allah ona velâyeti bahşetti.
- c) Doğduğu zaman yeryüzü aydınlandı. Kurt onun doğduğu gece açık olarak ona selam verdi.

²⁵⁶ Güner, *age*, s. 55-72: Yusuf Muhammed Tâhâ Zeydân, *Abdülkâdir Geylânî bâzullahi'l-eşheb*, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1411/1991, s. 56-63: Uludağ, “Abdülkâdir Geylânî”, *DİA*, c. 1, İstanbul, 1988, s. 234.

²⁵⁷ Şârânî, *age*, s. 181.

²⁵⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 18.

²⁵⁹ Şernûbî, *age* (1281), s. 18-19.

e) Levh-i Mahfûz'a baktı, kendisinin Dörtlerden olduğunu gördü ve bu sırrı kimseye söylemeyip sakladı.²⁶⁰

Eserde Geylânî hakkında bu kadar bilgi yer almaktadır. Yalnız daha sonraki bölümlerde Kâdirî tarikatının sembolü olan yeşil rengin nasıl ortaya çıktığından bahsedilmektedir. Bu olaya göre, Resulullah (s.a.v) Miraç gecesi altıncı kat göğe yükselirse ona üç yüz elbise giydirildi. Bunların ilkinin rengi de yeşildi. Bu elbiseyi Resulullah (s.a.v) İbrahim Desûkî'ye giydirdi. Daha sonra Cebrail (a.s), Resulullah'a üç elbise daha getirdikte bu elbiseleri diğer üç kutup arasında paylaşırma görevi Desûkî'ye verilmiştir. O da yeşil olan elbiseyi Abdülkâdir Geylânî'ye vererek bu rengi ikisinin de tarikatı için alamet yaptığı menkıbevî bir şekilde anlatılmaktadır.²⁶¹

B. AHMED RİFÂÎ

Tam ismi Seyyid Ahmed b. Ali Mekkî b. Yahya Hüseyinî Rifâî Ensârî'dir. 512/1118 yılının recep ayında Bağdat'la Basra arasındaki Batâih bölgesinde Ümmü Abîde köyünde doğdu. Hz. Hüseyin soyundan bir seyyiddir. Daha çocuk yaşlarında babasını kaybetmiş ve dayısı Mansur Batâihî'nin himayesinde yaşamıştır. Bu şahıs aynı zamanda Ahmed Rifâî'nin tasavvuf hocasıdır. 578/1182 yılında doğduğu köyde vefat etti. Rifâiyye tarikatı kendisine nispet edilir. Kadirîlik ve Yesevîlikten sonra kurulan Rifâiyye tarikatı Anadolu ve Rumeli'de yaygındır. Tasavvuf konusunda birçok eserler kaleme almıştır. *Bürhân ve Meânî bismillahi'r-rahmâni'r-rahîm, Tefsîru sûrati'l-kadr, et-Tarîk ile'l-llah ve hâletu ehli'l-hakîka maallah* bunlardan bir kaçıdır.²⁶²

Birçok müellife göre Rifâe bir kişi ismi, Rifâî de onun soyundan gelenlere verilen nisbedir.²⁶³ Bu bilgiyi esas alırsak Şernûbî'ye göre bu bir nisbe değil sıfattır. Bu konuda şöyle söylemektedir; “O herkesten üstündü. Onun için ona Rifâî denmiştir.”²⁶⁴ Şernûbî'nin bu görüşü hatalı olmakla beraber bu konuda kendisini

²⁶⁰ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 18.

²⁶¹ Şernûbî, *age* (1281), s. 51.

²⁶² Şârânî, *age*, s. 200; Kehhâle, *age*, c. 1, s. 213; Cevdet Muhammed Ebu'l-Yezid Mehdî, *Biharu'l-velayeti'l-Muhammediyye fî menâkıbi a'lami's-sûfiyye*, Dâru Ğarîb li't-Tibâa ve'n-Neşr, Kahire, 1418/1998, s. 412; Mustafa Tahralı, “Ahmed Rifâî”, *DİA*, İstanbul, 1989, c. 2, s. 127.

²⁶³ Şârânî, *age*, s. 200, Ebu'l-Abbas Şemsuddîn Ahmed İbn Hallikân, *Vefayâtü'l-a'yân ve enbâu Ebnâi'z-Zaman*, Tah. İhsan Abbas, Dâru Sâdır, Beyrut, 1994, c. 1, s. 172.

²⁶⁴ Şernûbî, *age* (1281/1863), s. 19.

destekleyen başka rivayetler de var. Aslında Ahmed Rifâî'nin bu nisbe ile bilinmesi ceddi Rifâa Hasan Mekki'ye dayanmaktadır.²⁶⁵

Şernûbî, yine Şârânî'ye nispetle Ahmed Rifâî'nin 84 sene yaşadığını rivayet etmektedir.²⁶⁶ Şârânî, *Tabakât*'ta Rifâî'nin doğum tarihini vermemiş, vefat tarihini de 570/1077 olarak göstermiştir.²⁶⁷ Eserin başka bir yerindeyse Şernûbî, Ahmed Rifâî'nin, Abdülkâdir Geylânî'den önce dünyaya geldiğini iddia etmektedir; "Allah'ın izni ile yeryüzüne ilk gelecek olan, büyük ve salih velî, efendim Ahmed Rifâî'dir."²⁶⁸

Eserde İbrahim Desûkî'den naklen, Rifâî'nin birçok kerâmetleri zikredilmektedir. Ama ilginçtir ki, yaygın olan Rifâî kerâmetleri ve Rifâî'nin, Hz. Peygamberin kabrini ziyaret ederken vuku bulan meşhur olaydan hiç bahsedilmemiştir. Bu olaya göre Ahmed Rifâî hacdayken Peygamberimizin (s.a.v) hane-i saadetlerinin önünde durarak bir şiir okur ve şiirde Peygamberimizden elini kendisine öpmesi için uzatmasını ister. O anda kabirden bir el çıkar ve Ahmed Rifâî insanların gözü önünde o mübarek eli öper.²⁶⁹

Eserde zikrolunan kerâmetlerden bazıları şunlardır;

a) O, zahirî kerâmetlerin yanında, bâtinî sırların da sahibidir. Rabbim azze ve celle onu, dörtlerin birincisi kılmıştır ki, dünyaya diğerlerinden önce gelmiştir. Ötekileri henüz zahir olmadan önce, o zahir olmuştur. Bu nedenle o, başta gelir.

b) Eğer o, sırrını yeryüzüne bıraksaydı, yeryüzü batır giderdi.

c) İki yaşına girince ona karşı gelenlerin tümü, yüzleri kararmış bir vaziyette helak oldular. Burada belirtmek gerekir ki İmam Şernûbî'nin bu sözü, hadiste geçen Allah'ın dostlarına düşmanlık edenlere verilen cezaya benzemektedir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur; "Her kim beni tanıyan ve ihlâs ile bana ibâdet eden bir kuluma düşmanlık ederse, ben de ona harp îlân ederim. Kulum bana, kendisine farz

²⁶⁵ Tahralı, *agm*, s. 127; Mehdî, *age*, s. 417.

²⁶⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 18.

²⁶⁷ Şârânî, *age*, s. 200-205.

²⁶⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 40. Şernûbî burada Hakikat-ı Muhammediyye'ye benzer bir şekilde Hakikat-ı Rifâiyye'den bahsetmektedir.

²⁶⁹ en-Nebhânî, *age*, c. 1, s. 494.

kıldığım şeylerden daha sevgili olan bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum bana nafîle ibâdetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben kulumu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Diliyle de her ne isterse mutlaka onları da ona ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de mutlaka kulumu sığındırır, korurum”.²⁷⁰

d) Onun yaşadığı yer Doğu idi; fakat kendisine tabi olanlar Batıdadırlar.²⁷¹ Rifâiyye tarîkatı XIX yüzyılın sonunda Endonezyadan, Hindistan, Afrika ve Balkanlara kadar İslam dünyasının her tarafına yayılmıştır. Günümüzde Mısır, Suriye, Yemen, Irak, Türkiye ve Balkan ülkelerinde varlıklarını sürdürmektedir. Daha sonra Balkanlardan Avrupa ülkelerine, ABD, Kanada ve Avustralyaya göç eden Rifâîlerden bir kısmının oralarda da tekkeler açtığı belirtilmektedir.²⁷²

C. AHMED BEDEVÎ

Tam ismi Ebu'l-Fityân Ahmed b. Ahmed b. İbrahim Fâsî et-Tantâvî Bedevî'dir. 596/1199 yılında Merakeş şehrinde (Mağrip, Fas), Hacer sokağında doğdu. Babası tarafından seyyid, annesi tarafından da şeriftir. Afrika bedevileri gibi peçe kullandığından “Bedevî” lakabı ile bilinmiştir. Aslen Hicazlı olan ailesi, Haccâc es-Sekafi'nin (v.95/714) zulmü yüzünden Fas'a göç etmişti. Bunun sebebi İslam tarihindeki malum fitne dönemi zamanı Mekke şehrinin yöneticisi Abdullah ibn Zübeyr'in (v.72/692) şehid edilmesinden sonra Haccâc'ın, Ehl-i Beyt'e karşı baskıyı çoğaltmasıydı.²⁷³

Bir rüya üzerine Bedevî'nin ailesi tekrar Mekke'ye döndü. Genç yaşlarında ilimle meşgul olan Bedevi Mekke'de Şâfiî fikhını öğrendi. Daha sonra tasavvufa meyleden Bedevî, Mekke'de Ebû Kubeys dağında mücavir olurdu/ibâdete çekilirdi. Gördüğü bir rüya üzerine Irak'a, oradaki velîleri ziyaret maksadıyla sefer etti.²⁷⁴ Daha sonra Mısır'a gelerek Tanta'ya yerleşti ve 675/1276 yılında burada vefat etti.

²⁷⁰ Buhârî, *Tevâzû*/6136.

²⁷¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 19

²⁷² Mustafa Tahralı, “Rifâîlik”, *DİA*, c. 35, İstanbul, 2008, s. 100-101.

²⁷³ Ahmed Taîme, *Hayatu's-seyyid Bedevî*, Heyetü't-Tâmme, ts, yy, s. 8: Şârânî, *age*, s. 258. Küçük, *Tasavvuf Tarihine Giriş*, s. 108: Daha fazla bilgi için bak. Ebu'l-Hasan Ali b. Kerem İbnü'l-Esîr, *Kâmil fi't-târih*, Tah. Ebu'l-Fedâ Abdullah Kâdî, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Lübnan, c. 4, s. 121-128.

²⁷⁴ Taîme, *age*, s. 11: Abdülhalim Mahmud, *es-Seyyid Ahmed Bedevî*, Dâru'l-Maârif, Kahire, ts, s. 59-60.

Bedeviyye (ve ya Sütühiyye)²⁷⁵ tarîkatı kendisine nisbet edilmektedir. Bu tarîkat daha çok Mısır'da yaygındır.²⁷⁶ *Salavât, Vesâyâ, İhbâr* isimli eserleri vardır.²⁷⁷

Ahmed Şernûbî, Bedevî'nin Dehne²⁷⁸ adlı bir yerde doğduğunu söylemektedir ki, bu bilgi yanlıştır. Yine Şârânî'ye istinaden 95 sene yaşadığını söylemektedir. Ama Şârânî'nin *Tabakât'ında* verdiği bilgilerin bu sayıyı da inkâr ettiğini görmekteyiz. Şârânî'ye göre Ahmed Bedevî 596/1199-675/1276 seneleri arasında, yani 79 sene yaşamıştır.²⁷⁹ İmam Şernûbî, Bedevî'nin Tanta'ya yerleşmesi hakkında da menkıbevî bir olay nakletmektedir. Dünyanın doğusuyla batısını alması teklif edilen Bedevî, bunları değil de, Tanta'yı almayı tercih etmiştir. “Zamanı geldiğinde efendim Ahmed Bedevî, Tanta'yı gördü ve Allah'ın iradesi ile oraya çıktı. Söz konusu kasabada ismi duyulunca orada bir bina yaparak ikamet etmeğe başladı.”²⁸⁰ Aynı olayı Şârânî de *Tabakât'ında* nakletmektedir. “Irak'a Abdülkâdir Geylânî ve Ahmed Rifâî'yi ziyarete giden Bedevî'ye, manevi âlemde Geylânî ve Rifâî şöyle der; ‘Ey Ahmed! Irak, Hind, Yemen, Rum, Meşrik ve Mağrib'in anahtarları elimizdedir. Onlardan dilediğini seç!’ Ahmed Bedevî de şöyle cevap verir; Sizin anahtarlarınıza benim ihtiyacım yok. Onlardan sadece bir anahtar alacağım.”²⁸¹ Yine Şernûbî, Bedeviyye tarîkatının sembolünün kırmızı renk olduğunu söylemektedir ki, bu bilgi doğrudur. Ahmed Bedevî bayram ve toplantılara kırmızı elbise ile gitmekteydi ve bu renk daha sonra tarîkatının sembolü oldu.²⁸²

Eserde Şernûbî, Ahmed Bedevî'nin kerâmetlerini kendi dilinden, ama İbrahim Desûkî muhatap alınarak aktarmaktadır. Ama Bedevî'nin Mısır'da çok

²⁷⁵ Ahmed Bedevî'nin riyazat hayatının en ilginç yanı, evlerin sathına çıkarak gözleri kor haline gelene kadar güneşe bakmasıdır. Bu yüzden Bedeviyye tarikatına Sütühiyye de denilmiştir. (Mustafa Kara, “Ahmed Bedevî”, İstanbul, 1989, *DİA*, c. 2, İstanbul, 1988, s. 47).

²⁷⁶ Şârânî, *age*, s. 258-259; Mustafa Kara, *agm*, c. 2, s. 47; Taîme, *age*, s. 5-1; Mahmud, *age*, s. 49.

²⁷⁷ Kehhâle, *age*, c. 1, s. 195.

²⁷⁸ Şernûbî'nin belirttiği şekilde (دهنة) böyle bir yer ismi bulunamadı. Fakat دهناء şeklinde bir kaç yer ismi bulunmaktadır. (Şihâbuddîn Ebu Abdullah Yakut Hamevî, *Mu'cemu'l-büldân*, Dâru sâdir, Beyrut, 1397/1977, c. 2, s. 493).

²⁷⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 18-41; Şârânî, *age*, s. 258.

²⁸⁰ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 42.

²⁸¹ Şârânî, *age*, s. 259.

²⁸² Mahmud, *age*, s. 95.

yaygın olan mevlidi ve bu konudaki kerâmetleri hakkında ise eserde hiçbir şey anlatılmamaktadır.²⁸³ Eserde nakledilen kerâmetlerinden bazıları şunlardır;

a) Bilmiyor musun ey İbrahim? Allah bana velâyeti ben henüz gayb âlemindeyken bahşetti.

b) Bilmiyor musun, Allah dünyayı bize içinde yemek yediğimiz bir kap kıldı? Herhalde burada kastedilen Ahmed Bedevî'nin birçok ülkeyi dolaşmasıdır.²⁸⁴

c) Ey İbrahim! Gökler ve yeryüzü yaratılmadan önce bana müşahede sırrının hibe edildiğini bilmiyor musun?²⁸⁵

d) Benim müşrikler ülkesinden geceleri esir taşıdığımı bilmiyor musun?²⁸⁶ Ahmed Bedevî'nin bu kerâmeti birçok kaynakta geçmektedir. Hatta bu sebeple Bedevî'ye "Mucîbu'l-üserâ min bilâdi'n-nasârâ" lakabı verilmiştir. Bir menkıbeye göre oğlu Fransızlar tarafından esir alınan bir kadın Ahmed Bedevî'den yardım ister. O da kadının oğlunu elleri ve ayakları bağlı halde geri getirir.²⁸⁷

Ahmed Şernûbî, "Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de size yardım etmişti"²⁸⁸ âyetini Bedeviyye tarikatının sembolü olan kırmızı rengin delili olarak göstermiştir. Şöyle ki, müritleri Ahmed Bedevî'den tarikatlarının sembolünün nereden alındığını sorarlar. Bunun üzerine Ahmed Bedevî Levh-i Mahfûz'a bakar ve bu alametın hikâyesini şöyle anlatır; "Yüce Allah, kırmızı alameti Bedir savaşında Cibril (a.s) ile indirdi. Böylece onunla Allah Nebîsi (s.a.v), Hüdâ'nın izniyle o savaşı kazandı. Söz konusu alameti Cibril (a.s) yeryüzüne indirdiği zaman beraberinde Allah Peygamberine (s.a.v) yardım etmesi için on bin melek gönderdi." Levh-i Mahfûz'da bu işareti gören Ahmed Bedevi ondan sonra kırmızı rengi kendisi ve müritleri için bir alamet yapmıştır.²⁸⁹

Bu konuda tefsirlerde geçen bilgilerdeyse şu açıklamalar verilmektedir;

²⁸³ Bkz. Şârânî, *age*, s. 262: en-Nebhânî, *age*, c. 1, s. 513-514: Taîme, *age*, s. 116-118.

²⁸⁴ Mahmud, *age*, s. 58-61.

²⁸⁵ Bütün sûfilere göre müşahede mahalli sırdır. (Kuşeyrî, *age*, c. 2, s. 206).

²⁸⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 16.

²⁸⁷ Şârânî, *age*, s. 264: en-Nebhânî, *age*, c. 1, s. 516: Kara, *agm*, s. 47: Taîme, *age*, s. 45.

²⁸⁸ Âl-i İmrân, 3/123.

²⁸⁹ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 47.

İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre Bedir Gazvesi günü Allah Resûlü (s.a.v) kalktı ve; “Ey Allahım, ey Rabbimiz! Bana kitabı indirdin ve bana savaşı emredip bana zafer va'dettin. Elbette sen va'dinden dönmezsin,” diye dua etmeye başladı da Cibril ona geldi ve Allah Teâlâ; “Hatırla o zamanı ki sen mü'minlere; “İndirilen 3000 meleklerle Rabbinizin size imdat etmesi yetiştirmez mi size?” diyordun. Evet, siz sabreder, müttakîler olursanız, onlar da ansızın üzerinize gelecek olurlarsa Rabbiniz size 5000 nişanlanmış meleklerle imdat edecektir.” âyetlerini indirdi²⁹⁰ Görüldüğü gibi kırmızı renk konusunda ve rakam konusunda İmam Şernûbî'nin verdiği bilgiler doğruyu yansıtmamaktadır.

D. İBRAHİM DESÛKÎ

Ahmed Şernûbî'nin de şeyhi olan İbrahim Desûkî, 633/1235 yılında Aşağı Mısır'daki Markus'ta doğdu. Desûk burada bir kasaba ismidir. Tam ismi Burhânuddîn İbrahim b. Ebi'l-Mecd Abdilazîz Desûkî Kuraşî Hâşimî'dir. Şâfiî mezhebine mensup olan Desûkî, Rifâiyye, Sühreverdiyye ve Şâzeliyye tarikatlarına mensuptu.²⁹¹ 676/1277 senesinde vefât etti.²⁹² Şernûbî, şeyhi Desûkî'nin yaşını Şârânî'ye nispetle 42 yıl olarak vermektedir. Gerçekteyse 43'tür.²⁹³

Ahmed Şernûbî eserin büyük bir bölümünü şeyhinin kerâmetlerine ayırmıştır. Bu kerâmetlerin hepsini de şeyhinden manevi âlemde duyarak nakletmektedir. Şunu hemen belirtmekte fayda vardır ki, Şernûbî, Desûkî'nin farklı kimliğinden çok etkilenmiştir. Kaynaklarda Desûkî'ye nispet edilen çok ilginç kerâmetler vardır. Kendisinin Farsça, Süryanîce, İbranîce ve hayvanların dillerinde konuştuğu birçok eserde zikredilmiştir. Bu şekilde müritlerine yazdığı birkaç risalesini İmam Şârânî, *Tabâkât*'ında nakletmiştir.²⁹⁴ Kerâmetleri anlatma hususunda, Şernûbî ile Desûkî'nin üslubunun aynı olduğunu görmekteyiz. Her ikisinin de kerâmet ve konuşmalarında şatahât ve sekr hâli açık seçik gözükmektedir. Hatta bazı yerlerde bu

²⁹⁰ Bedreddin Çetiner, *Fatiha'dan Nâs'a Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006, c. 1, s. 164-165.

²⁹¹ Mehdî, *age*, s. 519.

²⁹² Şârânî, *age*, s. 256: en-Nebhânî, *age*, c. 1, s. 398: Abdurraûf Münâvî, *Kevâkibu'd-dürriyye fî terâcimi's-sâdati's-sûfiyye*, Tah. Abdülhamîd Salih Hamdân, Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Turâs, Kahire, ts, c. 2, s. 9: Demirci, *agm*, c. 9, s. 212.

²⁹³ Şârânî, *age*, s. 256.

²⁹⁴ Şârânî, *age*, s. 237-238: Münâvî, *age*, c. 2, s. 9.

sözler “ene’l-İlah” (ben Allah’ım) denilecek dereceye varmıştır.²⁹⁵ Ahmed Şernûbî'nin yaşadığı dönemde Desûkî vefat etmişti. Yani Şernûbî gerçekte Desûkî'yi görmemiştir. Ancak meşrep benzerliğinden dolayı Desûkî'nin veziri olarak meşhur olmuştur.²⁹⁶

1. Desûkî'nin Kerâmetleri

Eserde İbrahim Desûkî'nin kerâmetleri beş bölümde nakledilmiştir. Birinci bölümde Ahmed Şernûbî, Kâbe'nin üzerinde şeyhi ile buluşarak şeyhi ona kendi kerâmetlerini anlatmaya başlamaktadır. Bunları şöyle sıralaya biliriz;

a) Bizim kerâmetlerimizden biri; Rabbim bana şöyle hitap etti; “Ey İbrahim! Sen bir Peygamberin nurundansın. Müjdeler olsun sana!”²⁹⁷

b) Bizim kerâmetlerimizden biri; Cehennem'in yedi kapısını havlum ile kapattım. Kapıları düşmanlarım için açıp onları içine soktum.²⁹⁸

c) Bizim kerâmetlerimizden biri; kelime-i tevhidi ilk söyleyen Hz. Peygamberdir (s.a.v), sonra ashab, sonra da ben.

d) Bizim kerâmetlerimizden biri; “Rabbim benim konuşmama ve ‘ben Allahım’ (enellahu) dememe izin verdi ve bana; ‘Aldırma sen, ‘ben Allahım de’ hitabında bulundu”.²⁹⁹

İkinci bölümde İbrahim Desûkî'nin hangi yaşında hangi kerâmetlere nail olduğu zikredilmektedir. Bu kerâmetlerin aynısı Desûkî'nin kerâmetlerinin anlatıldığı Ahmed Celâleddîn Kerekî'nin (v.912/1506) *Lisânu't-tarîf bi hâli'l-veliyi'ş-şerîf seyyidî İbrahim Desûkî* adlı kitabında da geçmektedir.³⁰⁰ Bu kerâmetlerden ilki birçok kaynakta geçen şu kerâmettir;

²⁹⁵ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 5: Münâvî, *age*, c. 2, s. 14.

²⁹⁶ Halefullâh, *age*, s. 291.

²⁹⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 3: Şârânî, *age*, s. 655: Mehdî, *age*, s. 518.

²⁹⁸ Şârânî, *age*, s. 655.

²⁹⁹ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 3-5. Bu konuyu şatahât bahsinde ele aldık.

³⁰⁰ Mehdî, *age*, s. 516. Bu kitabın basılı halini bulamadık.

a) Bizim kerâmetlerimizden biri; Doğduğum gece, Rabbim bana tecellî edip şöyle buyurdu; “Ey İbrahim! Bugün ayın ilk günüdür, haydi oruç tut!” Ben de daha bir gecelik çocuk iken oruç tuttum.³⁰¹

b) On yaşımda iken muhabbet kutbu oldum.

c) On iki yaşımda iken Kürsü'nün üzerine oturdum.³⁰² İmam Şernûbî'nin burada kürsî'den kastı, âyet-i kürsî'de bahsedilen kürsî değil, eserin başka bir yerinde de geçtiği üzere kemal kürsüsüdür.³⁰³

d) On dört yaşımda iken, kutb-ı ferdâniyyet-i kübrâ oldum.³⁰⁴

Üçüncü bölümde İbrahim Desûkî, Şernûbî'ye kutup olduğu zaman Kuran sûrelerinin, hatta peygamberlere bile gizli kalan anlamlarının/sırlarının kendisine açıldığını iddia etmektedir. Bu şekilde bütün Kuran sûrelerinin isimlerine uygun sırlarını tek tek zikretmektedir.³⁰⁵

a) Kutup olduğumun ikinci yılı, Mûsâ ibn İmrân (a.s)-ın çözemediği Enfâl sûresinin sırlarını çözdüm. Âdem (a.s)-in çözemediği Tövbe sûresinin sırlarını da çözdüm. Yunus peygamberin (a.s) çözemediği Yunus sûresinin sırlarını, Hûd peygamberin (a.s) çözemediği Hûd sûresinin sırlarını, Yusuf (a.s)-un çözemediği Yusuf sûresinin sırlarını çözdüm. Bütün bunlar Rabbimin lütfü ve ihsanıdır.

b) Dördüncü senesinde, İbrahim, Hicr, Nahl ve İsrâ sûrelerinin sırlarını çözüp Rabbim azze ve cellenin izniyle onlardaki sırları anladım. Mûsâ'nın (a.s) çözemediği Kehf sûresinin sırlarını da çözdüm. Şayet onların sırlarını çözmüş olsaydı, Hızır (a.s)-ın yaptıklarının hakikatini anlardı.”

³⁰¹ Şârânî, *age*, s. 593; Mehdî, *age*, s. 515.

³⁰² Şârânî, *age*, s. 655.

³⁰³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 30.

³⁰⁴ Şârânî, *age*, s. 660; Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 5.

³⁰⁵ Şernûbî, burada “sır” kelimesi yerine “tılsım” kelimesi kullanmaktadır. Tılsım, esrarlı bir kuvvet taşıdığına, tabiatüstü gücü bulunduğu, birtakım sırlar taşıdığına inanılan şey demektir. Bu kelimenin karşılığı olarak sihir, büyü ve efsun kelimeleri de kullanılmaktadır. (Osman Cilacı, “Tılsım”, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Dergah Ofset, İstanbul, 2000, c. 8, s. 84). Kur'an âyetlerinden istifade edilerek cin ve şeytanları musahhar etmenin ve bazı işlerde kullanmanın mümkünlüğüne dair Hz. Süleyman olayı delil gösterilmektedir (Enbiya, 21/82). Bunun için istifade edilen âyetlere de tılsımât-ı Kur'aniye denilmektedir (Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler*, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2005, s. 194). Anladığımız kadarıyla İmam Şernûbî, tılsım kelimesini burada sözlük anlamında değil, işârî tefsir anlamında kullanmıştır. Bunun için de tılsım kelimesi yerine sır kelimesini kullanmayı tercih ettik.

c) Nur sûresinin sırlarını çözdüm de, bana sevgilim (s.a.v) “Ey İbrahim! Sen benim nurumdansın” buyurdu.³⁰⁶

Dördüncü kısımda Desûkî yine kendi kerâmetlerini anlatmaya devam etmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir;

d) Sırrımdan bir hardal tanesi kadar bir şeyi timsaha attım. Gayet açık bir Arapça ile; “Ya Dâim!” diyerek hemen makama gelerek bana dedi ki; Ey İbrahim! Al bu çocuğu, o senin kerâmetlerindedir.³⁰⁷

e) Bana vasıtasız bir elma verildi. Yarısını yedim. Allah tarafından bir sesleniş duydum; “Ey İbrahim! Diğer yarısını bırak, onu yemek sana haramdır.” Hemen onu fırlatıp attım; derken ikinci bir sesleniş; “Eğer sen onu da yeseydin, senden sonra kıyamete kadar hiç kimse kutup olamazdı”³⁰⁸ diyerek “kutupluk elması”ndan yiyerek Kutb olduğunu açıklamaktadır.

f) Ben kutbu-ı gavs olduktan sonra, yedi seneyi tamamladığımda, dünyada ne varsa hepsini gördüm, yedi kat göklerin ötesindeki sırları da gördüm. Toprağın altındakini de gördüm, ölülerin kendisi ile dirileni de gördüm, kendisi ile gecenin, gündüzün, sudaki balıkların yaratıldığı ismi de gördüm.³⁰⁹

İbrahim Desûkî, kerâmetlerini anlattığı son bölümde, anne ve babasıyla yaşadığı tamamen efsanevi bir olaydan bahsetmektedir. Bu hadiseye göre İbrahim Desûkî daha bir yaşındayken annesiyle beraber Kaf dağına seyahate çıkar. Burayı dolaştıktan sonra annesi melekleri görmek istediğini belirtir. Bunun üzerine Desûkî, annesini meleklerin olduğu semâya çıkartır. Daha sonra babasını da meleklerin yanına getirir ve hep beraber geri dönerler.³¹⁰

³⁰⁶ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 6.

³⁰⁷ Rivayete göre çocuğunu timsah yutmuş bir kadın Desûkî'ye gelerek yardım etmesini istemiş, o da müritlerinden birini Nîl sahiline göndererek şöyle söylemesini emreder: Ey timsahlar topluluğu! Çocuğu kim yutmuşsa dışarı çıksın! Bunun üzerine çocuğu yutan timsah çıkarak müritle beraber Desûkî'nin huzuruna gelir. Desûkî, timsaha çocuğu diri olarak çıkarmasını emreder, timsah da çocuğu çıkarır. Sonra Desûkî, timsaha: Allah'ın izni ile öl! der. Timsah da orada ölüverir. (en-Nebhânî, *age*, c. 1, s. 398; Münâvî, *age*, c. 2, s. 15).

³⁰⁸ Mehdî, *age*, s. 517.

³⁰⁹ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 11.

³¹⁰ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 12-15.

2. Desûkî Tarîkatı ile İlgili Bilgiler

İbrahim Desûkî, veziri İmam Şernûbî'ye kerâmetlerini anlatırken, Hz. Mûsâ'nın, Hz. Âdem'in ve birçok başka peygamberin sırrını çözemediği sûreleri kendisinin çözdüğünden bahsetmektedir. Burada araya giren Şernûbî, bu peygamberlerin Resûlallah'tan (s.a.v) önce yaşadıklarını, dolayısıyla Kuran'ın daha indirilmediğini söyler. Bu soruya cevap olarak Desûkî; “Benden sonra gelecek olan Ahmed'i size müjdeleyici olduğum halde”³¹¹ âyetini delil göstermektedir. Devamla da şöyle söyler; “Rabbimin izzeti hakkı için, Allah Habibine Kuran'ı, Âdem (a.s) yaratılmadan önce tebliğ etmiştir.”³¹²

İbrahim Desûkî, bu görüşünü destekler mahiyette şu âyetleri de zikretmiştir;

“Ey Muhammed! Biz Mûsâ'ya nida ettiğimiz zaman, sen Tur'un yanında değildin. Fakat senden önce, kendilerine uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için, Rabbinden bir rahmet olarak gönderildin.”³¹³

“Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı, Allah'ın izni ile Allah'a davet eden bir davetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik. Allah'tan kendilerine büyük bir lütuf olduğunu müjdele.”³¹⁴

Son olarak Desûkî, bu konuda bir de “hadis kitaplarında aslı yoktur” denilen şu hadisi zikretmektedir; “Ümmetimin âlimleri, İsrail oğullarının peygamberleri gibidir.”³¹⁵

Desûkiyye tarîkatının alameti olan yeşil renkten bahseden İbrahim Desûkî, bu alameti; “Şüphesiz iman edip, güzel ameller işleyenlere gelince, biz güzel işler yapanların ecrini zayi etmeyiz”³¹⁶ âyeti nâzil olmadan ve Resûlallah (s.a.v) daha yeryüzüne gelmeden elli bin sene önce aldığını belirtmektedir.³¹⁷

³¹¹ Saf, 61/6.

³¹² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 5-6.

³¹³ Kasas, 28/46.

³¹⁴ Ahzab, 33/45-47.

³¹⁵ Bkz. Aclûnî, *age*, c. 2, s. 64.

³¹⁶ Kehf, 18/30.

³¹⁷ Şernûbî, *age* (1280/1863), s. 53.

II. ŒERNÛBÎ'NİN KERÂMETLERİNİ VE SÖZÜNÜ ETTİĞİ SÛFÎLER

Ahmed Œernûbî, dört büyük velî'nin kerâmetlerini anlattıktan sonra, mürîdi Bulkînî, Œeyhinden kendi kerâmetlerini de anlatmasını ister. Mürîdinin bu isteği üzerine Œernûbî Œu karşılığı verir; “Ey mürîdim! Allah Teâlâ, bana; “Ey Ahmed! Sana öğrettiklerimi söyle, sana anlatman ve yayman için izin verdim” buyurdu.” Daha sonra Œernûbî, kendi kerâmetlerinden bahsetmeğe başlamaktadır. Bunların ilki Œöyledir;

a) Allah bana yaşadığım asırda hiç kimseye vermediği birçok ilimleri vermiştir. Hatta ben bu sayede Levh-i Mahfûz'a bakarak onun sırlarını öğrendim. Ayrıca Œunlar da benim kerâmetlerimdir;

b) Gerek bâtın, gerekse zâhir ilmine³¹⁸ vâkıf olanlar benim sözümle amel ediyorlar.³¹⁹

c) Ey mürîdim! Allah bana dilediğim kimseyi, dilediğim Œeyle birlikte ikrâm etti. Sırlarımdan birisi de; “Ben, Allah ile efendim Abdülvahhâb Œârânî arasında bir vasıtayım...”³²⁰ İmam Œernûbî burada Œârânî'den üstün olduğunu ve ona gelen bilgilerin hepsinin kendisi vasıtasıyla geldiğini iddia etmektedir.

Œernûbî'nin bu son söylediği sözü üzerine İmam Œârânî ile aralarında bir tartışma yaşanmıştır. İmam Œârânî, kendisinin h. 1000 yılına kadar yaşamış bütün velîleri tanıdığını söyler. Bu arada yücelerden Œöyle bir ses gelir; “Ey Abdülvahhâb bir az edepli ol! Seninle Rabbin arasında vasıta olan Ahmed'dir.” Daha sonra Œernûbî, İmam Œârânî'den h. 1000 yılından sonra gelecek olan evliyâdan bahsetmesini ister. İmam Œârânî bunu yapamayınca Œernûbî kendi üstünlüğünün delili olarak yaşadıkları seneden başlayarak iki yüz seksen altı sene zarfında gelecek olan velîleri keşfen anlatmaya başlamaktadır.³²¹

³¹⁸ Tasavvufî literatürde “bâtın ehli” denilince kastedilen, görünürdeki eşya ve olayların ardındaki hakikatleri keşif yoluyla bilen evliyâ, zâhir ehli denilince kastedilen ise Œeriat ilimlerinde bâriz olan âlimlerdir. (Uludağ, *age*, s. 68, 119).

³¹⁹ Œernûbî, *age* (1281/1864), s. 20-21.

³²⁰ Œernûbî, *age* (1281/1864), s. 21.

³²¹ Œernûbî, *age* (1281/1864), s. 21.

A. GELECEKLERİNİ KEŞFEN HABER VERDİĞİ SÛFÎLER

Eserde toplam doksan velî hakkında kısa bilgi, yani doğduğu yıl, kerâmetleri ve kaç sene yaşayacağı hakkında bilgiler verilmiştir. İmam Şernûbî bu yılları hicri takvimle verdiği için miladi tarihler tarafımızdan eklenmiştir. Şernûbî, sadece gelecekte doğacak velîler hakkında değil, kendi soyundan gelecek olan velîler hakkında da bilgi vermektedir. Bundan sonraki bölümde bu velîleri elimizdeki tabakât kitaplarına istinaden tanıtmaya çalışacağız. Ahmed Şernûbî bu velîlerden bazılarının dünya hayatında tanınmayacağını söylemekteyse de biz buna itibar etmeden genel olarak hepsini taradık. Tarama yaparken Mektebetü's-Şâmîle programından yararlandık. Orada olmayan tabakât kitaplarına da ayrıca baktık. Yine bazı velîleri yaşadıkları şehir yerine ülke nisbeleriyle aradık. Eser yer isimleri bakımından da çok kıymetli bilgiler vermektedir. Buradaki yer isimlerinin bazılarını bulamasak da, bu yer isimlerinin küçük köy isimleri ola bileceğini ihtimal ediyoruz. İmam Şernûbî'nin bahsettiği kerâmetler kerâmet kitaplarında pek rastlanılan türden değildir. Aynı şekilde verdiği tarihler de yanlıştır. Bunun için bu velîleri anlatırken esas aldığımız üç kıstas, bahsedilen şahsın İmam Şernûbî'den sonra yaşamış olması, zikrolunan isimle bilinmesi ve Şernûbî'nin haber verdiği yerde yaşamış olmasıdır. Elimizdeki bilgilere dayanarak bu velîleri üç başlık altında toplamaya çalıştık.

1. HAKKINDA BİLGİ BULUNABİLENLER

1. Abdülbâkî Menûfî³²². 1036/1626 yılında gelecek, 60 yıl yaşadıktan sonra, Yukarı Menûf'ta vefat edecektir. İlm ezberleyip öğrenmesi ve bu ilmiyle sapmadan amel etmesi, onun kerâmetlerinden olacaktır. 1096/1686 senesinde vefat edecektir.³²³

Şernûbî'nin sözünü ettiği bu zat, Abdülbâkî b. Muhammed b. Abdülmü'tî b. Ahmed b. Abdülganî Menûfî Mısırî (v.1066/1656) olabilir. Yaşadığı yıllar bizi bunu düşünmeye sevk etmiştir. Yazar, şair ve tarihçidir. Menûf'ta vefat etmiştir.³²⁴ Şernûbî'nin, Menûfî hakkında söylediği ilim öğrenme ve Menûf'ta vefat etme haberi gerçekten de aynısıyla çıkmıştır.

³²² Menûf, Mısır'da en eski şehirlerden birinin ismi. (Hamevî, *age*, c. 5, s. 216).

³²³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 23.

³²⁴ Kehhâle, *age*, c. 2, s. 75.

2. Ahmed Mağribî. 1020/1611 yılında gelecektir. Onun sırrını ancak yukarıdakilerden sonra çözebildiğim için, onu daha sonra söyledim. 60 dört ay yaşayacaktır. Sonra Aden köyüne gidecektir. Allah'ın ona bir sır vermesi, onun da bu sırrı –su içme konusunda bile olsa- müritlerinden dilediğine vermesi kerâmetlerinden olacaktır. 1080/1671 senesinde vefat edecektir.³²⁵

Tarihlerin yakınlığı ve sûfî olması dolayısıyla Şernûbî'nin bahsettiği bu şahıs Ahmed b. Muhammed Mağribî Dimyâtî Hanefî en-Nakşibendî (v.1116/1704) olabilir. Sûfîdir, *Sirru'l-muğîz fî ismihi teâlâ Azîz* isimli eseri vardır.³²⁶ Şernûbî, Ahmed Mağribî'nin müritlerinden bahsetmektedir. Kehhâle'nin de Nakşibendî ve sûfî olarak nitelemesine dayanarak diyebiliriz ki, Şernûbî'nin bu haberi de doğru çıkmıştır.

3. Ali Mısrî. 1053/1643 yılında gelecek, 100 yıl yaşayacaktır. Salihlerin makamlarını görmesi ve kimlerin makamının yükseldiğini bildirmesi onun kerâmetlerindedir. Hicri 1153/1743 senesinde vefat edecektir.³²⁷

Bu kişinin şu üç Ali'den birisi olması muhtemeldir;

i. Ali b. Abdullah Mısrî, Ebu'l-Hasan, sûfî. 1075/1664 civarında vefat etti. *Tuhfetü'l-ibrâr fî zikri şey'in min fadli suhbeti'l-ahyâr* isimli eseri vardır.³²⁸

ii. Ali b. Muhammed Mısrî, Alâuddîn, fakîh, vâiz. 1127/1715 civarında vefat etti. *Meşâriku'l-envâr fî fadli'l-vera', Mişkâtü'l-envâr fî letâifi'l-ahbâr* gibi eserleri vardır.³²⁹

iii. Ali b. Hüseyin Şâfî Mısrî. Şam'da oturuyordu, oradaki şâfîî'lerin imamıydı. Şeyh, fâzıl, takvâ ve salâha bağlı, hâfızdı. Birçok kerâmetleri vardır. 1163/1749'da vefat etti.³³⁰ Şernubi'nin sözünü ettiği bu velinin 100 yıl yaşayacağını, yani 1153/1743 civarlarında vefat edeceği düşünülürse, bu son örnekteki daha kuvvetli bir ihtimalle, kastedilen kişi olabilir.

³²⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 23.

³²⁶ Kehhâle, *age*, c. 1, s. 297.

³²⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

³²⁸ Kehhâle, *age*, c. 2, s. 470.

³²⁹ Kehhâle, *age*, c. 2, s. 526.

³³⁰ Ebu'l-Fazl Muhammed Halil b. Ali Murâdî, *Silku'd-dürer fî a'yâni'l-karni's-sânî aşer*, Tah. Muhammed Hüseyinî, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kahire, tarihsiz, c. 3, s. 213-214.

4. İbrahim Kavî.³³¹ 1064/1654 yılında gelecek, 82 sene yaşayacaktır. Allah'ın ona celâlet şurubundan içirmesi ve daha iki sene üç aylık iken gavs kutupluğu verilmesi onun kerâmetlerinden olacaktır. 1146/1736 senesinde vefat edecektir.³³²

Bu zat, İbrahim b. Eyyûb b. Ahmed b. Eyyûb Halvetî Şâfiî Dımaşkî olabilir. 1039/1629'da Şam'da doğdu. Gazi Halebî Halvetî'den halvetî'lik dersi aldı ve meşihat seccâdesine oturdu. Kendisi vakarlı, muhterem ve celalli bir şeyhti. 1115/1703'te vefat etti.³³³ Burada Şernûbî *celalli* diye bahsettiği özellikte isâbet etmiştir.

5. Ömer Mekkî. 1084/1673 yılında gelecek, ömrü 105 senedir. Tüm namazlarını vaktinde kılması onun kerâmetlerinden olacaktır. Sırrı zahir olduğu için hiç kimsenin onun ziyaretinden kaçınmaması da onun kerametlerinden birisidir. 1189/1778 senesinde vefat edecektir.³³⁴

Kehhâle'nin âlim ve fakih olarak nitelediği ve *Mevâridü's-safâ fi's-salâti ala'n-Nebiyi'l-Mustafâ* isimli eseri olduğunu söylediği ve 1260/1844 senesinde vefat eden Ömer b. Muhammed Mekkî Şâzelî (Ebû Cafer) Şernûbî'nin bahsettiği zât olabilir.³³⁵

6. Ali Rümeylî³³⁶. 1085/1674 yılında gelecek, 65 sene yaşayacaktır. Ruhunun bizimle bir araya gelmesi ve bizden bir şeyler alması onun kerâmetlerindedir. Ben şahsen onu Levh-i Mahfûz'da, üzerine bir şey giymemiş olarak gördüm. 1150/1739 senesinde vefat edecektir.³³⁷

Şernûbî'nin söz ettiği bu şahıs Ali b. Muhsin es-Saîdî Mâlikî, Vefâi Şâzelî (v.1130/1718'den sonra) olabilir. Rümeylî olarak biliniyor. Fazıl, birçok ilimde söz sahibiydi. *Ta'tiru'l-enfâs bi menâkıbı seyyidî Ebi'l-Hasan Şâzeli ve seyyidî Ebi'l-*

³³¹ Buradaki Kavî, *celâlet şurubu içirdi* ifadesine bakılırsa güçlü, kuvvetli anlamında bir sıfat olabilir ki, kanaatimizce bu daha muhtemeldir. Kavv'a nispetle Kavvî de olabilir. (Kavv, Basradan Medineye giden yolda konak, Hamevî, *age*, c. 4, s. 415).

³³² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 26.

³³³ Murâdî, *age*, c. 1, s. 5.

³³⁴ EşŞernûbî, *age* (1281/1864), s. 28.

³³⁵ Kehhâle, *age*, c. 2, s. 578.

³³⁶ Tercümede Remilî olarak yazılmıştır. Doğrusu Rümeylî'dir. Rümeyle (رميلة), Filistinde bir yer ismidir. (Ziriklî, *age*, c. 7, s. 286).

³³⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 28.

Abbas isimli eseri vardır.³³⁸ Şernûbî, bu şahsın Rûmeylî olarak bilinmesinde isâbet etmiştir. *Kendisiyle bir araya gelmesi* lafzıyla da onun müritlerinden biri olabileceğini kast etmiş olabilir.

7. Muhammed Mağribî. 1104/1692 yılında gelecek, 80 yıl 11 gün yaşayacaktır. Dünya hayatında iken vadisinde ona üç yıl hükmetme yetkisi verilip, müslümanlar arasında bu müddet zarfında adaletle hükmetmesi onun kerâmetlerindedir. 1184/1772 senesinde vefat edecektir.³³⁹

Vefat tarihlerinin yakınlığı ve bahsedilen şahsın müftü olmasından dolayı bu kişinin Muhammed b. Muhammed Mağribî et-Tâfilâtî Ezherî Halvetî (v.1191/1777) olabileceğini söyleyebiliriz. Hanefilerin Kudüs'teki müftüsüdür. Mağrib'te doğdu, Ezher'de ta'lim gördü. Uzun seyahatlerden sonra Kudüs'e yerleşti ve burada vefat etti. *Ehâdisu'l-bilâd, Mi'râc, Mevlidu's-şerîf, Esrâru'l-besmele* gibi birçok eserleri vardır.³⁴⁰ Şernûbî'nin isim ve özellik olarak Mağribî hakkında verdiği bilgilerin, Ziriklî'nin verdiği bilgilerle uygun olduğunu görmekteyiz.

8. Nureddin Cerrâhî. Yüce İstanbul'da ikâmet edecek, 1115/1703 yılında gelip, 44 sene yaşayacaktır. Allah'ın ona daha dünyada iken âhiretteki yerini göstermesi hiç şüphe yok ki onun kerâmetlerinden olacaktır. Daha gayb âleminde iken Allah'tan istemesi de onun kerâmetlerindedir. Allah'ın onun ziyaretçilerine ikram edip, haklarında onun yaptığı duasını kabul etmesi de onun kerâmetlerindedir 1159/1747 senesinde vefat edecektir.³⁴¹

Şernûbînin bahsettiği bu zat Nureddin Muhammed b. Abdullah Rumî İstanbulî Cerrâhî'dir (1082-1133/1678-1720-21). Köstendili halifelerinden olup adına mensup tekkeyi inşâ ile uzun yıllar şeyh olmuştur. Hal ehli ve ermişti. İstanbul, Cerrâhpâşa'da metfundur.³⁴² Cerrâhiyye tarikatı, Halvetiyye-Ramazaniyye'nin bir koludur. Nureddin Cerrâhî, İstanbul Cerrâhpâşa'da oturduğu için tarikat bu nisbe ile tanınmıştır.³⁴³ Nûreddîn Cerrâhî, aynı zamanda Halvetî'liğin Cerrâhiyye kolunun da kurucusudur. *Mürşid-i Dervîşân, Vird-i Kebîr-i Subhiye, Vird-i Sağîr-i Mesâiyye* gibi

³³⁸ Kehhâle, *age*, c. 2, s. 490; Ziriklî, *age*, c. 4, s. 323.

³³⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 29-30.

³⁴⁰ Ziriklî, *age*, c. 7, s. 69.

³⁴¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 30.

³⁴² Mehmet Süreyya, *age*, c. 4, s. 240.

³⁴³ Şenay Yola, "Cerrâhiyye", *DİA*, c. 7 İstanbul, 1993, s. 416.

eserlerin müellifidir. İsim ve yer olarak Nureddin Cerrâhî hakkında verilen bilgiler doğru çıkmıştır. Aynı şekilde Cerrâhî'nin duâsı müstecâb olduğundan da menkıbelerinde bahsedilmektedir.³⁴⁴

9. Abdülkâdir Mısrî. 1124/1712 yılında gelip, şu kerâmetleri gösterecektir; Allah Teâlâ, efendim Abdullah'tan³⁴⁵ sonra onu Mısır'la özdeşleştirecek, onun basîretini açacak, birçok şeyleri daha henüz vâki' olmadan önce haber verecektir. 47 yıl 40 gün yaşayacaktır. Ondan sonra Allah'a intikâl edecektir. 1171/1759 senesinde vefat edecektir.³⁴⁶

Abdülkâdir Mısrî'nin bu üç şahıstan biri olması muhtemeldir;

i. Abdülkâdir b. Muhammed b. Ahmed b. Zeyn Feyyûmî Mısrî Şâfiî. Büyük ve bilinen imam, evliyâ arasında yüksek derecesi vardı. Kendisinden yüce haller ve kerâmetler sâdır olurdu. 1022/1613 senesinde vefat etti.³⁴⁷

ii. Abdülkâdir b. Ömer Bağdadî Mısrî (1030-1093/1621-1682). Türk ve fars edebiyatında uzmandı. Bağdat'ta doğdu, Dimaşk ve Edirne'ye gitti. Kahire'de vefat etti.³⁴⁸

iii. Abdülkâdir es-Sircânî Mısrî. Meczip velî. Hicrî XI asırda vefat etti.³⁴⁹

10. Süleyman Uşmûnî³⁵⁰. 1120/1708 yılında gelip, yaratıklardan hiç kimsenin onu yadırgamaması kerâmetlerinden sayılacak ve Evtâddan olacaktır. 70 yıl 9 ay yaşadıktan sonra Allah'ın rahmetine intikâl edecektir. 1190/1778 senesinde vefat edecektir.³⁵¹

Yaşadığı tarih ve sûfi olması bizi bu şahsın Süleyman b. Ömer b. Mansur Uceylî Ezherî Mısrî (v.1204/1790) olabileceğini düşünmeye sevk etmiştir. Fazıl, allâme, muhaddis, fakîh, sûfi, salih olarak vasedilmiştir. Halvetî tarikatına mensup olan Süleyman Mısrî, birçok mescitte imam hatip olarak çalışmıştır. Zühd ve

³⁴⁴ Nüreddîn Cerrâhî ve Cerrâhîlik konusunda daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Cemal Öztürk, *Cerrâhîlik, Hz. Pîr Nüreddîn Cerrâhî ve Cerrâhî Tarikatı*, Gelenek yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 60-62.

³⁴⁵ İmam Şernûbî'nin burada kimi kastettiği anlaşılamadı.

³⁴⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 31.

³⁴⁷ Muhammed Emîn b. Fazlullah, *Hülâsatü'l-eser fî a'yânî'l-karnî'l-hâdî aşer*, Matbaatü'l-Vehbiyye, Mısır, ts, c. 2, s. 401.

³⁴⁸ Kehhâle, *age*, c. 2, s. 192; Ziriklî, c. 4, s. 41.

³⁴⁹ en-Nebhânî, *age*, c. 2, s. 212.

³⁵⁰ Tercümede Eşmûnî yazılmıştır, doğrusu Uşmûnî'dir. Uşmûn (اشمون), Mısır, Aşağı Said'te bir şehir ismidir. (Hamevî, *age*, c. 1, s. 200).

³⁵¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 34.

salahıyla meşhurdu. Evliyâ ve meşâhıyı ziyaret için çok seferler yaptığı söylenmektedir.³⁵²

2. HAKKINDA KISMEN BİLGİ BULUNABİLENLER

1. Muhammed Mederî³⁵³. 1031/1621 yılında gelecek, 14 yıl yaşayacak, sonra köyü ez-Zeyniyye'de vefat edecektir. Cenazesi bir tabut içinde defnedilmek üzere bir salih kulun kabri yanından geçerken öyle bir engel ile karşılaşacaklar ki, onu başka bir yere götüremeden o salih kulun yanına defnedecek olmaları onun kerâmetlerindedir. 1045/1635 senesinde vefat edecektir.³⁵⁴

Yaşadıkları tarihler uygun olmasa da bu şahıs Muhammed b. Hasan b. Ahmed Celâl Hasenî Yemenî (1042-1104/1632-1692) olabilir. San'â'ya yakın bir yerde doğdu. Hatipti ve birçok ilimde söz sahibiydi. *Meşrebu'z-zelâl min hutabi's-seyyid Muhammed Celâl, Tesbîtu'l-ekdâm fi fitneti ehli'l-İslâm* gibi birçok eserin müellifidir.³⁵⁵ Meder küçük bir yer ismi olması hasebiyle bu ismi Yemenî nisbesiyle aradık. Şernûbî'nin bu şahıs hakkında verdiği yer bilgisi doğru çıkmıştır.

2. Yusuf Abbas.³⁵⁶ 1032/1622 yılında gelecek, 20 sene yaşayacak, sonra Râşid'deki³⁵⁷ Mirbâh'ta âhirete intikâl edecektir. Kitap ve sünnete muhalif davranmamak kaydıyla ortalığı karıştıracak olması onun kerâmetlerinden olacaktır. 1052/1642 senesinde vefat edecektir.³⁵⁸

Bu şahsın Yusuf b. Abdürrezzâk Üstad Ebu'l-İsâ'd b. Ebu'l-Atâ b. Vefâ Mâlikî Mısırî olması muhtemeldir. 1051/1641 senesinde vefat etmiştir. Zamanının

³⁵² Abdürrezzâk Baytar, *Hilyetü'l-beşer fi târihi'l-karni's-sâlis aşer*, Tah. Muhammed Behcet Baytar, Dâru Sâdir, Beyrut, 1413/1993, c. 2, s. 692-693.

³⁵³ Tercümede Madarrî yazılmıştır. Doğrusu Mederî olacak. Meder Yemen'de, San'â'dan yirmi mil mesafede bir köy ismidir. (Hamevî, *age*, c. 5, s. 76). İ. Ü. nüshasında Dürrî şeklindedir.

³⁵⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 23.

³⁵⁵ Kehhâle, *age*, c. 3, s. 212.

³⁵⁶ İ.Ü. nüshasında Abdîsî şeklinde yazılmıştır.

³⁵⁷ Râşid, Mısır/İskenderiyye yakınlarında bir şehir ismi. (Hamevî, *age*, c. 3, s. 45).

³⁵⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 23.

âlimi, tam bir marifet sahibi, güzel şiir ve nesir yazarıydı. Amcasının elinden Vefâi-Şâzelî hırkası giydi. Hac dönüşünde vefat etti.³⁵⁹

3. Abdülvahhâb Mısrî. 1044/1634 senesinde gelecek, 22 sene yaşayacaktır. Her gün bir kutbun bir kere gelip onu mekânında ziyaret etmesi kerâmetlerinden olacaktır. 1066/1656 senesinde vefat edecektir.³⁶⁰

Vefat tarihi İmam Şernûbî'nin söylediği tarihten yüz sene sonra olsa da isim benzerliği ve anlatılan özelliklerden dolayı bu şahıs Abdülvahhâb b. Abdü's-selâm b. Ahmed b. Hicâzî b. Abdülkâdir Mısrî Şâfiî olabilir. Affî diye meşhûrdur. Şeyh, kutb-ı kâmil, velî, sûfî, muhakkik, ârif. Muhammed et-Tihâmî'den Şâzelî tarîkatı dersi aldı. Sayılamayacak kadar çok kerâmetleri olduğu söylenir. Vefâtı 1172/1758 senesindedir. Mücâvirîn kabristanlığında defnedildi. Kabri ziyâret edilmektedir.³⁶¹

4. Abdülkâdir Mekkî. 1047/1637 senesinde gelecek, 36 yıl yaşayacaktır. Sonra Mekke-i Mükerrime'de vefat edecektir. Nereye gelirse orayı tanınması ve yanında bulunanların, ondan bir nurun yükseldiğini görmesi onun kerâmetlerinden olacaktır. 1083/1673 senesinde vefat edecektir.³⁶²

Abdülkâdir b. Ebî Bekr es-Sadîkî Hanefî Mekkî. Belde-i Haram'ın şeyhü'l-islâmı, fâzıl, fakîh. Mekkede Ebu'l-İsrâr Hasan b. Ali Uceymî'den ders aldı. Vefat tarihi asılda beyazdır, yani yazısız olduğu için okunamamıştır.³⁶³

5. Şihâbuddîn Remlî. 1050/1640 yılında gelecek, 14 sene yaşayacaktır. Onun kerâmetlerinden biri (uzun süre) hasta bir insan olduğu halde, Allah'tan başka kimseye hastalığını söylemeyip şikayet etmemesidir. 1064/1654 senesinde vefat edecektir.³⁶⁴

Ahmed b. Hamza Remlî, Şihâbuddîn, Şafiî fakîhi (v.957/1550). Mısır/Menûf'a bağlı Remle'lidir. Kahire'de vefat etti.³⁶⁵ Şihâbuddîn bu şahsın lakabı olarak verilmiştir. Şernûbî'nin bu şahıs hakkında verdiği isim ve yer bilgilerinin doğru olduğunu söyleyebiliriz.

³⁵⁹ Muhibbî, *age*, c. 4, s. 503-505.

³⁶⁰ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 24.

³⁶¹ Murâdî, *age*, c. 3, s. 143-144: en-Nebhânî, c. 2, s. 282.

³⁶² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 24.

³⁶³ Murâdî, *age*, c. 3, s. 49.

³⁶⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 24.

³⁶⁵ Ziriklî, *age*, c. 1, s. 120.

6. Yakup Şâmî.³⁶⁶ 1057/1647 yılında gelip, 41 sene yaşayacaktır. Cennete hesapsız girmesi onun kerâmetlerinden olacaktır. 1098/1688 senesinde vefat edecektir.³⁶⁷

Bu zatın, Seyyid Ya'kup b. Seyyid Abdülkâdir b. Seyyid İbrahim Geylânî Hamevî Dimaşkî Hanefî olması muhtemeldir. Fâzıl, kâmil, edîp, ârif olarak nitelenmiştir. Bazen zâviyelerde i'tikâfa kapanır, bazen tefekkürle meşgul olurdu. Çok yer dolaştıktan sonra İstanbul'a yerleşti. Abdülkâdir Geylânî'nin neslindedir. 1185/1771 yılında yol kesiciler tarafından şehit edilerek öldürüldü.³⁶⁸ Yakup Şâmî'nin şehit edilmesiyle, Şernûbî'nin *cennete hesapsız girmesi* vasfı uygun gelmektedir.

7. Ali Basrî. 1055/1645 yılında gelip, 77 yıl yaşayacaktır. Onun kerâmetleri, Levh-i Mahfûz'a bakarak ve içindekileri bildirmesi olacaktır. Ayrıca cesedine hiçbir elbise kabul etmeyecektir. 1132/1722 senesinde vefat edecektir.³⁶⁹

Zikrolunan özellikleri taşımasa da vefat tarihlerinin yakınlığı ve isim benzerliği sebebiyle bu zat, Ali Basîr Basrî Mâlikî olabilir. Medîne-i Münevvere'de oturuyordu, oranın âlimi ve muhaddisiydi. Muhammed b. Davut Anânî'den ders aldı. Ondan da Seyyid Takiyyuddîn Hısnî ders aldı. Medîne'de 1106/1694 senesinde vefat etti. Bakî kabristanlığında, İmam Mâlik'in kabri yanına defnedildi.³⁷⁰

8. Yusuf Berkî³⁷¹. 1063/1653 yılında gelecek, 46 sene yaşayacaktır. Allah'ın ona vasıtasız velâyet sırrını ihsan etmesi kerâmetlerinden olacaktır. 1109/1699 senesinde vefat edecektir.³⁷²

Yaşayacağı söylenen yıllarda bu adda birisine rastlayamadık ama isim benzerliği olan birisini bulduk; Yusuf b. Sâlim b. Ahmed Şâfî Kâhirî. Hanefî diye

³⁶⁶ Arapça metinde "o, Nûbe'nin sonundadır" eki vardır. Nûbe (نوبة) güney Mısırda bir bölge ismidir. (Safiyuddîn Abdülmü'min b. Abdülhak Bağdâdî, *Merâsidü'l-ittıla' alâ esmâi'l-emkineti ve'l-bukâ'*, Tah. Ali Muhammed Becâvî, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1412/1992, c. 3, s. 1394).

³⁶⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

³⁶⁸ Murâdî, *age*, c. 4, s. 235-236.

³⁶⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

³⁷⁰ Murâdî, *age*, c. 3, s. 229-230.

³⁷¹ Berka (بركة), İran, Kum'da bir köy ismi (Ziriklî, *age*, c. 1, s. 205): Mısır, İskenderiyye ile İfrîkiyye arasında büyük bir bölge ismidir (Hamevî, *age*, c. 1, s. 388).

³⁷² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 26.

meşhurdur. Edip, şairdir. Mustafa b. Kemâleddîn Berkî vasıtasıyla Halvetiyye tarikatına intisâb etti. 1176/1762 senesinde vefat etti.³⁷³

9. Şihâbuddîn Hicâzî. 1075/1664 yılında gelecek, 51 sene yaşayacaktır. Daha yaratıldığı gün ruhunun Mustafa (s.a.v)'e iman etmesi onun kerâmetlerinden birisi olacaktır. 1126/1715 senesinde vefat edecektir.³⁷⁴

Yaş olarak Şernübî'nin dediğinden daha fazla yaşamışsa da, bu zat, Şihâbuddîn Hicâzî Muhammed b. İsmail b. Ömer Mısırî Şâfiî (1210-1274/1795-1857) olabilir. Mekke'de doğdu, küçükken Kahire'ye geldi ve orada yetişti. Kahire'de vefat etti.³⁷⁵ Mısır'da yaşamış olsa da, Hicaz asıllı olduğu için Şernübî'nin verdiği bilgi isabetlidir.

10. Yahya. Allah'ın velîsidir. Oturduğu yer Eryâh³⁷⁶ olacaktır. 1079/1668 yılında gelecek, 20 gün eksik 70 sene yaşayacaktır. Allah'tan ne isterse anında kabul edilmesi ve tek safhada isteğinin ona ihsan edilmesi onun kerâmetlerinden olacaktır. Dua ettiği zaman Allah Teâlâ ona tecellî edecektir. 1099/1738 senesinde vefat edecektir.³⁷⁷

Bu şahıs Yahya b. Ya'kub Kâdirî Şâmî (v.1040/1631) olabilir. Edip'ti, Yenişehir'de vefat etti. *Zübdetü'r-resâil fî ma'rifeti'l-evâil* isimli bir eseri vardır.³⁷⁸

11. Âmir Mısırî. O, 1134/1721 yılında gelecek, ölümü esnasında gökyüzünün ve meleklerin onun hürmetine süslenmesi kerâmetlerinden olacaktır. 12 sene yaşadktan sonra Allah'ın rahmetine intikâl edecektir (v.1146/1733).³⁷⁹

Doğum ve vefat tarihleri Şernübî'nin dediklerinden farklı olsa da isim olarak bu şahıs Âmir Şâfiî Mısırî olabilir. 1030/1620 civarında doğdu. Âmâ idi, Halep'te oturuyordu. Kırâat hocasıydı. Birçok insan ondan faydalandı, yumuşak huylu bir insandı. 1116/1704 senesinde vefat etti.³⁸⁰

³⁷³ Murâdî, *age*, c. 4, s. 241.

³⁷⁴ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 28.

³⁷⁵ Yusuf İlyan Sarkis, *Mu'cemu'l-matbûâti'l-arabiyye ve'l-muarrabe*, Mektebetü Sarkis Mısıriyye, Mısır, 1346/1928, c. 2, s. 1152.

³⁷⁶ Eryah, Suriye/Şam'da bir yer ismidir. (Hamevî, *age*, c. 1, s. 165).

³⁷⁷ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 28.

³⁷⁸ Kehhâle, *age*, c. 4, s. 120.

³⁷⁹ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 32.

³⁸⁰ Murâdî, *age*, c. 2, s. 229-230.

12. Hâtır Ebu'l-Berekât Şâmî. 1127/1715 yılında gelecektir. Kendisine karşı gelen kimsenin onun kerâmetini görmeden ve ona iyice inanmadan meclisinden kalkmaması onun kerâmetlerindedir. 65 sene yaşayıp ondan sonra Allah'ın rahmetine intikâl edecektir. 1192/1780 senesinde vefat etti.³⁸¹

Bu şahıs Mustafa Zeynuddîn Ebu'l-Berekât b. Muhammed Rahmetullâh Eyyubî Ensârî Hanefî Dimaşkî (1135-1205/1722-1791) olabilir. Şam'da doğdu, Abdülganî en-Nablûsî, Seyyid Mustafa Bekrî gibi şeyhlerden icâzet aldı. Mısır'a giderek birçok şeyhten ders aldı ve Şam'ın âlimi ve fakîhi oldu. Hz. Peygamber'e (s.a.v) karşı derin bir sevgisi vardı. Ailesiyle beraber Medine-i Münevvere'de mücâvir hayatı yaşadı. Kendisine yetişen herkes ondan istifade etti. Zilhiccenin beşi vefat etti. Seyl denilen yerde defnedildi.³⁸²

3. HAKKINDA HİÇ BİLGİ BULUNAMAYANLAR

1. Abdülhalîm Mağribî. 81 sene 3 ay yaşadıktan sonra Mısır'da öldürülecek ve orada defnedilecektir. Kim ondan el alırsa hem dünyada, hem de âhirette mutlu olması onun kerâmetlerinden olacaktır. Dünyaya karşı pek zâhid davranacak, çok âlim ve anlayışlı olduğu halde az konuşacaktır.³⁸³ Eserde bu velînin doğum tarihi verilmemiştir.

2. Mûsâ. Azerbaycan'da³⁸⁴ iki yıl sonra³⁸⁵ dünyaya gelecektir. 60 sene yaşadıktan sonra Azerbaycan'da âhirete intikâl edecektir. Onun kerâmetlerinden birisi; sâlihlerin ve kendine muhâlif olanların gizli hallerini onlara bildirecektir. Hatta falan gece şöyle şöyle oldu diyerek birçokları rezil olmamak için ondan kaçacaklardır.³⁸⁶

3. Şuayb. İçinde bulunduğumuz bu yılda gelecektir. 40 sene yaşayacak, sonra kendi ülkesi olan Benî Kırban'da³⁸⁷ ölecektir. Ölürken melekler gelip onu

³⁸¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 31.

³⁸² Baytar, *age*, c. 3, s. 1535-1539.

³⁸³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 21.

³⁸⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 21: Diğer nüshada Edricân'da doğulacaktır yazılmıştır. Ancak Edricân (ادريجان) adlı yer ismi bulunamadı. Mustafa Aşkar ise burada bir yer ismi belirtmemektedir. (Aşkar, *age*, s. 126).

³⁸⁵ Bu şahıs hakkında Şernûbî bir tarih vermemekte, iki sene sonra gelecek demektedir. Her halde bu iki seneden kasıt eserin yazıldığı tairhtir.

³⁸⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 21.

³⁸⁷ Böyle bir yer ismi bulunamadı.

cennetle müjdeleyecekler. İşte bu onun kerâmeti olacak, dünyada bilinmeyen adam olacak ve kimse onu tanımayacaktır.³⁸⁸

4. Nûreddîn Basrî. 1003/1594 yılında doğacak, 25 yıl yaşadıktan sonra kendi köyünde vefat edecektir. Levh-i Mahfûz'dakilerin tümünü görmesi onun kerâmetlerinden olacaktır.³⁸⁹ 1028/1619 senesinde vefat edecektir.

5. Âmir Cezzârî³⁹⁰. 1004/1595 yılında doğacak, 34 sene yaşayacaktır. Vefâtında gökyüzünün süslenmesi onun kerâmetlerinden olacaktır. Mekke-i Mükerrermede vefat edecektir.³⁹¹ Vefat tarihi 1038/1629 senesidir.

6. İsmail Mukrî.³⁹² 1021/1612 yılında gelecek. 47 yıl yaşayacaktır. Mağrip kasabalarından İclal'a yerleşecektir. Allah'ın her gece ve her gün ona nazar kılması onun kerâmetlerinden olacaktır.³⁹³ Vefat tarihi 1068/1659 senesidir.

7. Sürûr Musîrî. 1021/1612 yılında doğacak, 60 sene yaşadıktan sonra, İmam Şâfiî'nin türbesinin doğusuna düşen Karâfe'de³⁹⁴ ölecektir. Ölüsü yıkanırken diri gibi gülümsemesi onun kerâmetlerinden olacaktır.³⁹⁵ Vefat tarihi 1081/1672 senesidir.

8. Ca'fer Bâbilî. 1023/1614 yılında doğacak, 26 yıl yaşayacak, sonra Bâbil'de³⁹⁶ Allah'ın rahmetine intikâl edecektir. Bir gecede ona kutupluğun verilmesi rağmen makamının yüceliği sebebiyle dünyada zühd hayatı yaşaması onun kerâmetinden olacaktır.³⁹⁷ Vefat tarihi 1049/1640 senesidir.

9. Abdülmun'im. 1025/1616 yılında gelecek, 90,5 yıl yaşayacaktır. Sonra ülkesi Münyeteyn'de³⁹⁸ vefat edecektir. Bütün namazlarını her zaman vaktinde Beyt-i Haram'da kılması onun kerâmetlerinden olacaktır.³⁹⁹ Vefat tarihi 1115/1706 senesidir.

³⁸⁸ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 21.

³⁸⁹ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 22.

³⁹⁰ Cezzâr, kasap demektir, bu nisbeyle bilinen bir kabile de vardır. (Ebû Saad Abdülkerîm Sem'ânî, *Ensâb li's-Sem'ânî*, Tah. Abdullah Ömer Bârûdî, Dâru'l-Cenân, Beyrut, 1988, c. 2, s. 55).

³⁹¹ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 22.

³⁹² Her iki nüshada da bu isim Mukrî olarak gösterilmiş, M. Aşkar ise bu ismi Mağribî olarak vermiştir.

³⁹³ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 22.

³⁹⁴ Mısır, Fustat'ta bir semt ismi. (Hamevî, *age*, c. 4, s. 417.)

³⁹⁵ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 22.

³⁹⁶ Bâbil, Mısırda bir yer ismi. (Zirikli, *age*, c. 6, s. 270.)

³⁹⁷ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 22.

³⁹⁸ Mısır, Melîc'e yakın bir köy ismi. (Şârânî, *age*, s. 539.)

³⁹⁹ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 22.

10. Mûsâ.⁴⁰⁰ 1026/1617 yılında doğacaktır. 98 yıl yaşadıktan sonra, ülkesi Kübrâ'da⁴⁰¹ vefat edecektir. Tasarruf sahiplerinin gelip ona olan bitenleri anlatmaları ve onun da olacağını bildirmesi kerâmetlerinden olacaktır. Ayrıca insanlarla buluştuğu zaman, kendi kendine onların başına gelecekleri anlatması ve bu yüzden onu görenlerin “kafayı yedi” demesi de onun kerâmetlerindedir.⁴⁰² Vefat tarihi 1124/1715 senesidir.

11. Ali. Mûsâ'nın kardeşidir. 1029/1619 yılında doğacaktır. 50 sene yaşadıktan sonra âhirete intikâl edecektir. Daha akli baliğ olmadan evvel, velâyet makamına erip tasarruf sahibi olması onun kerâmetlerinden olacaktır.⁴⁰³ Vefat tarihi 1079/1669 senesidir.

12. Sâlim Cerrâhî. Yeri Dımaşk Şam'dır. 1040/1630 yılında gelecektir. 39 yıl yaşayacak, sonra ülkesinde âhirete intikâl edecektir. Allah ona Levh-i Mahfûz'u gösterecek, olacak olaylar hakkında konuşmak istediği zaman, bunda bir sakınca görmeyecektir ki, bu onun kerâmetlerinden olacaktır.⁴⁰⁴ Vefat tarihi 1079/1669 senesidir.

13. Ahmed Bâbilî.⁴⁰⁵ Mağrib'de azamet duvarı olarak tanınması ve herkes tarafından bilinmesi onun kerâmetlerindedir. 1040/1630 yılında gelecektir, 35 yıl yaşadıktan sonra vefat edecektir.⁴⁰⁶ Vefat tarihi 1075/1665 senesidir.

14. Yahya. 1042/1632 yılında gelecek, 80 sene yaşayacaktır. Herkesin ona güvenip inanması, gerek sözlerinde, gerekse davranışlarında hiç kimse tarafından eleştirilmeyip hoş görülmesi onun kerâmetlerindedir.⁴⁰⁷ Vefat tarihi 1122/1712 senesidir.

15. Ali en-Nemâvî.⁴⁰⁸ 1043/1633 yılında gelecek, 64 sene yaşadıktan sonra memleketi olan Şam'da âhirete intikâl edecektir. Vefatı anında meleklerin inip

⁴⁰⁰ İstanbul üniversitesi nüshasında bu şahıs geçmemektedir.

⁴⁰¹ Kübrâ adlı yer ismi bulunamadı. Ancak Kebîra (كبيره) isimli Ceyhun yakınlarında bir köy ismi vardır. (Hamevî, *age*, c. 4, s. 435).

⁴⁰² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 22.

⁴⁰³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 22.

⁴⁰⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 23.

⁴⁰⁵ İ. Ü. nüshasında bu isim geçmemektedir.

⁴⁰⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 23.

⁴⁰⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 23.

⁴⁰⁸ Muhtemelen Mısır'da bir yer ismidir. (bkz. Kehmâle, *age*, c. 4, s. 56.)

cenazesinde hazır bulunması onun kerâmetlerinden olacaktır.⁴⁰⁹ Vefat tarihi 1107/1697 senesidir.

16. Ahmed Cercâvî⁴¹⁰. Yukarı Mısır'lıdır. 1045/1635 yılında gelecektir. 30 sene yaşayıp, efendim Abdülkâdir Geylânî'nin türbesinin doğusunda vefat edecektir. 12 yaşına girdiği zaman, Hak Teâlâ'nın ona tecellî etmesi ve meleklere; "Ey meleklerim, bu kulumun salihlerden olduğuna sizi şahit tutarım" demesi onun kerâmetlerindedir.⁴¹¹ Vefat tarihi 1075/1665 senesidir.

17. Atiyye Cezzârî. 1049/1639 yılında gelip, 40 sene yaşadıktan sonra, göç ettiği Medine-i Münevvere'de vefat edecektir. Peygamber'e (s.a.v) hitap edip; "Ey dedem" diyecek; Hz. Peygamber (s.a.v) de ona açık olarak cevap verecektir.⁴¹² Vefat tarihi 1089/1679 senesidir.

18. Âmir Basrî. 1051/1641 yılında gelip, 60 yıl yaşayacaktır. Onun kerâmeti, kendisi Basra'da olduğu halde namazda her gün Ka'be-i Muazzama'yı görmesidir.⁴¹³ Vefat tarihi 1111/1701 senesidir.

19. Âmir Şinvânî⁴¹⁴. 1052/1642 yılında gelip, 16 sene yaşayacaktır. Ka'be'nin ona tecellî etmesi ve bu nedenle gülmesi, insanların da bu yüzden "kafayı yedi" demesi, onun kerâmetlerden olacaktır.⁴¹⁵ Vefat tarihi 1068/1658 senesidir.

20. Yusuf. Tand'da⁴¹⁶ oturacaktır. 1054/1644 yılında gelecek, 15 sene yaşayacaktır. Onun kerâmetlerinden birisi; Birinin yanına vardığı zaman Allah Teâlâ, anahtarsız olarak onu istediğine nail kılması olacaktır.⁴¹⁷ Vefat tarihi 1069/1659 senesidir.

⁴⁰⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 24.

⁴¹⁰ Cercâ (جرجا) Mısırda, Saîd/İhmîm bölgesinde bir köy ismidir. (Hamevî, *age*, c. 2, s. 119). İ. Ü. nüshasında bu isim Cümcülânî şeklinde yazılmıştır ki, yanlıştır.

⁴¹¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 24.

⁴¹² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 24.

⁴¹³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 24.

⁴¹⁴ Şinvân (شنوان) Mısır, Menûf'ta bir köy ismidir. (Ziriklî, *age*, c. 6, s. 297). İ. Ü. nüshasında bu isim Şennâvî şeklindedir. Ancak böyle bir yer ismi bulunamadı. Toronto nüshasında ise Şetvânî şeklindedir ki, bu yer ismi de bulunamadı.

⁴¹⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

⁴¹⁶ Tand (طند), Mısır'da bir şehir ismidir. (Hamevî, *age*, c. 4, s. 43).

⁴¹⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

21. Ali es-Semmânî⁴¹⁸. 1056/1646 yılında gelip 50 yıl yaşayacaktır. Bir kutbun veziri olması ve bunun yanı sıra evtâd'ı geçmesi onun kerâmetlerindedir. Vefat tarihi 1106/1696 senesidir.⁴¹⁹

22. Süleyman Ğurabâvî⁴²⁰. 1058/1648 yılında gelip, 31 sene 3 ay yaşayacaktır. Asla kitap ve sünnetten ayrılmayacak olması yanında ilimlerde geniş bir yeteneği ve gücü olması onun kerâmetlerindedir.⁴²¹ Vefat tarihi 1089/1679 senesidir.

23. Yunus Beltâcî⁴²². 1059/1649 yılında gelip, 60 yıl 3 ay yaşayacaktır. Onun ruhunun Resulullah (s.a.v) ile beraber olup müşriklerle savaşması ve Habibullah'ı apaçık olarak görmesi kerâmetlerindedir. Onun diğer bir kerâmeti, henüz daha gayb âlemindeyken, başka deyişle dünyaya gelmemişken, Allah ona hem inâyeti, hem de velâyeti vermiştir.⁴²³ Vefat tarihi 1119/1709 senesidir.

24. Nâsiruddîn Acemî. 1060/1650 yılında gelecektir. 21 sene yaşadıkdan sonra, vefat edecek, meskun olduğu Rûmeyle'de⁴²⁴ defnedilecektir. Ona karşı gelenin münafık olması ve yaşamaması kerâmetlerinden olacaktır.⁴²⁵ Vefat tarihi 1081/1671 senesidir.

25. Ca'fer Râfîî⁴²⁶. Irak ülkesinde olacaktır. 1061/1651 senesinde gelip, 21 sene 10 ay yaşayacaktır. Allah'ın ona velâyet sırrını bahşetmesi ve Allah Teâlâ'nın,

⁴¹⁸ Semmân (سمان), Mısır, Menûf'ta bir yer ismidir. (Şemsuddîn Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *Davû'l-lâmi' li ehli'l-karni't-tâsi'*, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1412/1992, c. 10, s. 207). İ. Ü. nüshasında et-Timsânî diye yazılmıştır. Böyle bir yer ismi bulunamadı.

⁴¹⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

⁴²⁰ Ğurabâ (غربا), Sakîf'te bir kabile ismidir. (Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemu kabâili'l-arab kadîme ve'l-hadîse*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1997, c. 3, s. 881). İ. Ü. nüshasında Ferâvî şeklinde yazılmıştır. Ferâve, Hârezm etrafında küçük bir kasaba ismidir. (Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, Tah. Beşâr Avvâd Mârûf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1413/1993, c. 18, s. 45).

⁴²¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

⁴²² Beltâc (بلتاج), Mısır deltasında bir köy ismidir. Beltâcî nisbesi taşıyan bir kabile, Mısırdan Filistine göçerek orada muhtelif bölgelerde yerleşmiştir. (<http://www.almadenah.net/new.php?no1=18&no=5>, 19.09.2010). Bu isim hakkında bilgi coğrafi kitaplarda bulunamadığı için bu adres dipnot olarak gösterilmiştir.

⁴²³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

⁴²⁴ Tercümede Remliye yazılmıştır. Doğrusu Rûmeyle (رميلة)'dir. Basradan Mekkeye giden yolda konak, Bahreyn'de bir köy ve ya Beyt-i Makdis'in köylerinden birisinin ismidir. (Hamevî, *age*, c. 3, s. 73).

⁴²⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 25.

⁴²⁶ Râfîî, Mısır ve Suriye'de meşhur bir ailenin ismidir. (Ziriklî, *age*, c. 4, s. 40).

köyünün ahalisinin ona ikram ettirmesi kerâmetlerinden olacaktır.⁴²⁷ Vefat tarihi 1082/1672 senesidir.

26. Müftü Mûsâ. Cürcan⁴²⁸ topraklarında çıkacak. 1062/1652 yılında gelecek, 40 sene yaşayacaktır. Allah ona hiç kimseye vermediği bir sırrı ihsan edecek, hatta talebeleri annelerinin karnında iken bile onu tanıyacaklar ki, bu onun kerâmetlerinden olacaktır.⁴²⁹ Vefat tarihi 1102/1692 senesidir.

27. Nûreddîn Besyûnî⁴³⁰. Efendim İbrahim Desûkî'nin tâbiflerinden olacaktır. 1065/1655 yılında gelecek, ömrü 40 yıl olacaktır. Allah ona Levh-i Mahfûz'u gösterecektir. Ruhunun doğduğu gece, efendimle birleşmesi, ondan ahit alması da onun kerâmetlerindedir. Efendisinin ona bir şurup içirmesi ve bu sayede iki sene muhabbet kutbu olması, bir sene de kutb-ı gavs olması kerâmetlerindedir. Ona karşı gelen herkes, bir kerâmet olarak insanlar arasında rezil olacaktır.⁴³¹ Vefat tarihi 1105/1695 senesidir.

28. Yusuf. Nûreddîn Besyûnî'nin kardeşidir. 1068/1657 yılında gelip, 50 sene yaşayacaktır. İşte o benim aynı zamanda bir Allah velîsi olan müritlerimdir.⁴³² Vefat tarihi 1118/1707 senesidir. Şernûbî'nin en meşhur müritleri arasında böyle bir isme rastlanamadı.⁴³³

29. Ömer Kûmî.⁴³⁴ Ülkesi Raşîd'dir⁴³⁵. 1070/1659 yılında gelecek, 30 sene yaşayacaktır. Allah'ın ona asrının velîlerini geçecek bir sır ihsan etmesi, onun kerâmetlerindedir. Onun en büyük kerâmeti, uğradığı her şeyin dile gelip onunla konuşması olacaktır.⁴³⁶ Vefat tarihi 1100/1689 senesidir.

30. Hasan Kûmî. Yeri Cebi Erzak'tır⁴³⁷. 1070/1659 yılında gelip, 18 sene yaşayacaktır. Bunun beş senesinde kutupluk yapacaktır. Cinlerden hiç korkmaması

⁴²⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 26.

⁴²⁸ Cürcan, Taberistanla Horasan arasında büyük bir şehrin ismidir. (Hamevî, , *age*, c. 2, s. 119).

⁴²⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 26.

⁴³⁰ Besyûn (بسيون), Mısır'ın batısında bir şehir ismidir. (Ziriklî, c. 7, s. 161).

⁴³¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 26.

⁴³² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 26.

⁴³³ Halefullah, *age*, s. 290-291.

⁴³⁴ Kûm (كوم), taş, toprak ve kum yığını demektir. Mısırda birkaç yere verilen bir isimdir. (Hamevî, *age*, c. 4, s. 495). İ. Ü. nüshasında Kûfî diye yazılmıştır.

⁴³⁵ Raşîd (راشد), Mısır, İskenderiyye yakınlarında şehir ismidir. (Hamevî, , *age*, c. 3, s. 45).

⁴³⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 26-27.

⁴³⁷ Böyle yer ismi bulunamadı.

onun kerâmetlerindedir. İnsanlardan fakir biri ona geldiği zaman onlara (gaipten) fukara azığı getirecektir.⁴³⁸ Vefat tarihi 1088/1677 senesidir.

31. Şuayb Dimyâtî⁴³⁹. 1071/1660 senesinde gelecek, 100 sene yaşayacaktır. Allah dünyada onun gözünü açacak, dünyadaki, kabirdeki, hem de cennetteki makamını görecektir.⁴⁴⁰ Vefat tarihi 1171/1760 senesidir.

32. Süleyman Kûfî. 1072/1661 yılında gelecek, 81 yıl yaşayacaktır. Bütün halk, istediği zaman onun gayptan dilediği şekilde tasarrufta bulunacağına inanacaklar.⁴⁴¹ Vefat tarihi 1153/1742 senesidir.

33. Ali. Serkadan'lıdır⁴⁴². 60 sene ve birkaç gün yaşayacaktır. Kerâmeti şudur; Allah Teâlâ, ona sırlarından öyle bir sır bahşedecek ki, küçüklüğüne rağmen halkın yanında iken akli her şeye yetecektir. Ayrıca iki sene kutupluk yapacaktır.⁴⁴³ Şernûbî bu velî'nin hangi senede doğduğu hakkında bir tarih vermemektedir.

34. Süleyman. Efendim Ali'nin geldiği o senenin tam ortasında gelecektir. Yeri aynen doğduğu yer olacak, ömrü üç gün eksiği ile 60 yıl olacaktır.⁴⁴⁴

35. Âmir Munnî⁴⁴⁵. Yeri Mun'dur. 1073/1662 yılında gelecek, 62 yıl iki gün yaşayacaktır. Arkadaşlarının kalbindekini bilmesi ve onların hoşnutluklarını alması onun kerâmetlerindedir.⁴⁴⁶ Vefat tarihi 1135/1724 senesidir.

36. Davut Basrî. 1074/1663 yılında gelecek, 71 sene üç ay yaşayacaktır. Allah'ın ona velâyet sırrı vermesi ve bu sırrın kıyâmet gününe kadar ondan alınmaması onun kerâmetlerinden olacaktır. Diğer bir kerâmeti, Allah ona henüz daha annesinin karnında iken tecellî edecek ve ona şöyle diyecek; "Bu sırrımı sana bahşettim".⁴⁴⁷ Vefat tarihi 1145/1734 senesidir.

⁴³⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 27.

⁴³⁹ Dimyât (دمياط), Mısırda şehir ismidir. (Hamevî, *age*, c. 2, s. 473).

⁴⁴⁰ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 27.

⁴⁴¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 27.

⁴⁴² Böyle yer ismi bulunamadı. İ. Ü. nüshasında yer ismi yoktur.

⁴⁴³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 27.

⁴⁴⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 27.

⁴⁴⁵ Munye (منية), Mısırda bir çok yere verilen isimdir. Buraya nisbetle Munnî lakaplı âlimler var (Hamevî, *age*, c. 5, s. 218).

⁴⁴⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 27.

⁴⁴⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 27.

37. Abdürrezzâk Mekkî. 1077/1666 yılında gelecek, ömrü 87 sene üç gün olacaktır. Allah'ın ona bir sır ihsan etmesi ve o sır sayesinde havalarda ve bulutların arasında uçması onun kerâmetlerinden olacaktır.⁴⁴⁸ Vefat tarihi 1164/1753 senesidir.

38. Yusuf Vefa. 1078/1667 yılında Cürcân⁴⁴⁹ şehrinde gelecek, tam 44 sene yaşayacaktır. Allah'ın ona bir sır ihsan etmesi, bu sır sayesinde pek çoklarının gözleriyle müşahede edecekleri bir şekilde şimşek gibi yol alması kerâmeti olacaktır.⁴⁵⁰ Vefat tarihi 1122/1711 senesidir.

39. Ahmed Kerâvendî⁴⁵¹. 1082/1671 yılında gelecek, 60 sene dört ay ve üç gün yaşayacaktır. Ruhunun İmam Ali b. Ebî Tâlib'e selam vermesi onun kerâmetlerinden birisi olacaktır. Diğer kerâmetleri, daha dünyaya gelmeden ona velîliğin verilmesi, kendisi daha gayb âlemindeyken ruhunun Allah Resulü (s.a.v)'in safında müşriklere karşı savaşması olacaktır.⁴⁵² Vefat tarihi 1142/1731 senesidir.

40. Abdullah Muvâfî. 1090/1679 yılında gelecek, 50 yıl 7 gün yaşayacaktır. Muvâfî lakabıyla şöhret bulmuştur. Çünkü o kardeşlerine çok vefakâr davranacaktır. Dünyaya gelip de on yaşına girdiği zaman melekler, sırf arkadaşlarına vefakâr davrandığı için onu ziyaret edeceklerdir.⁴⁵³ Vefat tarihi 1140/1729 senesidir.

41. Ebu'n-Nur es-Sâkî. 1091/1680 yılında gelecek, yarım sene eksik, 40 yıl yaşayacaktır. Daha dedesi Yunus Mağribî yaratılmadan, bütün velîlere celâlet şarabını ikram etmesi, onun kerâmetlerindedir. Bu sayede o diri olduğu müddetçe evliyânın sâkîsi olacaktır.⁴⁵⁴ Vefat tarihi 1131/1720 senesidir.

42. Abdüllatîf Hüseyinî. Geleceği yer Mısır, Hüseyniyye'dir.⁴⁵⁵ 1096/1684 yılında gelecek, 60 yıl 5 ay yaşayacaktır. Duasının müstecâb olması, Allah'tan ne isterse, isteğini ona vermesi onun kerâmetinden olacaktır. Bir diğer kerâmeti ise; İki yaşına girdiği zaman, Allah ona tecellî edip; “Ey Allah'ın velîsi! Korkma ve mahzun olma! Ben Âlemlerin Rabbi Allah'ım!” diye hitap edecek. O kul da O'na şöyle

⁴⁴⁸ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 28.

⁴⁴⁹ Cürcân (جرجان), Taberistanla Horasan arasında büyük bir şehir ismidir. (Hamevî, *age*, c. 2, s. 119).

⁴⁵⁰ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 28.

⁴⁵¹ Böyle bir yer ismi bulunamadı. İ. Ü. nüshasında Kedâvendî şeklinde yazılmıştır.

⁴⁵² Şernübî, *age* (1281/1864), s. 28.

⁴⁵³ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 29.

⁴⁵⁴ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 29.

⁴⁵⁵ Hüseyniyye (حسينية), Kahire'de bir semt ismidir. (Sehâvî, *age*, c. 1, s. 17).

seslenecek; “Sübhâneke ilâhî ve seyyidî! Sübhâneke yâ Âlime'l-esrâr!”⁴⁵⁶ Vefat tarihi 1156/1744 senesidir.

43. İbrahim Acemî. 1097/1685 yılında gelip, 56 yıl 7 ay yaşayacaktır. Oturduğu her mecliste sırrından bir nurun yükseldiğini herkesin görmesi onun kerâmetlerindedir.⁴⁵⁷ Vefat tarihi 1153/1741 senesidir.

44. Abdülvâhid Acemî. 1100/1698 yılında gelecektir, 86 sene yaşayacaktır. Doğduğu gün cennetin ona süslenmesi yanında basiretinin açılıp hurileri görmesi ve onların kendisine hizmet etmesi onun kerâmetlerindedir.⁴⁵⁸ Vefat tarihi 1186/1784 senesidir.

45. Davud Berkî. 1103/1691 yılında gelecek, 44 yıl yaşayacaktır. Sırrı Berka vadisine doğru akacak, herkes onu parlayan bir güneş gibi görecektir.⁴⁵⁹ Vefat tarihi 1147/1735 senesidir.

46. Cebelî Cebelî.⁴⁶⁰ Yeri Kaf dağının arkasıdır. 1110/1698 yılında gelip, 160 sene yaşayacaktır. Allah ruhunu yarattığı zaman ona buyurdu ki; “Ey kulum, sen benim velimsin, korkma ve mahzûn olma!” Bu onun kerâmetlerindedir. Başka bir kerâmeti, Hak Teâlâ, daha atamız Âdem aleyhisselâma, tevbesini kabul etme ikramını göstermeden önce, ona velîliği ikram etmiştir. Bu ona Allah’ın bir va’di idi.⁴⁶¹ Vefat tarihi 1270/1858 senesidir.

47. Ca’fer Dimyâtî. 1102/1690 yılında gelip, 95 sene yaşayacaktır. Ruhunun Efendimin (İbrahim Desûkî’nin) bulunduğu kemal kürsüsüne geçmesi, onun kerâmetlerindedir. (İbrahim Desûkî’ye) şöyle diyecek; “Ey efendim, ben senin tâbiyetinden olan Allah’ın velîsiyim!” Efendim de ona diyecek ki; “Bunu nereden biliyorsun?” Ruh ona şöyle cevap verecek; “Ey efendim! İsmimi Levh-i Mahfûz’da senin tâbilerinden olarak buldum.” Bunun üzerine ona diyecek ki; “Doğru söylemişsin!” İşte onun ruhu ilerleyerek kemal kürsüsüne böyle oturacak. Oraya

⁴⁵⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 29.

⁴⁵⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 29.

⁴⁵⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 29.

⁴⁵⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 29.

⁴⁶⁰ İ. Ü. nüshasında Çelebî Celîlî, Kasteliyye nüshasında ise Cebelî Cîlî şeklindedir. Eserin bu kısmı daha çok efsanevi bir unsur olarak gözükmektedir.

⁴⁶¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 30.

takaddüm edince, Efendimden, daha henüz gayb âleminde iken onun tâbilerinden olmak için söz aldı.⁴⁶² Vefat tarihi 1197/1785 senesidir.

48. Mûsâ Ensârî. Onun ülkesi Kufe olacaktır. 1120/1708 yılında gelecektir. Allah Teâlâ, onun basîretini açacak, Muhammed (s.a.v)'in şeriatını görecekler ki bu, onun kerâmetlerindedir. Ayrıca Allah'ın onun sırrını açması, bu sayede yaşadığı yıl ve kendinden sonra on sene zarfında gelecek olan velîlerin sultanı olması da onun kerâmetlerindedir. 33 sene 4 ay yaşayacaktır. Sonra kendi memleketinde Allah'ın rahmetine kavuşacaktır.⁴⁶³ Vefat tarihi 1153/1741 senesidir.

49. Kâsım Bedevî. Meskeni güneşin arkasındadır.⁴⁶⁴ 1130/1717 yılında gelecek ve güneş gibi herkesin görebileceği bir şekilde sırrının yüzünde görülebilmesi kerâmetlerinden olacaktır.⁴⁶⁵ Şernûbî, bu velînin kaç yıl yaşayacağını haber vermemektedir.

50. Davud Yemenî.⁴⁶⁶ 1134/1721 yılında gelecektir. O, Allah'n Habib'iyle (s.a.v) bir araya geldiğinde Cenab-ı Peygamber ona; "Ey Davud! Allah'ın izniyle sana ve senin kıyamete kadar gelecek olan zürriyetine cenneti garantiledim" müjdesini verdi. 50 sene 3 ay yaşayacaktır. Sonra Allah'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁶⁷ Vefat tarihi 1184/1771 senesidir.

51. Muhammed es-Semâhî. Yeri Semâhiye'dir.⁴⁶⁸ O 1145/1732 yılında gelecek; Allah'n ona, sayesinde bulutları dolaşabileceği bir sır bahş edecek olması kerâmeterindedir. 25 sene yaşadıktan sonra Hakk'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁶⁹ Vefat tarihi 1170/1757 senesidir.

52. Nuaym. Ülkesi Iraktır. 1150/1737 yılında gelecek; cennete girişi ve cehenneme uğramaması, yine Allah'ın sırf onun hatırı için zürriyetine ikram etmesi onun kerâmetlerinden olacaktır. 20 yıl yaşadıktan sonra vefat edecektir.⁴⁷⁰ Vefat tarihi 1170/1757 senesidir.

⁴⁶² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 30.

⁴⁶³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 30.

⁴⁶⁴ Bu yer ismi de efsanevî yer ismi gibi görünmektedir.

⁴⁶⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 31.

⁴⁶⁶ İ. Ü. nüshasında Ahmed Arab Davud Yemenî eki vardır.

⁴⁶⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 32.

⁴⁶⁸ Böyle bir yer ismi bulunamadı.

⁴⁶⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 32.

⁴⁷⁰ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 32.

53. Muharrem Bağdadî. 1157/1744 yılında gelecek; Kutb-ı gavs dairesinin tamamlayıcılarından olan Kırklardan yazılıncaya kadar ölmemesi, onun kerâmetlerinden olacaktır. 60 yıl yaşadıktan sonra Allah'ın rahmetine göçecektir.⁴⁷¹ Vefat tarihi 1217/1804 senesidir.

Bu isimde birine rastlanmadı ama, İ. Ü. nüshasında bu şahıs Muhammed Bağdâdî şeklinde yazılmıştır. Kehhâle'nin bu isim hakkında verdiği bilgi şu şekildedir; Muhammed b. Süleyman Bağdâdî Hanefî en-Nakşibendî (v.1234/1819). Sûfî ve tarikat ehliyendi. *Hadîkatu'n-nediyye fî Âdâbi't-tarikati'n-nakşibendiyye ve Behcetü'l-hâlidiyye* gibi eserleri vardır.⁴⁷²

54. Ya'kub Hicâzî. Ülkesi Tayyibe (Medîne)'dir. 1160/1747 yılında gelecek, Allah'ın, kendisinden sonra gelenlerin hiç birine ikram etmediği bir sırrı ona ikram etmesi kerâmetlerinden olacaktır. 34 sene yaşadıktan sonra Allah'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁷³ Vefat tarihi 1194/1781 senesidir.

55. Abdurrahman Kanânî⁴⁷⁴. Ülkesi Kanâniyye'dir. 1170/1756 yılında gelecek; daha iki yaşında iken âhiretteki yerine muttali olup cennetteki yerini görmedikçe ölmemesi onun kerâmetlerindedir. 40 sene yaşadıktan sonra Allah'ın rahmetine intikâl edecektir. Vefat tarihi 1210/1796 senesidir.⁴⁷⁵

56. Abdulhayy Cerhî⁴⁷⁶. Ülkesi dağın arkasıdır. 1174/1760 senesinde gelecektir. Beş yaşında iken Allah'ın onu Kuran'ı ezberlemeye muvaffak kılması, onun kerâmetlerindedir. 55 sene yaşadıktan sonra Hakk'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁷⁷ Vefat tarihi 1229/1815 senesidir.

57. Abdullah es-Sirâcî⁴⁷⁸. 1180/1766 yılında dünyaya gelecek. Ancak henüz doğmadan önce, efendim Ahmed Dürrî'nin⁴⁷⁹ onu tâbilerinden seçmiş olması onun

⁴⁷¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 33.

⁴⁷² Kehhâle, *age*, c. 3, s. 311.

⁴⁷³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 33.

⁴⁷⁴ Kanân (قنان), Necd'te bir dağ ismidir. (Hamevî, *age*, c. 4, s. 401). İ. Ü. nüshasında Kubâbî şeklindedir. Kubâb, doğu Mısır'da bir yer ismidir. (Ziriklî, *age*, c. 8, s. 176).

⁴⁷⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 33.

⁴⁷⁶ Cerhâ (جرحا), Suriye'de Askalan'ın bir köyüdür. (Hamevî, *age*, c. 2, s. 124).

⁴⁷⁷ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 33.

⁴⁷⁸ Böyle bir yer ismi bulunamadı. İ. Ü. nüshasında Nevâhî, Kasteliyye nüshasında ise es-Serrâhî şeklindedir.

⁴⁷⁹ Bu şahsın kim olduğunu tesbit edemedik.

kerâmetlerindendir. 82 sene yaşadıkdan sonra Hakk'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁸⁰ Vefat tarihi 1262/1848 senesidir.

58. Ahmed. Ahmed b. Abbas'ın⁴⁸¹ tâbilerindendir. 1187/1773 yılında gelecek; Allah Teâlâ onun basîretini açacak, bu sayede velî kulların makamlarını görebilecektir. Bu onun kerâmetlerinden olacaktır. 30.5 sene yaşadıkdan sonra Allah'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁸² Vefat tarihi 1217/1803 senesidir.

59. Hanımefendi İzz.⁴⁸³ Ahmed b. Abbas'ın tâbilerindendir. Birçok kerâmetlere sahiptir. 1199/1784 yılında gelecek, 20 yaşına girdikten sonra Hakk'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁸⁴ Vefat tarihi 1219/1804 senesidir.

60. Ali Lâvendî⁴⁸⁵. Ülkesi Hüseyiniye'dir. 1194/1780 yılında gelip, Allah'ın ona, kendisini görenin anında inanacağı bir sır bahşetmesi, onun kerâmetlerinden olacaktır. 11 sene yaşadıkdan sonra Hakk'ın rahmetine göçecektir.⁴⁸⁶ Vefat tarihi 1205/1791 senesidir.

61. Abdülmevlâ Mısrî. 1220/1805 yılında gelecektir. Hiç dünya yiyeceği yemeyip, azığının cennet meyvelerinden olması onun kerâmetlerinden olacaktır. Onu ziyaret edene Allah, yetmiş kâmil velînin ziyaret sevabını yazacaktır. Bu da onun kerâmetlerinden birisidir. 60 yıl yaşadıkdan sonra Hakk'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁸⁷ Vefat tarihi 1280/1865 senesidir.

62. Mehdi Cibâlî⁴⁸⁸. Yeri iki deniz arasında olacaktır. 1224/1809 yılında gelecektir. Allah'ın Kabe'si kendisine tecellî edip görününceye dek ölmemesi onun kerâmetlerinden birisidir. 45 yıl yaşadıkdan sonra Hakk'ın rahmetine kavuşacaktır.⁴⁸⁹ Vefat tarihi 1269/1854 senesidir.

63. İbrahim es-Sakîfî⁴⁹⁰. Yeri Sakîf'tir. 1230/1814 yılında gelecektir. Allah'ın ona bir sır hibe etmesi yanında bizim de onunla Allah arasında bir vasıta

⁴⁸⁰ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 33.

⁴⁸¹ Bu şahıstan kasıt Ahmed Bedevî olabilir.

⁴⁸² Şernübî, *age* (1281/1864), s. 33.

⁴⁸³ Eserde geçen tek kadın velîdir. İ. Ü. nüshasında ise bu isim geçmemektedir.

⁴⁸⁴ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 33.

⁴⁸⁵ Böyle bir yer ismi bulunamadı. İ.Ü. nüshasında Enverî şeklindedir.

⁴⁸⁶ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 34.

⁴⁸⁷ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 34.

⁴⁸⁸ Cibâl (جبال), İrak-ı Acem denilen yerdir. İsfahan, Zencan, Kazvin, Hemedan, Dinever ve Rey şehirleri buraya dahildir. (Hamevî, *age*, c. 2, s. 99).

⁴⁸⁹ Şernübî, *age* (1281/1864), s. 34.

⁴⁹⁰ Sakîf (تقيف), Suudi Arabistan, Tâif'te meşhur bir kabile ismi. (İbn Hallikân, *age*, c. 2, s. 54).

olmamız onun kerâmetlerinden olacaktır.⁴⁹¹ 40 yıl 3 ay yaşadıktan sonra Allah'ın rahmetine kavuşacaktır. Vefat tarihi 1270/1854 senesidir.⁴⁹²

64. Şerefuddîn Âdilî. Ülkesi Âdiliyye'dir⁴⁹³. 1230/1814 yılında gelecektir. Ruhunun cennete Âdem (a.s) girmeden önce girmesi onun kerâmetlerindedir. 46 yıl yaşadıktan sonra Allah'ın rahmetine kavuşacaktır.⁴⁹⁴ Vefat tarihi 1276/1860 senesidir.

65. Cemâleddîn Kûfî. Ülkesi Kûfe olup, 1240/1824 yılında gelecektir. Hayatında hiç elbise giymeyip, ölünceye kadar çıplak yaşaması onun kerâmetlerindedir. 46 sene yaşadıktan sonra, Allah'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁹⁵ Vefat tarihi 1286/1870 senesidir.

Bu konuda Şârânî, İbrahim Desûkî'den şöyle bir nakil yapmıştır; “Kalp nurları artıp kuvvet bulunca, sahibini ince elbise taşıyamaz olur, hatta izar da.” Şârânî bu sözü şöyle açıklamıştır; “Bilhassa, meczûbînden ve iç âleminden kara bulutları atan zâtlardan bazılarının elbisesiz gezmeleri bu makamın bir îcâbıdır. En doğrusunu Allah bilir.”⁴⁹⁶

66. Bedreddîn es-Sâburdâr.⁴⁹⁷ O, arzın sınırı olan surların sâburdârıdır. 1270/1853 yılında gelecektir. 30 yaşında iken Allah'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁹⁸ Vefat tarihi 1300/1883 senesidir.

67. Hüsâmeddîn Mekkî. Kadri yüce ve kerâmetleri aşikâr büyük bir seyyiddir. 1280/1863 yılında gelecektir. Ona bütün cennet kapıları açılıp, cehennem kapıları kapatılacaktır. 40 yaşına girdikten sonra Allah'ın rahmetine intikâl edecektir.⁴⁹⁹ Vefat tarihi 1320/1903 senesidir.

⁴⁹¹ Şernûbî, bu velî'nin kendi müritlerinden olduğunu kast etmekteyse de, onun müritleri arasında böyle bir isme rastlanamadı.

⁴⁹² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 34.

⁴⁹³ Âdiliyye (عدلية), Suriye, Şamda bir semt ismidir. (İbn Hallikân, *age*, c. 4, s. 200).

⁴⁹⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 34.

⁴⁹⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 34-35.

⁴⁹⁶ Şârânî, *age*, s. 645.

⁴⁹⁷ Kasteliyye nüshasında Sâyirdâr şeklinde yazılmıştır. (Şernûbî, *age*, s. 39).

⁴⁹⁸ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 35.

⁴⁹⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 35.

B. MÜELLİFİN KENDİ NESLİNDEN GELECEĞİNİ HABER VERDİĞİ VELİLER

Ahmed Şernûbî bu velîleri saydıktan sonra mürîdinin diğer sorusu üzerine kendi neslinden gelecek olan velîleri yine keşfen anlatmaya başlamaktadır. Burada zikrettiği velîlerin sayısı altıdır. Abdülmecîd Şernûbî'nin verdiği bilgilere göre Şernûbî vefat ederken en büyük oğlu Ali'nin dokuz yaşı vardı, Muhammed ve Yusuf ise daha küçük yaşlardaydı. Bu üçü haricindeki Şernûbî'nin bütün çocukları kendisi daha hayattayken vefat etmişti.⁵⁰⁰ Şernûbî'nin geleceklerini haber verdiği velîler bunlardır;

1. Muhammed. Şernûbî'nin evlatlarından kendisine ilk halife olacak. O, pek çok kerâmetlere sahip olacaktır. Bize açık olarak bakması yanında Allah'ın onun basîretini açması ve bu sayede dünyayı yemek yediği bir kap gibi görmesi onun kerâmetlerindedir. Ayrıca yedi bin definenin anahtarına ulaştığı halde hiçbir tanesini almaması ve münkirlerin kalplerindeki de bilmesi onun kerâmetlerindedir.⁵⁰¹

2. Ali. Daha doğduğu gece cennet kapılarının ona açılması, cehennem kapılarının kapanması onun kerâmetlerinden olacaktır. Onun kadri pek yücedir. Levh-i Mahfûz'da ismi; “O kul birçok kerâmetlerin sahibidir. O fakir Ali'dir” ifadeleriyle yazılacaktır. Namazı daima dostlar ile beraber tavaf ettiği Kabe'de kılacaktır. Gece namazını hiç bırakmayacaktır. Ondan ahit alana ne mutlu! Velîlik payesini o, daha henüz Âdem (a.s) yaratılmamış iken almıştır. Onun tam yetmiş kadar ahdi vardır. Daha on iki yaşında iken Levh-i Mahfuz'u görecek olması onun kerâmetlerindedir. Oğlum Ali'yi bir kere görüp nazar edene ne mutlu! Bir lahza ona karşı gelene ne yazık!⁵⁰²

3. Yusuf. Allah'ın velîsi olan evladım aynı zamanda ricâldendir. Halkın kalplerindeki görüp bilmesi onun kerâmetlerindedir. Yine onun kerâmetleri arasında; âhiretteki yerini görecektir. Bir şey henüz vakî olmadan önce onun

⁵⁰⁰ Abdülmecîd Şernûbî, *age*, s. 101.

⁵⁰¹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 36.

⁵⁰² Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 36.

vuku'unu bildirecek, ancak halktan kendisine bir zarar gelmesinden korktuğu için sırrını gizleyecektir.⁵⁰³

4. Yusuf. Ondan sonra neslimden olan ikinci Yusuf gelecektir. Daha doğduğu gece, münkirlerden korktuğu için gizli oruç tutması onun kerâmetlerindedir. Sana ey mürîdim şunu da bildireyim; “Dört evladım insanların gözüne açık olarak görünen gökteki Güneş gibidirler. Doğu ve Batı’da yaşayanları aydınlatan birer yıldızdırlar. Rüyasında bile olsa, bir kere onları görüp bakana ne mutlu!”⁵⁰⁴

5. Şemseddîn b. Muhammed. Açık kerâmetler ve ledünnî ilimler sahibidir. Onun adı Levh-i Mahfûz’da Şemseddîn b. Ahmed olarak yazılmıştır. Herkesin gidip geldiği Şernûb’da ikâmet edecektir. Allah, sayesinde velâyeti kazandığı Levh-i Mahfûz’dan bir ilmi ona hibe etmiştir.⁵⁰⁵

6. Ali Şâzelî. Meşhur ve salih biri olacak. Ey müridim şunu da iyi bil ki; neslimden gelecek çocuklar, Şâzelî’nin rıf’atı ile parlayacak, bir nur olacaktır.⁵⁰⁶

Bu zât, Ali b. Hicâzî b. Muhammed Beyyûmî Hasenî İdrisî Şâzelî Şâfî Halvetî Demirtaşî Ahmedî olabilir. Sûfî, muhaddis. 1108/1696 civarında doğdu. 1183/1769’da Kahire’de vefat etti. *Hikem-i Atâiyye ve Erbaîn en-Neveviyye* şerhi vardır.⁵⁰⁷

Kemâleddîn Harîrî, Ali b. Ahmed Şernûbî’nin Şernûbiyye tarîkatı hakkında yazdığı kitaba istinaden Ahmed Şernûbî’den sonra şu isimlerin tarîkatin şeyhi olduğunu söylemektedir; Ali Şernûbî, Yusuf Şernûbî, Ali Şâzelî, Ali Şâzelî Şernûbî. Şunu da belirtelim ki bu şeyhlerin tamamı Ahmed Şernûbî’nin evlat ve torunlarıdır.⁵⁰⁸ Bu bilgilere istinaden diyebiliriz ki, Şernûbî kendi soyu hakkında söylediği Ali, Yusuf ve Ali Şâzeli kısmında isâbet etmiş, diğer kısımlardaysa hata yapmıştır.

⁵⁰³ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 36.

⁵⁰⁴ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 36.

⁵⁰⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 38.

⁵⁰⁶ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 38.

⁵⁰⁷ *Kehhâle*, *age*, c. 2, s. 418.

⁵⁰⁸ Harîrî, *age*, c. 2, vr. 184a.

C. MÜRİDLERİNE TAVSİYELER

Buradan itibaren Şernûbî keşfen anlattığı velîler bölümünü bitirerek mürîdine bazı tavsiyeler yapmıştır. Şernûbî'nin tavsiyeleri şunlardır;

- a) Kutb-ı ferd olsan dahi sırrını kimseye açıklama, yoksa öldürülürsün.
- b) Kardeşin ve ye çocuğun da olsa velâyet sırrını kimseye söyleme.
- c) Münkirlere sakın kerâmet izhâr etme.
- d) Salih insanlar dışında, kimsenin meclisinde fazla oturma.
- e) Çocuk dahi olsa, tanıdığın ve ya tanımadığın hiç kimseyi hor görme.
- f) Seni Mevlâ'nın zikrinden alıkoyan kimsenin meclisinde oturma.⁵⁰⁹

D. ARA DEĞERLENDİRME

Tabakâtü'l-evliyâ''nin tahlilinden de görüldüğü üzere, eserde en belirgin fikir keşf'tir. Ancak gördüğümüz kadarıyla Şernûbî'nin keşfleri genel olarak hatalı çıkmaktadır. Şernûbî verdiği bu bilgileri Levh-i Mahfûz'dan aktardığını söylemektedir. Levh- Mahfûz'dan bilgi alınabileceğini uygun gören birçok âlim vardır. İmam Şernûbî, hakkında bilgi verdiği bu velîleri Levh-i Mahfûz'da gördüğünü ve oradan nakil yaptığını söylemektedir. Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Levh-i Mahfûz yedinci kat semanın üzerinde ve içerisinde kıyâmete kadar olacak her şeyin yazıldığı bir cisimdir.⁵¹⁰ Levh-i Mahfûz'dan bilgi alma konusunda Fahreddin Râzî şunları söylemektedir; “Levh-i Mahfûz hususî melekler hariç, hiç kimsenin muttalî olamayacağı ve ancak, tertemiz kimselerin seyredebileceği, gözlerden nihai ye mahfuz bir şeydir”.⁵¹¹ Mutasavvıflardan İmam Şârânî'ye göre ise Levh-i Mahfûz ârif kimsenin kalbidir. Bundan kasıt, ârif insanın kalbi cilâlandığı zaman Levh-i Mahfûz'da olanlar onun kalbinde ayna misali aks olunur.⁵¹² Yine İbn Teymiyye'den de bu konuda rivayet edilen haberlerden, Şernûbî'nin bu tür haberlerinde yalnız olmadığını söyleyebiliriz.

⁵⁰⁹ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 37.

⁵¹⁰ Tehânevî, *age*, c. 2, s. 1415-1416.

⁵¹¹ Râzî, *age*, c. 21, s. 252.

⁵¹² Şârânî, *Letâifu'l-minen ve'l-ahlâk fî beyâni vücûbi't-tahaddus bi ni'metillâh ale'l-ıtlâk*, Dâru'l-Kutbi'l-ilmîyye, Beyrut, 1425/2005, s. 131.

İmam Şernûbî'nin mensup olduğu vahdet-i vücud okuluna göre keşfi bilgi yanılmazdır. Onun keşflerinde hata etmesinin sebebi tasavvufî edebiyatta levâih, tavâlî' ve levâmî' olarak isimlendirilen keşfin ilk merhalesi olarak görülen durum olabilir. Tasavvufta bidâyet merhalesinde olan sûfî'nin karşılaştığı bu tür durumlarda bazı bilgiler sûfîye ani olarak görünür ve kaybolur.⁵¹³ Bunun için de sûfî aktardığı bilgileri tam olarak görmemiş olabilir. İmam Şernûbî'nin de aktardığı keşfi bilgiler bu durumla benzerlik arz etmektedir.

⁵¹³ Kuşeyrî, *age*, c. 1, s. 186-187.

SONUÇ

Tasavvuf tarihinin pek bilinmeyen simalarından olan Ahmed Şernûbî, kendisine mahsus ve çok ilginç düşünceleri olan, aynı zamanda üveysî meşrep bir sûfidir. İmam Şernûbî “enellah” ifadesini kullanan, keşflerinde genellikle hata eden zayıf ve bidayet halindeki bir sûfi görünümü vermesine rağmen, daha kendisi hayattayken kendi ismiyle Şernûbiyye tarikatı kurmuş ve bu tarikatı kendisinden sonra da devam eden bir mutasavvıftır. Onun bu farklı şahsiyetinin oluşmasında İbrahim Desûkî'nin farklı kimliği çok etkili olmuştur. Nureddinzade Muslihuddin Efendi vasıtasıyla vahdet-i vecut ekolüne bağlı bir sûfi olarak görülebilecek ama üslup bakımından çok düşük derecede seyreden Şernûbî'nin, yaşadığı zamanda etrafına toplanan müritleri sayesinde daha sonra Desûkiyye'nin bir kolu olan Şernûbiyye tarikatının ortaya çıktığını görmekteyiz.

Çok da velud bir yazar olmayan Şernûbî'nin bilinen dört eseri vardır. Bunlar akâid, tasavvuf ve edebiyat konularında kaleme alınmıştır. Akîdevî olarak olarak Eş'arî olan Şernûbî'nin, tasavvufî konulardaki düşüncelerini müridi Bulkînî'ye yazdırdığı *Tabakâtü'l-Evliyâ'dan* öğrenmekteyiz. Velâyet, kerâmet, ricâlü'l-gayb, keşf gibi konularda bazen kendisinden önceki sûfilerin görüşleriyle mutabık olan Şernûbî, bazen de aynı konularda çok farklı fikirler ileri sürmektedir.

Tabakâtü'l-evliyâ'da en çok üzerinde durulan konular velâyet, ricâlü'l-gayb, şatahât, keşf ve ilham ve kerâmet konularıdır. Bunların içerisinde en çok dikkat çeken iki konu, kerâmet ve velîlerdir. Umumi olarak baktığımız zaman Şernûbî'nin keşfen bilgi verdiği velîlerden yirmi beşi hakkında bilgi bulabildik. Geleceği haber verilen bazı velîlerin bulunamaması da Şernûbî'nin keşfinin doğruluğuna delalet edebilir. Çünkü birkaç velî'nin erken yaşlarda vefat edeceğini, bazılarının da dünya hayatında tanınmayacağını söylemektedir. Bu şahısların da tabakât veya menkıbe kitaplarında bulunması tabii olarak imkansızdır. Doğum ve vefat tarihlerindeyse Şernûbî ekseriyetle hata yapmıştır. Bu velîlerden en çok tanıdığımız Nureddîn Cerrâhî'nin doğum ve vefat tarihlerindeki hatadan bunu tam olarak anlıyoruz.

Velîlerin kerâmetlerine gelince, eserde zikredilen kerâmetlerin bazılarının şeriat dışı olduğu aşikârdır. Ama önce de söylediğimiz gibi, Şernûbî'nin anlattığı

kerâmetlerden birçoğunu şeyhi İbrahim Desûkî de anlatmaktadır. Bunun için bu konuda Şernûbî'nin istisna olduğu da söylenemez.

Yer isimlerine gelince İmam Şernûbî'nin bahsettiği yerler genel olarak Mısır, Mağrib, Suriye, Filistin, Irak, Suudi Arabistan ve Yemen'dir. Bazı velîlerin yaşadığı yerler hakkında bilgi bulunamadı. Kerâvend, Serkadân, Semâhiyye ve Lâvend hakkında bilgi bulunamayan yerlerdendir. Ama şunu da kaydedelim ki, bu yerlerden Kaf dağının arkası, güneşin arkası gibi bazıları efsanevi yer isimleridir. Ancak bu gibi isimler efsanevi yer olabileceği gibi, o zamanlar, Mâverae'l-Kâf, Mâverae's-Sems diye bir köyler de mevcut olmuş olabilir. Köyler kayıtlara kolay girmeyebilirler.

Keşfi bilgilere en bariz örneklerden olan bu eserin muhtevâsından da gördüğümüz gibi bu türlü bilgilerin hangi derecede doğru veya yanlış olduğunun bilinmesi için her zaman ciddi bir araştırmaya ihtiyaç vardır. Zaten keşfi bilgi konusunda birçok mutasavvıf da bu fikirdedir.⁵¹⁴ Keşfi ve ilham yoluyla gelen bilgileri inkar etmeyen âlimler arasında en çok tartışılan konu, bu bilgilerin delil olup olmayacağı konusudur. Ancak eserin muhtevâsından da anlaşılacağı üzere burada böyle bir konu mevzubahis değildir.

İmam Şernûbî verdiği bilgileri Levh-i Mahfûz'dan aldığını idda etmektedir. Levh-i Mahfûz'dan bilgi alınabileceği fikrinde olan birçok âlim vardır. İmam Şernûbî de kendisini bu derecede görerek ve İmam Şârânî'ye üstünlük iddia ederek, hatta Allah'la onun arasındaki vasıta olduğunu söyleyerek verdiği bu bilgilerin en azından yarıdan çoğunda hata ettiğini elimizdeki bilgilere dayanarak söyleyebiliriz. Ancak isabet ettiği rakam da azımsanmayacak bir rakamdır. Çünkü hiçbir velî veya başka birisi bu ölçüde keşfi haberler vermemiş, ekseriyetle bir ve ya iki konuda önceden haber vermişlerdir. Bu da bazen doğru, bazen yanlış çıkmıştır.

Burada dikkat edilecek bir husus, bazı sûfilerin bu tür keşfleri kesinlikle kehanetlerle karşılaştırılmaması gerektiğidir. Çünkü mutasavvıflarda bu hallerin kaynağı ibâdet ve takvâdır. Diğerlerindeyse böyle bir mesele mevzubahis bile değildir. Aynı şekilde bunu yaparken her bir sûfi bu keşfinin hatalı olabileceğini de belirtmektedir. İmam Şernûbî'de de bunu görmekteyiz. İmam Şernûbî, kendi

⁵¹⁴ Şevkânî, *age*, s. 249.

soyundan gelecek olan velîlerden bahsederken mesela şöyle demektedir; “Eğer dünyada iki tane sözümüz açık olarak meydana çıkarsa bil ki, birincisi Yusuf’tur”.⁵¹⁵ Bu cümleden Şernûbî’nin, verdiği bilgilerin doğru çıkmaması ihtimalini de göz önünde bulundurduğunu anlamaktayız. Çalışmamızın sonucundan keşfi bilginin hangi oranda doğruluk payının olduğunu kısmen de olsa anlamış olmaktadır. Çünkü biz eserin tahlilinde tabakât kitaplarını esas aldık. Dolayısıyla bu kitaplara herkesin alınamayacağını göz önünde bulundurmalıyız.

⁵¹⁵ Şernûbî, *age* (1281/1864), s. 37.

EK: TABAKÂTÜ'L-EVLIYÂ'DAN SAYFALAR

Tabakâtü'l-evliyâ eserinin ilk sayfası

Tabakâtü'l-Evliyâ'dan bir başka sayfa

(٢٥)

سیدی عبدالحلیم المغربي يعيش من العمر احدى وثمانين سنة وثلاثة اشهر ثم يقتل بمصر ويدفن بها من كراماته انه لا يأخذ عليه احد الا سعة دنيا واخرى ومن كراماته زهده في الدنيا وزهده في التكلم على الناس مع شدة علمه وكثرة فهمه ومنهم سيدي موسى يولد في عامين بعد ادريجان يعيش من العمر ستين سنة وينتقل بادريجان ومن كراماته انه يخبر عن احوال الصالحين وأحوال المخالفين ويخبرهم بافعالهم حتى ان كثير من الناس يهربون ويفرحون خوفا من الضيعة ويقولون وقع في الليلة الغلانية كذا وكذا ومنهم سيدي شعيب يأتي بذلك العام أيضا ويعيش من العمر أربعين سنة ثم ينتقل بارضه بنى قربان ومن كراماته انه عند وفاته تنزل عليه ملائكة السماء يبشرونه بالجنة ويعيش في الدنيا منكر لا يعرفه احد ومنهم سيدي نور الدين البصرى يولد في العام الثالث بعد الف ويعيش من العمر خمسة وعشرين سنة ثم ينتقل بقرية ومن كراماته اطلاعه على اللوح المحفوظ وما فيه جميعا ومنهم سيدي عامر الجزارى يأتي بعام اربعة بعد الف ويعيش من العمر اربعة وثلاثين سنة ومن كراماته تزيين السماء عند وفاته وينتقل بحكمة المشرفة شرفها الله تعالى ومنهم سيدي اسماعيل المقرئ يأتي بعام احدى وعشرين والف ويعيش من العمر سبعة واربعين سنة ثم ينتقل الى قرية اجلال من قرى المغرب ومن كراماته ان الله ينظر اليه في كل يوم وليله ومنهم سيدي سرور المسيرى يأتي في عام احدى وعشرين بعد الف يعيش من العمر ستين سنة وينتقل بالعرفاة شرقى الامام الشافعى ومن كراماته انه يتبسم

Tabakâtü'l-evliyâ eserinin son sayfası

(٦٧)

قوة السريان الى الجند فاذا نفذ الماء الى قلب الجدار بما تحللت النجاسة
 نظاهره فان خالفت فليس لك من الاخر نصيب فلا تجعلها جلدا
 ولو اذن لك فيه الاربع مذاهب لانهم مذاهب شرعية ومذاهبنا
 حقيقة وصوفية والناس لا يجوز لك ان تجعله من غير ما ولا تداريه
 من ظمآن ويكره حمله من غير طهارة واوصيك لا تمنع الا يريق عن
 اخذ الا الذي فان اعطيت له لا الذي وشرب منه اهترت السلاسل
 الاربع وقالوا الاحول ولا قوة الا بالله العلي العظيم ثم يستغفرون الله
 تعالى الى الابد ونهار حتى يعفوا الله عن الذي سقى الذي فاوصيك
 لا تتبع غير طريقتنا هذه تدم وبشر من سقى ان له اجرا كثيرا وصلى
 الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين سبحان ربك رب العزة
 عما يصفون وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين

تمت هذه الطبعات بحمد الله وعونه وحسن توفيقه وذلك

في نصف رمضان المبارك (سنة ١٢٨٠)

من الهجرة النبوية على صاحبها افضل

الصلاة والسلام على ذمة

ملتزمها الفقير الى الواحد

الاحد سليم احمد

وذلك بالمطبعة

الكاستلية

تم

KAYNAKLAR

Aclûnî, Cerrâhî İsmail b. Muhammed (1162/1748), *Keşfü'l-hafâ ve muzîlu'l-ilbâs ammâ iştehera mine'l-ehâdîs alâ elsineti'n-nâs*, 1-2, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

Ahmed b. Hanbel (v.241/855), *Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, 1-4, Tah. Şuayb Arnavut, Müessesetü Kurtuba, Kahire, ts.

Askalânî, Şihâbuddîn Ebi'l-Fazl İbn Hacer (v.856/1452), *İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, 1-9, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1328/1910.

Aşkar, Mustafa, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

Ayderûs, Abdullah (v.865/1460) *Kibrîtü'l-ahmer ve'l-iksîrû'l-ekber fî marifeti esrâri's-sülûk ile'l-meliki'l-mulûk*, Tah. Muhammed Seyyid Sultan, Dâru Cevâmii'l-Kelim, Kahire, 1423/2002.

Azzâm, Salah, *Aktâbu't-tasavvufi's-selâse*, Müessesetu Dâri's-Şâ'b, Kahire, 1388/1968.

Bağdâdî, İsmail Paşa (1399/1920), *Îzâhu'l-meknûn fî'z-zeyli alâ keşfi'z-zünûn an esâmi'l-Kutb ve'l-fünûn*, Tah. Muhammed Şerefuddîn ve Rıfat Bilge Kilîsî, 1-2, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.

Bağdâdî, Safiyyuddîn Abdülmü'min b. Abdülhak (v.739/1338), *Merâsidü'l-ittıla' alâ esmâi'l-emkineti ve'l-bukâ'*, 1-3, Tah. Ali Muhammed Becâvî, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.

Baklî, Ruzbihân (v.606/1209), *Meşrebü'l-ervâh*, Tah. Âsım İbrahim Keyânî, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1426/2005.

Baytar, Abdürrezzâk (v.1335/1916), *Hilyetü'l-beşer fî târihi'l-karni's-sâlis aşer*, 1-2, Tah. Muhammed Behcet Baytar, Dâru Sâdır, Beyrut, 1413/1993.

Bedevî, Abdurrahman, *Şatahâtu's-süfîyye*, Vekâletü'l-Matbûât, Kuveyt, ts.

Buhârî Muhammed b. İsmail (v.256/870), *Câmiu's-sahîh*, 1-4, Tah. Mustafa Dîb Buğâ, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1407/1987.

Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral yayınevi, İstanbul, ts.

Câmî, Ebu'l-Berekât Abdurrahman (v.898/1492), *Nefehâtü'l-üns min hazârâti'l-kuds*, Ezherü's-Şerîf, Kahire, ts.

Cevziyye, İbn Kayyim (v.751/135199), *Medâricu's-sâlikîn beyne menâzili iyyâke nâbudu ve iyyâke nestâin*, Tah. Rıdvan Câmî Rıdvan, Müessesetü'l-Muhtâr, Kahire, 1422/2001.

Cilacı, Osman, "Tılsım", *Şamil İslam Ansiklopedisi*, 8, Dergah Ofset, İstanbul, 2000.

Cürcânî, Seyyid Şerif (v.816/1413), *Kitâbu't-tarîfât*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1985.

Çakmaklıoğlu, M. Mustafa, "Hallâc'ın 'Ene'l-Hakk' Sözü Bağlamında Mevlânâ'nın Şatahât Yorumu", *Tasavvuf*, Ankara 2005, sayı: 15.

Çetiner, Bedreddin, *Fatiha'dan Nâs'a Esbab-ı Nüzul*, c. 1-2, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

Demirci, Mehmet, "İbrahim Desûkî", *DİA*, 21 (İstanbul, 1994).

Erdoğan, Naim, "Giriş", Ahmed Şernûbî, *Dört Kutbun Gizemli Dünyaları*, çev. Naim Erdoğan, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2002.

Gazzâlî, Ebû Hâmid (v.505/1111), *İhyâu ulûmi'd-dîn*, c. 1-4, çev. Ahmed Serdaroğlu, Huzur Yayınevi, İstanbul.

Gencevî, Nizâmi (605/1209), *İskendernâme*, terc. Mikail Rzakuluzade, Lider neşriyat, Bakü, 2004.

Gürer, Dilaver, *Abdülkadir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1999.

Ğazzî, Necmuddîn Muhammed b. Muhammed (v.1061/1650), *Kevâkibu's-sâira bi a'yâni'l-mieti'l-âşira*, 1-3, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1418/1997.

Ğurâb, Mahmud Mahmud, *İnsânü'l-kâmil ev kutbu'l-gavsü'l-ferd min kelâmi's-şeyhi'l-ekber Muhyiddîn ibn Arabî*, Matbaatu'l-Kâtibu'l-Arabî, Dimeşk, 1410/1990.

Hâkim, Ebû Abdillâh en-Nîsabûrî (405/1014), *Müstedrak ala's-sahîhayn*, c. 1-4, Tah. Mustafa Abdülkadir Atâ, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1990.

Hakîm, Suâd, *Mu'cemu's-sûfî*, Dandara Li't-Tibâa ve'n-Neşr, Lübnan, 1401/1981

Haksever, Ahmet Cahid, “Varoluşsal Kendinden Geçme ve Yansımaları; İmam Rabbânî'nin Şathiyye Anlayışı Örneği”, *Gazi üniversitesi, Çorum İlahiyat fakültesi Dergisi*, Çorum 2004, c. 3, sayı: 5.

Halefullah, Ahmed İzzeddin Abdullah, *İbrahim Desûkî*, Metâbiu'l-Ehrâm et-Ticâriyye, Mısır, 1996/1413.

Hamevî, Şihâbuddîn Ebu Abdullah Yakut (v.626/1228), *Mu'cemu'l-büldân*, 1-5, Dâru Sâdır, Beyrut, 1397/1977.

Harîrî, Kemâleddîn, *Tibyânü vesâili'l-hakâik*, Fatih ktp., İbrahim Efendi, no: 431 (Selçuk Üniv. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki fotokopi nüsha kullanıldı).

Herevî, Abdullah (v.481/1088), *Menâzilü's-sâirîn ile'l-hakki'l-mübîn*, Matbaatu Mustafa Bâbî, Kahire, 1386/1966.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn (v.1252/1836), *İcâbetü'l-gavs bi beyâni hâlin'-nükabâ ve'n-nücebâ ve'l-ebdâl ve'l-evtâd ve'l-gavs*, Tah. Saîd Abdülfettâh, Mektebetü'l-Kahire, Kahire, 1427/2006.

___ *Bazı Manevi Kişiler ve Halleri*, çev. Yusuf Ertuğrul ve Memiş Işık, Ensar Yayınları, Konya, 1429/1008.

İbn Acîbe, Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Mehdi (v.1224/1809), *Bahru'l-medîd*, 1-8, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1423/2002.

İbn Arabî, Muhyiddîn (v.638/1240), *Futuhâtu'l-Mekkiyye*, Tah. Osman Yahya, İbrahim Medkûr, Mektebetü'l-arabiyye, Kahire, 1412/1992.

____ *Futuhâtu'l-Mekkiyye*, Matbaa-i Âmire, Kahire, 1293/1876.

____ *Mevâkiu'n-nücûm ve metâliu ehilleti'l-esrâr ve'l-ulûm*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, ts.

İbn Haldûn (v.808/1406), *Mukaddime*, Hasan Feyyûmî İbrahim, Matbaa-i Âmire, Mısır, 1327/1909.

____ *Şifâu's-sâil ve tehzîbu'l-mesâil*, Tah. Muhammed Mutî' Hâfız, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Lübnan, 1417/1996.

İbn Hallikân, Ebu'l-Abbas Şemsuddîn Ahmed (v.681/1282), *Vefayâtü'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zaman*, 1-8, Tah. İhsan Abbas, Dâru Sadır, Beyrut, 1994.

İbn Manzûr (v.711/1311), *Lisânü'l-arab*, Tah. Abdulah Ali Kebîr, Muhammed Ahmed Hasebullâh, Hâşim Muhammed Şâzelî, 1-6, Dâru'l-Maârif, Kahire, ts.

İbn Teymiyye, Takiyyuddîn (v.728/1328), *Mecmûu fetâvâ İbn Teymiyye*, 1-37, Tah. Âmir Cezzâr, Enver Bâz, Dâru'l-Vefâ, Suûdî Arabistan, 1416/1995.

İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Kerem (v.630/1232), *Kâmil fi't-târih*, 1-8, Tah. Ebu'l-Fedâ Abdullah Kâdî, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Lübnan, 1407/1987.

İbrahim, Mecdi Muhammed, *Tasavvufu's-sünnî hâlü'l-fenâ beyne'l-Cüneyd ve'l-Gazzâlî*, Mektebetü's-Sekâfe Dîniyye, Kahire, 1422/2002.

Kara, Mustafa, "Ahmed Bedevi", *DİA*, 2 (İstanbul, 1988).

Karadavî Yusuf, *Fi't-tarîk ilallah*, Müessesetü'r-Risâle li't-Tıbâa ve'n-Neşr, Kahire, 1421/2001.

____ *Mevkiful İslam min ilham ve'l-keşf ve'r-rüya ve mine't-temâim ve'l-kehâne ve'r-rukâ*, Mektebetü Vehbiyye, Kahire, 1415/1994.

Kartal, Abdullah, *Abdülkerim Cîlî, Hayatı, Eserleri, Tasavvuf Felsefesi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

Kâşânî, Abdürrezzâk (v.730/1329), *Mucemu ıstıulâhâti's-sûfiyye*, Tah. Abdülâl Şâhin, Dâru'l-Menâr, Kahire, 1413/1992.

Kehhâle, Ömer Rızâ (v.1408/1987), *Mu'cemu'l-müellifîn terâcimu musannifi'l-Kutbi'l-arabiyye*, 1-4, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1414/1993.

_____ *Mu'cemu kabâili'l-arab kadîme ve'l-hadîse*, 1-5, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1997.

Kelebâzî, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk (380/990), *et-Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, Tah. Ahmed Şemsuddîn, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Lübnan, 1413/1993.

Kesnezân, Muhammed İbnü'ş-Şeyh Abdülkerîm Hüseyinî (1398/1978), *Mevsûatu'l-Kesnezân fîmâ istalaha aleyhi ehli't-tasavvuf ve'l-irfân*, 1-24, Mektebetü Dâri'l-Mahabbe, Suriye, 1426/2005.

Konevî, Sadreddin, *Lüma'tu'n-nûrâniyye fî halli müşkileti'ş-şeceratin'n-nu'mâniyye*, Tokyo Üniversitesi, Japonya, Şarkiyat araştırmaları bölümü, no. 1653.

Kurt, Ali Vasfi, *Endülüs'de Hadis ve İbn Arabî*, İnsan yayınları, İstanbul, 1998.

Kurtûbî, Ebû Abdullah Muhammed (v.671/1273), *Câmiu li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 1-20, çev. M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, İstanbul, ts.

Kuşeyrî, Abdülkerîm (v.514/1120), *Risâletü'l-kuşeyriyye*, 1-2, Tah. Abdülhalîm Mahmud, Mahmud İbnü'ş-Şerîf, Dâru'l-Maârif, Kahire, ts.

Küçük, Hülya, *Tasavvuf Tarihine Giriş*, Nükte kitap, Konya, 2004.

_____ *Küpten Sızan Sırlar İntihâ-Nâme-i Sultan Veled*, Ataç Yayınevi, İstanbul, 2010.

_____ *Tasavvufa Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul, 2010.

Mahmud, Abdülhalîm, *es-Seyyid Ahmed Bedevî*, Dâru'l-Maârif, Kahire, ts.

Mehdî, Cevdet Muhammed Ebu'l-Yezid, *Biharu'l-velayeti'l-Muhammediyye fî menâkibi a'lami's-sûfiyye*, Dâru Ğarîb li't-Tıbâa ve'n-Neşr, Kahire, 1418/1998.

Muğniye, Muhammed Cevat, *Meâlimu'l-felsefeti'l-İslamiyye*, Mektebetü Hilal, Beyrut, 1982.

M. Seyyid Ahmed, Abdülfettâh, *et-Tasavvuf beyne'l-Gazzalî ve İbn Teymiyye*, Dâru'l-Vefâ, 1420/2000, Irak.

Muhibbî, Muhammed Emîn b. Fazlullah (v.1111/1699), *Hülâsatü'l-eser fî a'yâni'l-karni'l-hâdî Aşer*, 1-4, Matbaatü'l-Vehbiyye, Mısır, ts.

Murâdî, Ebu'l-Fadl Muhammed Halil b. Ali (v.1206/1791), *Silku'd-dürer fî a'yâni'l-karni's-sânî aşer*, 1-4, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kahire, ts.

Münâvî, Abdurraûf (1031/1622), *Kevâkibu'd-dürriyye fî terâcimi's-sâdati's-sûfiyye*, 1-2, Tah. Abdülhamîd Salih Hamdân, Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Turâs, Kahire, ts.

Nebhânî Yusuf (1350/1931), *Câmiu kerâmâti'l-evliyâ*, 1-2, Tah. İbrahim Utve İvad, Merkezi- Ehl-i Sünnet Bereket Rızâ, Hindistan, 1422/2001.

Nesîmî, İmadeddin (v.819/1417), *Seçilmiş Eserleri*, 1-2, haz. Hamid Araslı, Lider Neşriyat, Bakü, 2004.

Nîsabûrî, Müslim İbnü'l-Haccâc Ebu'l-Hüseyn Kuşeyrî (v.261/875), *Sahîhu Müslim*, 1-5, Tah. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, ts.

Nursi, Bediüzzaman Said, *Sözler*, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2005.

Öztürk, Mehmet Cemal, *Cerrâhîlik, Hz. Pîr Nûreddîn Cerrâhî ve Cerrâhî Tarikatı*, Gelenek yayıncılık, İstanbul, 2004.

Râzî, Fahrüddin (v.606/1209), *Tefsir-i kebir mefâtihi'l-gayb*, 1-23, çev. Suat Yıldırım vd., Akçağ Yayınları, Ankara, 1988.

Rûmî, Mevlânâ Celâleddîn (v.672/1273), *Divan-ı Kebîr*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 2000.

_____ *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî tercümesi*, 1-6, Haz. Şefik Can, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006.

Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-tefâsîr*, 1-7, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1988.

Sarkis, Yusuf İlyan (v.1345/1927), *Mu'cemu'l-matbûâtî'l-arabiyye ve'l-muarrabe*, 1-2, Mektebetü Sarkis Mısıriyye, Mısır, 1346/1928.

Sehâvî, Şemsuddîn Muhammed b. Abdurrahman (v.902/1496), *Davû'l-lâmi' li ehli'l-karni't-tâsi'*, 1-12, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1412/1992.

Sem'ânî, Ebû Saad Abdülkerîm (v.562/1160), *Ensâb li's-Sem'ânî*, 1-5, Tah. Abdullah Ömer Bârûdî, Dâru'l-Cenân, Beyrut, 1988.

Serhendî, Ahmed Fârûkî (v.1034/1624), *Mektûbât-ı Rabbânî*, 1-3, çev. Abdülkadir Akçiçek, Dergah Ofset, İstanbul, 1998.

Serrâc, Ebu Nasr (v.378/988), *Lüma'*, Tah. Abdülhalîm Mahmud, Tâhâ Abdülbâkî Sürûr, Dâru'l-Kutbi'l-Hadîse, Mısır, 1380/1960.

Sühreverdî, Şihâbeddin Ebu Hafs Ömer (v.632/1234), *Avârifü'l-maârif*, 1-2, Tah. Abdülhalîm Mahmud ve Mahmud b. Şerîf, Dâru'l-Maârif, Kahire, ts.

Sülemî, Abdurrahman (v.412/1021), *et-Tabakâtu's-sûfiyye*, Tah. Ahmed Şirbâsî, Müessesetü Dâri'-Şa'b, 1419/1998, yy.

Süreyya, Mehmet (1324/1909), *Sicill-i Osmânî*, 1-6, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

Şahin, Haşim "Menâkıbnâme", *DİA*, 29 (Ankara, 2004).

Şârânî, Abdülvahhâb (v.973/1565), *Letâifu'l-minen ve'l-ahlâk fî beyâni vücûbi't-tahaddus bi ni'metillâh ale'l-ittlâk*, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1425/2005.

_____ *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, Tah. Halil Mansûr, Dâru'l-Kutbi'l-İlmiyye, Lübnan, 1418/1997.

Şernûbî, Abdülmecîd, *Tâiyyetü's-sülûk ilâ meliki'l-mulûk*, Matbaatü'l-İlmiyye, Kahire, 1310/1892.

Şernûbî, Ahmed, *Dört Kutbun Gizemli Dünyaları*, çev. Naim Erdoğan, İstanbul, Ocak Yayıncılık, 2002.

_____ *Tabakâtü'l-evliyâ*, Matbaatü'l-Kasteliyye, Kahire, 1280/1863.

_____ *Tabakâtü'l-evliyâ*, Matbaatü'l-Mütevekkil alâ Rabbihi'l-Muîn, Kahire, 1281/1864.Şernubi

Şevkânî, Muhammed b. Ali (v.1250/1834), *Katru'l-velî alâ hadîsi'l-velî*, Tah. İbrahim İbrahim Hilal, Dâru'l-Kutbi'l-Hadîse, Kahire, 1979.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (v.310/922), *Taberi Tefsiri*, 1-9, çev. Hasan Karakaya ve Kerim Aytekin, Hisar Yayınevi, İstanbul, ts.

Tahralı, Mustafa, "Ahmed Rifâî", *DİA*, 2 (İstanbul, 1989).

_____ "Rifâîlik", *DİA*, 35, İstanbul, 2008.

Taîme, Ahmed, *Hayatü's-seyyid Bedevî*, Heyetü't-Tâmme, yy, ts.

Tehânevî, Muhammed Ali, *Mevsûatu keşşâfi istilâhâti'l-fünûn ve'l-ulûm*, 1-2, Tah. Ali Rahrûc, çev. Abdullah Hâlidî, Mektebetü Lübnan Nâşirûn, Beyrut, 1996.

Tirmizî, Hakîm (v.320/932), *Hatmü'l-evliyâ*, tah. Osman İsmail Yahya, Matbaatü'l-Katolikiyye, Beyrut, ts.

Uludağ, Süleyman, "Abdal", *DİA*, 1 (İstanbul, 1988).

_____ "Abdülkâdir Geylânî", *DİA*, 1 (İstanbul, 1988).

_____ *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.

_____ "Kerâmet", *DİA*, 25 (Ankara, 2002).

_____ "Kerâmet II", *Tasavvuf*, no. 15, 2005.

Uyan, Abdüllatif, *Menkibelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, 1-3 Cilt, Berekat Yayınevi, İstanbul, 1983.

Yavuz, Yusuf Şevki, “İlham”, *DİA*, 22 (İstanbul, 2000).

_____, “Levh-i Mahfuz”, *DİA*, 27 (Ankara, 2003).

Yazıcı, Tahsin “Şath”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB, 11, İstanbul, 1970.

Zebîdî, Seyyid Muhammed Murteza Hüseyinî (1205/1791), *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, Tah. Abdüsettâr Muhammed Ferrâc, Müessesetü'l-Kuveyt li't-tekaddümi'l-ilmî, Kuveyt, 1422/2001.

Zehebî, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (v.748/1374), *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 1-25, Tah. Beşâr Avvâd Mârûf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1413/1993.

Zeydân, Yusuf Muhammed Tâhâ, *Abdülkâdir Geylânî bâzullahi'l-eşheb*, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1411/1991.

Zeydan, Yusuf, *Şerhu müşkilâti'l-fütuhâti'l-Mekkiyye li-İbn Arabî, Cîlî*, Dâru'l-Emîn, Kahire, 1419/1999.

Ziriklî, Hayruddîn (v.1395/1976), *A'lâm kâmusu terâcimi li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ mine'l-arab ve'l-müsta'ribîn ve'l-müsteşrikîn*, 1-8, Dâru'l-İlm lil-Melâyîn, Lübnan, 2002.